

Economie și societate

GEORGE SOROS (n. Budapesta, 1930) conduce Soros Fund Management și a înființat rețeaua mondială de fundații „Open Society Institute”, avînd drept scop consolidarea societăților deschise. În 1992 a fondat Universitatea Central Europeană, cu sediul principal la Budapesta. Este autorul mai multor cărți traduse în întreaga lume: *The Alchemy of Finance: Reading the Mind of the Market* (1987); *Opening the Soviet System* (1990); *Underwriting Democracy* (1991); *Soros on Soros: Staying Ahead of the Curve* (1995); trad. rom. *Soros despre Soros. A fi acolo, sus!*, Editura ALL, București, 1997); *Open Society: Reforming Global Capitalism* (2000) și *The Crisis of Global Capitalism: Open Society Endangered* (1998). Editura Polirom a publicat în traducere *Criza capitalismului global: societatea deschisă în primejdie* (1999), carte care s-a bucurat de un remarcabil succes în mediile academice, politice și de afaceri din România.

www.polirom.ro

George Soros, *On Globalization*, PublicAffairs Ltd, Oxford
Simultaneously published in the United States by PublicAffairs™,
a member of the Perseus Books Group

© 2002 by George Soros

© 2002 by Editura Polirom, pentru prezenta traducere

Editura POLIROM

Iași, B-dul Copou nr. 4, P.O. BOX 266, 6600

București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37, P.O. BOX 1-728, 70700

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

SOROS, GEORGE

Despre globalizare / George Soros; trad. de Silviu Lupescu;
cuvînt înainte de Daniel Dăianu – Iași: Polirom, 2002

176 p. ; 24 cm – (Economie și societate)

ISBN: 973-681-098-4

I. Lupescu, Silviu (trad.)

II. Dăianu, Daniel (pref.)

316.32

338(100)

Printed in ROMANIA

George Soros

DESPRE GLOBALIZARE

Cu un cuvânt înainte de Daniel Dăianu
și o prefață a autorului la ediția în limba română

Traducere de Silviu Lupescu

POLIROM
2002

Tablă de materii

<i>Cuvînt înainte (Daniel Dăianu)</i>	7
<i>Prefață la ediția în limba română</i>	13
<i>Prefață</i>	15
<i>Mulțumiri</i>	19

INTRODUCERE

DEFICIENȚELE CAPITALISMULUI GLOBAL	21
---	----

CAPITOLUL 1

COMERȚUL INTERNAȚIONAL : ORGANIZAȚIA MONDIALĂ A COMERȚULUI	41
Drepturile muncii	48
Mediul, sănătatea și securitatea	50
Drepturile de proprietate intelectuală	52
Măsurile cu privire la protejarea investițiilor și anticorupție	54
Concurența și politica fiscală	56
Probleme organizaționale	57

CAPITOLUL 2

AJUTORUL INTERNAȚIONAL : COMPONENTA ABSENTĂ	59
Taxa Tobin	69
Propunerea privind Drepturile Speciale de Tragere (DST)	70
Explicații cu privire la Drepturile Speciale de Tragere (DST)	72
Aspecte de ordin legal	80
Avantajele propunerii	82

CAPITOLUL 3

REFORMA STRUCTURALĂ : BĂNCILE MULTILATERALE PENTRU DEZVOLTARE	87
--	----

CAPITOLUL 4

STABILITATEA FINANCIARĂ: FONDUL MONETAR

INTERNAȚIONAL	97
O foarte succintă istorie a FMI	103
Cum stau lucrurile astăzi	106
Nu există soluții miraculoase	112
Câteva propuneri cu caracter practic	114

CONCLUZII

CĂTRE O SOCIETATE DESCHISĂ GLOBALĂ	125
---	-----

APENDICE

PROPUNERE PRIVIND DREPTURILE SPECIALE

DE TRAGERE (DST)	147
-------------------------------	-----

ADDENDA	153
----------------------	-----

Finanțarea furnizării bunurilor publice la scară globală	155
---	-----

Conferința de la London Business School, 27 iunie 2002	159
---	-----

INDEX	171
--------------------	-----

Cuvânt înainte

George Soros este un personaj aparte nu numai în lumea afacerilor. Printre filantropiști, el se distinge prin feroarea cu care propagă ideile *societății deschise*, ale democrației. Dar Soros face acest lucru nu numai prin activitatea fundațiilor pe care le finanțează ; el scrie, și o face stîrnind reacții puternice. Stilul său este simplu, clar și concis, exprimînd gîndurile unui om adînc preocupat de soarta semenilor săi de pretutindeni. Soros se raportează direct la Karl Popper prin conceptul de *societate deschisă*. În același timp, viziunea sa despre societate și economie are, în opinia mea, filiație cu scrierile lui Karl Polanyi¹.

Cu activitatea lui George Soros m-am întîlnit în deceniul trecut urmărind implicarea fundațiilor sale (*Open Society Foundations*) în tranziția postcomunistă. Dar el mi-a atras atenția mai ales cu ocazia reuniunii anuale a FMI și a Băncii Mondiale din toamna lui 1997, în Hong Kong. Tocmai izbucnise criza asiatică ; ringgit-ul thailandez se prăbușise și efectul de domino începuse să facă ravagii. Premierul Malaieziei, Mahathir bin Mohamad, atacase virulent „speculatorii” de pe piețele financiare (menționînd expres numele lui Soros) și anunțase măsuri de control al mișcărilor de capital. Diatriba lui Mahathir era relatată pe larg în *Wall Street Journal* și în alte ziare de circulație internațională. Aflat la acea reuniune, am fost curios să aud ce are de spus Soros, mai ales că el urma să participe la o dezbatere privind funcționarea sistemului financiar internațional. Spre surprinderea multora din sală, Soros a procedat la o analiză foarte critică a sistemului financiar internațional. El s-a referit la instabilitatea financiară a piețelor financiare, la nevoia de a asigura protecție pentru cei loviți de crize, pledoaria sa fiind pentru reformarea sistemului și în favoarea unor aranjamente de tipul statului asistențial (*welfare state*) la nivel global. Suna foarte mult cu ceea ce susținea Karl Deutsch prin anii '70, un fel de keynesism la nivel internațional. Auzindu-l, nu m-am putut stăpîni să fac o paralelă cu mesajul lui Mahathir, deoarece cei doi, în mod paradoxal, se întîlneau în deslușirea unor vicii ale funcționării piețelor de capital. Am fost izbit de curioasa empatie intelectuală, evident neintenționată, între cei doi² care, formal, păreau vrăjmași.

De ce am pornit aceste rînduri cu problematica finanțelor internaționale? Cum explică Soros, ceea ce numim globalizare – ca fenomen relevant prin implicații sociale

-
1. Cunoscut sociolog și antropolog, care a teoretizat „ascensiunea” pieței ca medium de interacțiune între oameni și organizații în lucrarea *The Great Transformation (Marea Transformare)*, lucrare apărută în 1944.
  2. Mă refer exclusiv la analiza celor doi privind funcționarea piețelor financiare internaționale.

și economice – privește mai cu seamă liberalizarea piețelor financiare și a comerțului din ultimele două decenii pe fondul unui spirit al timpului, al ideologiei numite „fundamentalism de piață” (*market fundamentalism*). Potrivit acestei optici doctrinare, piața ar fi capabilă să livreze atât bunurile private, cât și pe cele publice de care avem nevoie ; ceea ce este fals în privința multor bunuri publice cum ar fi educația (prin asigurarea de șanse egale), un minimum necesar de asistență medicală, infrastructura (drumuri, poduri etc.), siguranța cetățenilor (prin poliție și alte servicii de ordine publică), securitatea națională, protecția mediului înconjurător etc. Între bunurile publice trebuie introdusă și evitarea de echilibre precare/nefavorabile, cu subutilizarea masivă de forță de muncă (șomaj). Aș adăuga că apare, la unii dintre cei care examinează globalizarea, un determinism tehnologic mecanist, care subestimează rolul instituțiilor și al măsurilor de politică economică, *policy*. În această privință, Soros accentuează că starea actuală din relațiile financiare se cuvine a fi pusă în relație cu deciziile inițiate în timpul administrațiilor Reagan și Thatcher în SUA și, respectiv, Marea Britanie, de dereglementare (liberalizare) a piețelor.

Ironia face ca, la reuniunea din Hong Kong, Directorul General de atunci al Fondului Monetar Internațional (FMI), Michel Camdessus, să vină cu un set de noi propuneri ale organizației pe care o conducea, de deschidere a contului de capital în țările „emergente” (*emerging markets*). A fost un moment ce a dovedit că FMI era în contratimp cu derularea evenimentelor. Mai ales că măsurile adoptate de Malaiezia au fost, în bună măsură, validate în timp și, azi, FMI este mult mai reticent în a recomanda liberalizarea contului de capital în lipsa existenței unor condiții favorabile. Merită să menționez, în acest context, că reprezentantul de atunci al FMI la București, Joshua Green, îmi ceruse opinia privind deschiderea contului de capital în România, răspunsul meu fiind că o astfel de măsură ar fi fost foarte riscantă și neînțeleaptă. Și mă bucur că BNR nu s-a prins în acel vârtej, în acei ani, evitându-se o posibilă aventură foarte periculoasă.

FMI are părțile sale bune și nu tocmai cum spune, cu malițiozitate, Joseph Stiglitz într-o carte recentă (de altfel, foarte incitantă)³, posedă numeroși funcționari excepționali ca pregătire profesională. Dar Fondul a fost, adesea, depășit de magnitudinea problemelor, dovedind inerție organizațională (intelectuală), a comis erori (unele evitabile), la care se poate adăuga o politizare excesivă a procesului decizional⁴. Această politizare exprimă configurația intereselor și balanța puterii înăuntrul grupului țărilor donatoare – între care SUA dominau de departe – și între acestea din urmă și țările care, în mod tradițional, solicită asistență.

Ce poate frapa este atitudinea lui George Soros față de funcționarea „capitalismului global”, față de piețele financiare, în circumstanțele în care el a făcut mult mai mulți bani decât a pierdut⁵ de pe urma speculațiilor financiare ; ar fi ca și cum Soros și-ar dori dispariția găinii care-i face ouă de aur⁶. La această întrebare aș răspunde astfel : Soros

3. Joseph Stiglitz, *Globalisation and Its Discontents*, Norton, New York, 2002.

4. Pentru o ilustrare a pașilor greșiți comiși de FMI în tratarea crizei din Asia de Sud-Est, a se vedea excelenta descriere întreprinsă de Paul Blustein în *The Chastening*, PublicAffairs, New York, 2001.

5. George Soros este demonizat de unii pentru presupusa sa participare prin speculații financiare la perturbarea Mecanismului Cursurilor de Schimb (ERM) în anii '92-'93, în Europa. Atunci lira italiană, cea britanică, escudo-ul portughez și drahma au ieșit din acest mecanism, nerezistând speculațiilor valutare. ERM este precursorul Uniunii Monetare europene.

6. Emisiunea „Strange New World”, a BBC World Service, din 10 august a.c., îl prezenta pe George Soros ca dorind „să reformeze chiar sistemul ce l-a făcut miliardar”.

este îngrijorat de mersul piețelor de capital din ultimele decenii (de dimensiunea neagră a globalizării), care ne poate îndrepta într-o direcție mai mult decât greșită, cu consecințe incalculabile. Este probabil să se combine aici pragmatism, luciditate și propensiuni de filosofie politică și economică; Soros poate fi ușor încadrat între keynesiști. Nu întâmplător, cartea sa face referiri repetate la problematica sărăciei în lume, la responsabilitatea principalilor actori în economia mondială (în special SUA), la construcția asimetrică prin efecte a sistemului economic internațional, la momentul 11 septembrie 2001, care deschide o epocă nouă prin amenințări neconvenționale și conflicte asimetrice ieșite brutal la rampă. În ultimul capitol al cărții, Soros vorbește despre arma biologică și despre cea chimică, despre proliferarea armelor nucleare, deficitul de guvernanta la nivel global; el consideră un mare defect al lumii contemporane tendința de globalizare a piețelor, fără a exista capacitatea de impunere de reguli și reglementări la nivel global. În această privință, el critică aranjamentele instituționale internaționale actuale, care sînt asumate a ordona relațiile dintre state. În opinia sa, este nevoie de o regîndire a acestor alcătuirii instituționale nu numai pentru a contracara ofensiva grupărilor de extremă stîngă și extremă dreaptă aflate pe aliniament antiglobalizare.

O atenție deosebită este acordată de Soros asistenței internaționale pentru dezvoltare. Această componentă a sistemului financiar internațional este considerată de autor ca fiind cu mult sub cerințe. Efectul negativ s-ar resimți nu numai prin imposibilitatea de a asigura bunuri publice la nivel global, dar și prin slăbiciunea stimulentei care pot orienta comportamentele organizațiilor și guvernelor într-o direcție considerată dezirabilă. De altfel, la Conferința ONU de la Monterrey, din februarie 2002, dedicată problemelor finanțării dezvoltării economice în lume, Soros a accentuat rolul-cheie pe care trebuie să-l joace asistența internațională*. Din păcate, așa cum remarcă el, există în cercuri politice și cercuri de afaceri, mai ales în SUA, un puternic scepticism față de asistența internațională. În fapt, de multe ori, ajutorul internațional este ineficace, întrucît regulile funcționării sistemului economic internațional nu favorizează valorificarea acestui ajutor. Inferența se impune de la sine.

Dar nu este mai puțin adevărat că și guvernanta publică și cea privată precare, corupția devastatoare din multe țări sărace (sau în tranziție) explică eșecul utilizării de resurse pentru dezvoltare. De aceea, Soros vorbește despre fragilitatea instituțională din țările sărace sau din cele în tranziție – despre guvernanta publică și cea privată defectuoase din aceste țări. Pe acest tărîm poate fi plasat efortul său de a promova valorile democrației în diverse părți ale lumii (el introduce noțiunea de *societate deschisă globală*), fără de care nu se poate concepe o societate deschisă. Aș adăuga că, din nefericire, progresele în acest domeniu sînt lente și, ușor, pot apărea regresii – este ceea ce se observă în ultimii ani în America Latină pe fondul dificultăților economice în creștere. Concluzia ar fi că nu există rețete-miracol, soluții facile.

Analiza lui Soros privind sistemul financiar internațional pornește nu numai de la experiența sa ca „operator” pe piețele financiare, de la ceea ce el a conceptualizat prin noțiunea de *reflexivitate* (influența mutuală dintre prezent și trecut prin intermediul anticipațiilor, care adesea nu sînt raționale, mai ales pe piețele financiare). Cîștigurile economiei teoretice din ultimele decenii datorate unui Joseph Stiglitz, Andrew Weiss, Bruce Greenwald, Paul Krugman, Dani Rodrik, Gregory Mankiw, Paul Romer și alții

---

* Vezi „Addenda” din prezentul volum, pp. 155-158 (n.ed.).

explică de ce echilibrele pot fi multiple (*multiple equilibria*), bune sau precare (*bad equilibria*), de ce asimetriile informaționale și de altă natură însoțesc mișcarea sistemelor economice reale, de ce asistăm la proliferarea de crize prin contagiune.

Soros reia în această carte argumente pe care le-a folosit în *Criza capitalismului global*⁷. Acea lucrare a apărut după prăbușirea unui mare fond de investiții (Long Term Capital Management) în SUA, în toamna lui 1998, ceea ce a obligat Sistemul Federal de Rezerve⁸ să intervină, este adevărat, indirect, pentru evitarea unui lanț de căderi – întrucât riscul sistemic devenise foarte ridicat. Alan Greenspan, Guvernatorul FED-ului, a declarat atunci că acel moment fusese cel mai amenințător de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial și că s-ar impune o revedere a sistemului financiar internațional. S-a și constituit la scurt timp după aceea Forumul pentru Stabilitate Financiară (Financial Stability Board), găzduit de Banca pentru Reglementări Internaționale (BIS) de la Basel. Din păcate – iar acest fapt este amintit de Soros în lucrarea de față –, FSF s-a concentrat aproape în exclusivitate asupra aspectelor de prudențialitate, îmbunătățire a statisticii și transparență. Altfel spus, nu s-a umblat la regulile jocului, care privilegiază țările mari donatoare și investitorii privați. Iar această miopie ne poate costa foarte mult.

Îmi aduc aminte cum, după publicarea *Crizei capitalismului global*, a apărut în *Financial Times* o reacție virulentă sub semnătura unui profesor renumit de la MIT⁹, care atribuia originea argumentației lui Soros unei înțelegeri insuficiente a fenomenelor analizate. Că poziția aceluia profesor nu era una de *fairplay* se putea lesne observa dacă ne gândim la ceea ce nu conținut să spună Stiglitz, Krugman¹⁰ sau Jagdish Bhagwati¹¹ – ce sînt vîrfuri ale științei economice contemporane – în privința mișcărilor de capital dezordonate. Iar eu m-aș raporta la planul istoric și aș sublinia rădăcinile conceptuale ale aranjamentelor de la Bretton Woods; atît marele John Maynard Keynes, cît și Harry Dexter White (ce a reprezentat Trezoreria americană) au considerat ca fiind imposibil de conciliat un comerț liber cu mișcări neîngrădite ale capitalului, această teză fiind susținută și prin prisma experienței tragice din perioada Marii Depresiuni (1929-1933)¹². Crizele financiare din Asia, America Latină (tragedia din ultimii ani din Argentina, crizele din Brazilia și Uruguay), chiar și pe continentul european, arată că Soros și alții ca el au teme serioase să fie îngrijorați de funcționarea piețelor de capital internaționale. Soros se arată nemulțumit de prestația FMI, de influența mult prea mare pe care Trezoreria SUA o are asupra acestei organizații; el pledează pentru o asistență internațională mult mai consistentă (inclusiv prin emisiuni de DST¹³); pentru funcționarea mai eficace a liniilor speciale de creditare (*contingency lines*), atunci cînd țările solicitante aplică politici adecvate; pentru posibilitatea unor restructurări de tipul *chapter II* în SUA; pentru

7. *Criza capitalismului global: societatea deschisă în primejdie*, Editura Polirom, Iași, 1999.

8. FED (Federal Reserve System) este banca centrală a SUA.

9. Mă refer la Rudiger Dornbusch.

10. Paul Krugman, „It's Time to Save Asia”, *Fortune*, 7 septembrie 1998, pp. 74-80.

11. Jagdish Bhagwati, „The Capital Myth: The Difference between Trade in Widgets and Trade in Dollars”, *Foreign Affairs*, nr. 77, 1998, pp. 7-12.

12. Vezi, de pildă, Barry Eichengreen, *Globalizing Capital. A History of the International Monetary System*, Princeton University Press, Princeton, 1996, pp. 96-100. În limba română vezi și studiul meu „Globalizarea și sistemul financiar internațional”, în *România și Uniunea Europeană*, Editura Polirom, Iași, 2002, pp. 207-230.

13. Drepturi Speciale de Tragere (*Special Drawing Rights*); este o monedă de rezervă emisă de FMI (vezi *infra*, în special pp. 72-74 și 147-151 – n.ed.).

posibilitatea ca țările aflate în dificultate să sconteze efecte (obligațiuni) la diverse organizații financiare – evitându-se astfel crizele de lichiditate, potențarea de credite (*credit enhancement*) etc.

Criza ultimă din Brazilia, alimentată de tragedia financiară din Argentina, l-a determinat pe Soros să scrie un articol foarte critic la adresa rețetelor FMI și a funcționării sistemului financiar internațional, în care el reia tezele principale ale acestei cărți¹⁴. El încheie articolul arătând că piețele financiare nu au cum să nu ia în calcul posibilele restructurări de datorii sau falimente și, în consecință, profeții ce se împlinesc singure (*self-fulfilling prophecies*) se pun în mișcare în mod automat, ceea ce poate deteriora situații oricum foarte dificile (fragile) și complicate ; „de aceea piețele nu trebuie să fie lăsate singure” (*ibidem*).

În ultima parte a lucrării, unde abordează ascensiunea *Realpolitik*-ului în politica externă a administrației americane actuale, George Soros califică SUA ca fiind un „hegemon” ce ar trebui să-și concretizeze supremația economică și militară ținând cont mai mult de interesele altora ; el pledează pentru ca SUA să renunțe la măsurile unilaterale, să adopte o atitudine mai „cooperantă” în structurarea relațiilor lor internaționale – într-o lume cu multe și mari disparități și în contextul campaniei împotriva terorismului. Altminteri, consecințele pot fi și mai dramatice.

Soros nu este un dușman al globalizării ; el cere însă echilibru și clarviziune în judecarea unui asemenea proces extraordinar de complex, care are fațete negative, a căror ignorare ar fi o dovadă de iresponsabilitate. Iar accentul analizei sale cade pe funcționarea piețelor de capital, care provoacă multă instabilitate, nesiguranță și pot aneantiza viețile multor cetățeni – în țările sărace („periferice”), dar și în țări bogate.

Poți să nu fii de acord cu opiniile lui George Soros¹⁵, dar cartea sa – ca și tot ceea ce răzbate din implicarea sa civică – este o invitație la respingerea bigotismului și fundamentalismului doctrinar, la onestitate intelectuală ; este și o invitație la o examinare nesuperficială și lucidă a lumii contemporane ; este o pledoarie pentru moralitate, pentru respingerea cinismului și pentru solidaritate umană.

Îmi aduc aminte cum, la o reuniune internațională cu participare la nivel de miniștri și ambasadori, un înalt oficial român, vorbind despre globalizare, a recomandat în timpul prezentării sale cartea *The Lexus and the Olive Tree (Lexus-ul și Măslinul)* a lui Thomas Friedman¹⁶. Am fost mirat nu numai de neinspirata, ca modalitate, „recomandare”¹⁷, dar și pentru că acea sugestie denota un mod simplist de înțelegere a procesului globalizării. Pot fi auzite și la noi voci care, afirmând că globalizarea este un proces inexorabil, susțin

14. George Soros, „Don't blame Brazil”, *Financial Times*, 14 august 2002, p. 13.

15. De exemplu, în Conferința de la London Business School (inclusă în prezenta ediție în limba română a cărții – vezi „Addenda”, pp. 159-170), Soros pune în relație politica administrației Bush Jr. și deprecierea dolarului american față de euro ; el vorbește despre *factorul Bush*. Eu cred că declinul dolarului era inevitabil pe fondul căderii burselor în America, iar acest declin nu poate fi pus pe seama actualei administrații republicane. Căderea burselor a redus considerabil fluxul de capital spre SUA, care mult timp au finanțat un deficit de cont curent de cca 5% din PIB. Iar politica de reducere a dobânzilor de către FED nu avea cum să susțină dolarul.

16. Cunoscut editorialist la *International Herald Tribune*, care în lucrarea menționată pune în evidență în special beneficiile globalizării.

17. La un asemenea nivel de reprezentare și, mai ales, într-un cadru oficial, nu recomanzi altora ce să citească.

că nu ne rămîne decît să ne adaptăm, fiecare cum poate. Nu se sesizează, cu știință sau fără, că adevărata problemă este gestionarea procesului, pentru a micșora costurile globalizării, pentru a evita repetarea de experiențe nefericite din trecutul mai apropiat și mai îndepărtat. Să nu uităm că perioada victoriană, de la finele secolului al XIX-lea¹⁸, a fost urmată de recrudescența protecționismului, de un război mondial și de Marea Depresiune. Tot aici aș încadra și maniera, îndrăznesc să spun imatură, în care se discută la noi, frecvent, despre economia de piață/capitalism sau despre integrarea europeană, cea euroatlantică, în general ; lipsește ilustrarea varietății de teze și idei specifice judecării unei lumi extrem de complexe, lipsesc opinii argumentate, nuanțe, fără de care nu se poate ajunge la stăpînirea intelectuală a ideilor vehiculate și la operaționalizarea unor politici afișate.

Cartea lui George Soros, fără a folosi un discurs supersofisticat, demitizează și atacă clișeele. Demersul său este făcut de pe poziția unui om ce nu poate fi suspectat că nu cunoaște *Faptele*, că nu s-ar fi aflat în miezul sau foarte în preajma evenimentelor. Și pentru acest motiv salut apariția în limba română a cărții lui George Soros, ca și alegerea făcută de Editura Polirom. Iar pe cititori îi invit să parcurgă lucrarea în tihnă și cu mintea și inima deschise.

Daniel Dăianu

---

18. Considerată a fi fost întru chiparea unui grad ridicat a ceea ce numim globalizare, inclusiv prin circulația liberă a oamenilor înăuntrul Imperiului Britanic.

Prefață la ediția în limba română

Sînt încîntat că cea mai recentă carte a mea a apărut și în România. Acum mai bine de zece ani am înființat o fundație non-profit cu scopul de a promova societatea deschisă în România. Fundația pentru o Societate Deschisă din România are de atunci o contribuție importantă în procesul de tranziție pe care îl cunoaște țara. FSD – România reprezintă, bineînțeles, o parte a rețelei de fundații pe care le-am înființat în estul Europei și în alte părți după colapsul sistemului sovietic. Acum cred că procesul de tranziție se apropie de sfîrșit. Chestiunea esențială a momentului este globalizarea, încît mi-am concentrat acum întreaga energie în căutarea soluțiilor la problemele globalizării. În această scurtă prefață doresc să vorbesc despre unele progrese care au avut loc de cînd am scris cartea.

Cînd am început redactarea acestei cărți, colapsul economiei argentiniene și criza economică din Brazilia anului 2002 urmau să se petreacă. Totuși, aceste două crize recente confirmă valabilitatea argumentelor mele privitoare la modelul defectuos al sistemului nostru financiar internațional.

Mai direct spus, cei ce elaborează politicile economice au înțeles greșit modul în care piețele financiare funcționează de fapt, în timp ce instituțiile internaționale cu rol de conducere nu au reușit să țină pasul cu integrarea sporită a activității economice globale. Crizele vor continua să lovească sistemul financiar internațional atîta vreme cît nu se face o reformă de fond.

Brazilia este un exemplu excelent. Soluția găsită pînă la urmă pentru această țară nu a reușit să înlătore criza. Suma de 30 de miliarde de dolari oferită ca pachet de salvare de către Fondul Monetar Internațional a fost mai mare decît era de așteptat, însă ea nu a reușit pînă acum să restabilească echilibrul pe piețe. După o redresare inițială, ratele dobînzii la obligațiuni s-au stabilit la niveluri incompatibile cu solvabilitatea pe termen lung.

Eșecul în a restabili echilibrul necesar indică faptul că ceva esențial nu este în regulă cu sistemul financiar internațional așa cum se prezintă el astăzi. Problemele Braziliei nu pot fi atribuite doar Braziliei ; responsabilitatea revine în mod direct autorităților financiare internaționale.

În mod evident, Brazilia este în acest moment pe punctul de a alege un președinte care nu e agreat de către piețele financiare. Dar, dacă acestea dețin controlul asupra procesului democratic, ceva este putred cu sistemul. Sub influența a ceea ce eu numesc „fundamentalism de piață”, FMI nu oferă un beneficiu suficient pentru membrii săi.

În ultimii ani, așa-numitul consens washingtonian și-a pus toată încrederea, prost acordată de altfel, în capacitatea de autoreglare a piețelor financiare. Din momentul în

care capitalului i s-a permis să circule în mod libert, crizele s-au succedat, iar FMI a fost solicitat să alcătuiască pachete de salvare mai mari ca niciodată.

Fundamentalistii de piață dau vina pe hazardul moral creat de către măsurile de „salvare” (*bail-outs*) luate de FMI. După criza asiatică, FMI a trecut de la măsurile de „salvare” la măsuri de „scufundare” (*bail-ins*)*. Adevăratele riscuri ale investiției în piețele emergente au devenit evidente și a apărut un flux invers capitalului, de la periferie către centru.

Fapt este că piețele financiare solicită un împrumutător de ultimă instanță pentru a păstra stabilitatea, iar acesta din urmă nu poate exista fără un minimum de hazard moral. Fiecare țară dezvoltată a învățat această lecție pe propria piele, însă lecția nu a fost învățată și la scară internațională. Sistemul actual este asimetric. El este construit pentru a păstra piețele financiare internaționale, și nu stabilitatea țărilor situate la periferie. Aceasta a făcut ca procentul de risc/răsplată al investiției în piețele emergente să fie nefavorabil.

Consensul washingtonian începe prin a se întreba cât surplus bugetar este necesar pentru a păstra datoria în anumite limite – cu cât sînt mai mari ratele dobînzii, cu atît mai mare este surplusul necesar. În cazul Braziliei, cu 20% rata dobînzii și 4% creștere, surplusul de bază ar trebui să fie de 4,8% pentru a împiedica o creștere a raportului datorie/PIB – ceea ce este evident imposibil.

Întrebarea care trebuie pusă este ce rate ale dobînzii ar putea să existe pentru ca creșterea să fie rezonabilă. Un surplus de bază de 3,75% ar fi maximul cerut, mai degrabă decît minimul, și ar putea susține ratele reale ale dobînzii la un nivel de cel mult 10%.

Provocarea este cum anume să coborîm ratele dobînzii la acel nivel. Aceasta ar putea solicita anumite suplimentări sau garanții pentru creditul internațional, iar sarcina ar fi atunci aceea de a găsi instrumentele potrivite pentru a menține riscurile reale – diferite de hazardul moral – în limite tolerabile.

În această carte, precum și cu alte prilejuri, am sugerat că, în locul unui pachet tradițional FMI, băncile centrale ale țărilor dezvoltate ar trebui să-și deschidă ferestrele de scontare (*discount windows*) pentru datoria guvernamentală a Braziliei. Titlurile de valoare braziliene își vor reveni și, în prezența unui împrumutător de ultimă instanță, încrederea se va instaura.

Riscurile ar fi micșorate dacă sumele pe care băncile centrale ar fi dispuse să le împrumute nu ar crește o dată cu creșterea prețurilor de pe piață. Băncile comerciale ar relua liniile de credit, iar creșterea bazată pe export ar putea reîncepe, mai ales dacă SUA și-ar anula tarifele la oțel. Criza ar dispărea dintr-o dată.

Propunerea mea ar rezolva problema pe care recente pachete anunțate nu au rezolvat-o, și nici nu ar costa mai mult. Nu este prea tîrziu să o adoptăm. O dată pusă în practică, președintele următor nu ar avea nici un motiv să se aștepte la vreo interferență în administrarea normală a datoriei. În situația dată, el ar fi îndreptățit să solicite sprijin internațional mai degrabă decît să permită țării să sîngereze de moarte, așa cum s-a întîmplat cu Argentina.

Autorul
august 2002

---

* În legătură cu acest mecanism, vezi *infra*, p. 111 (n.tr.).

Prefață

Scriind această carte, am avut drept scop nu doar să arăt cum funcționează capitalismul global, ci să și ofer totodată sugestii privind căile prin care el poate fi îmbunătățit. Din acest motiv, am adoptat o definiție oarecum restrânsă a globalizării: conform ei, globalizarea reprezintă mișcarea liberă a capitalului însoțită de dominația crescândă a piețelor financiare globale și a corporațiilor multinaționale asupra economiilor naționale. O astfel de abordare are avantajul că restrânge subiectul discuției. Susțin că globalizarea a fost inegală. Dezvoltarea instituțiilor noastre internaționale nu a ținut pasul cu dezvoltarea piețelor financiare internaționale, iar aranjamentele noastre politice au rămas în urma globalizării economiei. Buzuindu-mă pe aceste premise, am formulat un set de propuneri cu caracter practic care ar putea face capitalismul global mai stabil și mai echitabil.

Am fost stimulat pentru o astfel de abordare de ceea ce aș numi neașteptata alianță dintre adepții fundamentalismului de piață aparținând extremei drepte și activiștii antiglobalizare de extremă stîngă. E o alianță bizară, dar, atunci cînd încearcă să slăbească sau chiar să distrugă instituțiile internaționale pe care le clădim, ei se înțeleg de minune. Țelul meu, atunci cînd am scris cartea, a fost să pun bazele unei altfel de coaliții, a cărei misiune ar fi să reformeze și să consolideze instituțiile noastre internaționale și chiar să creeze altele noi, dacă va fi necesar, pentru a răspunde unor necesități sociale care au alimentat actuala stare de nemulțumire. Să admitem că Instituțiile Financiare și Comerciale Internaționale (IFCI)¹ existente au unele deficiențe; toate instituțiile au. Trebuie să le îmbunătățim însă, nu să le distrugem.

Cred că am o competență mai neobișnuită pentru acest proiect. Am acționat cu succes pe piețele financiare globale, avînd astfel un punct de vedere din interior asupra modului lor de operare. Mai mult, m-am angajat activ încercînd să construiesc o lume mai bună. Am înființat o rețea de fundații devotată conceptului de societate deschisă. Cred că sistemul capitalist global sub forma sa actuală este o distorsionare a ceea ce societatea deschisă globală ar trebui să fie. Sînt doar unul dintre numeroșii experți ai piețelor financiare, dar interesul meu activ pentru viitorul omenirii mă situează pe o poziție diferită față de mulți alții. Am petrecut cea mai mare parte a ultimilor cinci ani studiind deficiențele globalizării și am scris cîteva cărți și articole pe această temă. Ultima mea

---

1. Am creat acest termen pentru a reuni Instituțiile Financiare Internaționale (IFI) și Organizația Mondială a Comerțului (OMC).

carte *Open Society : Reforming Global Capitalism (Societatea deschisă : reformarea capitalismului global)*² nu a oferit însă prea multe soluții. Cartea de față vrea să înlăture această lipsă.

Mi s-a spus adesea că există câteva contradicții între a profita de pe urma piețelor financiare globale și a încerca să le reformezi. Eu nu le sesizez. Sînt pasional interesat să îmbunătățesc sistemul care mi-a permis să cunosc succesul astfel încît el să devină mai durabil. Interesul meu datează de dinaintea implicării mele pe piețele financiare. Născut evreu în Ungaria, în 1930, am trăit atît sub ocupația nazistă, cît și sub cea sovietică. Încă de la o vîrstă fragedă am aflat cît este de important tipul regimului politic dominant pentru propria-ți bunăstare și supraviețuire. Ca student la London School of Economics, am fost puternic influențat de filosofia lui Karl Popper, autorul lucrării *Societatea deschisă și dușmanii săi*³. După ce am cunoscut succesul ca administrator al fondurilor de risc, am înființat o fundație, Fundația pentru o Societate Deschisă (astăzi Open Society Institute), pentru a „deschide societățile închise, a le ajuta să devină societăți deschise viabile și a sprijini gîndirea critică”. Toate acestea se petreceau în 1979. La început, fundația și-a concentrat atenția pe deschiderea unor societăți închise. Apoi, după colapsul imperiului sovietic, a susținut tranziția de la societățile închise la cele deschise și, mai recent, a abordat deficiențele capitalismului global. Cartea este rezultatul natural al acestei inițiative.

Încercînd să construiesc o coaliție pentru reformarea și revigorarea IFCI, m-am confruntat cu o anumită dificultate : întotdeauna este mai ușor să mobilizezi oamenii *împotriva* a ceva decît *pentru* ceva. În general, o agendă constructivă ar trebui să constituie un motiv suficient pentru a permite aspirațiilor individuale să se coaguleze în jurul ei. O asemenea agendă nu poate fi dezvoltată însă de către un singur individ. Prin urmare, am trimis cartea, sub forma sa inițială, unui mare număr de persoane, cărora le-am solicitat opinia. Am primit numeroase comentarii și critici prețioase și am inclus în produsul final acele sugestii pe care le-am considerat întemeiate. Cred că, în versiunea sa finală, cartea oferă o agendă constructivă pe care oamenii o vor sprijini și guvernele o vor putea implementa. Ideea centrală a cărții este propunerea de folosire pe scară globală a Drepturilor Speciale de Tragere (DST/SDR*) pentru furnizarea unor bunuri publice. Schema nu va înlătura toate deficiențele globalizării – nimic nu o poate face –, dar va fi de ajutor pentru a face din lumea în care trăim una mai bună.

La 11 septembrie, cînd au lovit teroriștii, mă aflu în faza de finalizare a cărții. Evenimentul a dat naștere unei situații cu totul noi. Mi s-a părut atunci că ceea ce făcusem nu era și suficient. Mă limitasem la un set de propuneri pe care, înainte de 11 septembrie, le considerasem posibil de pus în practică, dar cartea nu reprezenta acea viziune despre societatea deschisă globală care mă motivase să o scriu. Momentul este prielnic pentru a reanaliza conceptul. Nu este suficient să declari război terorismului, oamenii au nevoie și de o perspectivă pozitivă privind o viitoare lume mai bună.

Ziua de 11 septembrie a șocat populația Statelor Unite care au realizat faptul că alții pot să le privească într-un mod cu mult diferit decît se priveau Statele Unite înseși. Cu toții am fost mai dispuși decît în vremurile normale să reanalizăm lumea și rolul pe care

2. George Soros, *Open Society : Reforming Global Capitalism*, PublicAffairs, New York, 2000.

3. Publicată în 1945 [trad.rom. D. Stoianovici, Editura Humanitas, București, 1993 – s.n.].

* În engl. *Special Drawing Rights* (SDR) (n.tr.).

Statele Unite îl joacă în această lume. A fost un bun prilej de a regîndi și reforma lumea mai profund decît ar fi fost cu puțință înainte de 11 septembrie.

Drept urmare, am luat decizia să adaug o concluzie cărții, insistînd asupra viziunii personale asupra societății globale deschise. Concluzia are o construcție diferită față de restul cărții. Este mai curînd un pamflet polemic decît un raport însoțit de reflecții dedicate deficiențelor capitalismului global, este o viziune abstractă, și nu un set de propuneri cu caracter practic. Intenția mea este să-l elaborez mai tîrziu, la momentul potrivit. Și este foarte important ca și concluzia să parcurgă același traseu critic pe care l-a străbătut și restul cărții. Cu atît mai mult cu cît pun în discuție subiecte despre care am mai puține cunoștințe decît despre sistemul financiar global.

Am avut unele îndoieli în ceea ce privește includerea concluziei în volum deoarece – atunci cînd am scris cartea – scopul a fost să cîștig un larg consens, iar concluzia putea să-mi pună în pericol obiectivul. În special propunerea cu privire la DST-uri avea nevoie, pentru a fi implementată, de sprijinul Statelor Unite, iar concluzia mea era extrem de critică la adresa modului cum administrația Bush abordează unilateral și hegemonic problemele de politică internațională. În cele din urmă însă, m-am decis să-mi pun întreaga speranță în oamenii pe care am încercat să-i mobilizez. Aceștia nu trebuie să fie de acord cu absolut toate punctele mele de vedere pentru a sprijini propunerea privind DST-urile, dar, dacă am sprijinul lor, orice guvernare democratică va trebui să respecte voința oamenilor, chiar dacă îi va dispăcea critica adusă de mine.

Mulțumiri

Această carte a fost scrisă interactiv. Am distribuit aproape o mie de copii ale unui *Raport preliminar despre globalizare*, am discutat la mai multe întruniri conținutul său și am primit numeroase comentarii scrise. Pe baza lor, am revizuit textul raportului inițial și am conceput cartea. Doresc să folosesc acest prilej pentru a aduce mulțumiri tuturor celor care au contribuit prin comentariile și punctele lor critice de vedere, întrucât le consider extrem de valoroase. Fiecare va fi capabil să cîntărească el însuși în ce măsură am ținut cont de comentariile sale. Cît despre mine, vă asigur că procesul a fost instructiv și plăcut în același timp. În ce privește produsul final, responsabilitatea înțeleg că trebuie să mi-o asum singur.

În mod special, îi sînt recunoscător lui Fred Bergsten de la Institutul de Economie Internațională, care a reunit un auditoriu extrem de competent cu ocazia unei discuții prilejuite de un prînz oficial, și lui Carl Tham de la Centrul Internațional Olof Palme din Stockholm, care a organizat o discuție de grup cu Joe Stiglitz, Amartya Sen, Candido Grzybowski și Susan George. Universitatea Central Europeană, în parteneriat cu Universitatea din Warwick, a ținut la Budapesta un seminar de trei zile cu privire la globalizare și am avut ocazia să-mi prezint ideile la o întrunire de la Brookings Institution, la întrunirea Grupului celor 30, la reuniunea Consiliului FMI, un seminar la London School of Economics și la înfîlnirea de debut a Comisiei Forumului Mondial. Consiliul pentru relațiile cu străinătatea a organizat o mică sesiune de lucru consacrată propunerii privind Drepturile Speciale de Tragere, cu participarea lui Charles Calomiris, Morton Halperin, Robert Hormats, Roger Kubarych, Geoff Lamb, Karin Lissakers, Allan Meltzer, Edmund Phelps, Benn Steil, Edwin Truman, Paul Volcker și Michael Weinstein. Am avut de asemenea întruniri cu oficiali guvernamentali, membri ai Congresului și persoane aflate în legătură cu fundațiile mele.

Am primit mesaje scrise sau orale de la numeroase persoane: Mort Abramowitz, Martti Ahtisaari, Graham Allison, Anders Aslund, Byron Auguste, Terrice Bassler, Michael Ben-Eli, Fred Bergsten, Jagdish Bhagwati, Gavin Bingham, Alan Blinder, Emma Bonino, Jack Boorman, Leon Botstein, Mark Malloch Brown, Michel Camdessus, Thomas Campbell, Geoffrey Canada, William Cline, Robert Conrad, George Cowan, Bob Deacon, Philippe de Schoutheete Tervarent, Joan Dunlop, Jessica Einhorn, Yehuda Elkana, Gareth Evans, Jonathan Fried, Jim Garrison, William Goetzmann, John Gray, John Grieve Smith, Wilfried Guth, Morton Halperin, Eveline Herfkens, Carla Hills, Robert Hormats, David Howell, Michael Ignatieff, Michael Jendrzeczyk, William Jordan, Miguel Kiguel, Mervyn King, Neil Kinnock, Horst Kohler, Charles Kolb, David

Korten, Justin Leites, Jerome Levinson, Anatol Lieven, Mahmoud Mamdani, Paul Martin, Charles Maynes, Federico Mayor, William McDonough, Allan Meltzer, Michael Moore, Bill Moyers, Aryeh Neier, Andre Newburg, Sylvia Ostry, Jim Ottaway, Thomas Palley, Stewart Paperin, Christopher Patten, Maurice Peston, Jacques Polak, Gustav Ranis, Anthony Richter, Dani Rodrik, Alex Rontos, David Rothman, Barney Rubin, Richard Ruffin, Andrew Sacher, Gary Sampson, Robert Scalapino, Tim Scanlon, Pierre Schori, Klaus Schwab, Amartya Sen, Jaime Serra, Clare Short, John Simon, Kiril Sokoloff, Valery Soyfer, Herb Sturz, Daniel Tarschys, James Tobin, Frank Vogl, Lori Wallach, John Williamson, Mabel Wisse Smit, James Wolfensohn, Richard Wyatt și Violetta Zentai. Pe cei pe care i-am omis, îi rog să mă ierte.

În problema DST-urilor, consilier și expert mi-a fost întotdeauna Karin Lissakers. Yvonne Sheer nu numai că mi-a dactilografiat nenumăratele versiuni ale textului, dar a coordonat și verificat întreg proiectul. Peter Osnos de la PublicAffairs și-a depășit condiția de editor, devenind o parte integrantă a proiectului. Paul Golob și Robert Kimzey, de la aceeași editură, au condus activitatea de publicare cu eficiența lor obișnuită. Michael Vachon a fost însărcinat cu partea de comunicare. Robert Boorstin a reprezentat o voce critică. A fost o plăcere pentru mine să lucrez împreună cu ei.

INTRODUCERE

Deficiențele capitalismului global

Globalizarea este un termen superuzitat căruia îi putem atribui numeroase semnificații. Pentru scopurile prezentei cărți, prin acest termen voi înțelege dezvoltarea piețelor financiare globale, creșterea corporațiilor transnaționale și dominația lor crescândă asupra economiilor naționale. Consider că majoritatea problemelor pe care oamenii le asociază globalizării, incluzând pătrunderea valorilor de piață în acele domenii de care ele nu aparțin în mod tradițional, pot fi atribuite acestor fenomene. S-ar putea discuta totodată despre globalizarea informației și a culturii, despre răspândirea televiziunii, a internetului și a celorlalte forme de comunicare și despre mobilitatea crescută a comercializării ideilor, dar îmi este teamă că asemenea aspecte ne-ar îndepărta de la subiect. Limitînd discuția astfel, cred că o putem menține între niște repere controlabile și că vor rezulta unele propuneri cu caracter practic în vederea unor îmbunătățiri instituționale.

Așa cum am definit-o, globalizarea este un fenomen relativ recent care deosebește prezentul de ceea ce se petrecea acum 50 sau chiar 25 de ani. La sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, tranzacțiile internaționale de capital erau strict controlate în majoritatea statelor. Instituțiile rezultate la Bretton Woods, Fondul Monetar Internațional (FMI) și Banca Mondială, au fost concepute tocmai pentru a facilita comerțul internațional și investițiile într-un mediu caracterizat prin restricționarea fluxurilor de capital privat. Controalele asupra mișcărilor de capital au fost treptat înlăturate, iar piețele financiare *off-shore*, stimulate și de criza petrolului din anul 1973, s-au dezvoltat rapid. Mișcările internaționale de capital s-au accelerat la începutul anilor '80, în timpul lui Ronald Reagan și Margaret Thatcher, piețele financiare devenind cu adevărat globale la începutul anilor '90, după colapsul imperiului sovietic.

Aceasta nu a fost cea dintâi perioadă în care piețele financiare internaționale au jucat un asemenea rol dominant. Condiții similare au existat și înainte de primul război mondial. Mișcările internaționale de capital au fost întrerupte mai întâi în timpul primului război mondial, apoi de Marea Depresiune din anii '30. Procesul este însă cu certitudine reversibil.

Caracteristica primordială a globalizării este aceea că permite capitalului financiar să se deplaseze liber. Dimpotrivă, deplasarea indivizilor este riguros reglementată. Deoarece capitalul este un ingredient esențial în producție, țările trebuie să intre în competiție pentru a-l atrage, ceea ce determină o atenuare a capacității lor de a-l impozita și reglementa. Datorită influenței globalizării, aranjamentele noastre sociale și economice au cunoscut o transformare radicală. Capacitatea capitalului de a migra oriunde subminează capacitatea statului de a-și exercita controlul asupra economiei. Globalizarea piețelor financiare a făcut ca, după cel de-al doilea război mondial, ideea de stat asistențial să fie depășită, întrucât cei care solicitau un sistem de securitate socială nu și-au mai putut părăsi țara, în vreme ce capitalul pe care statul asistențial îl impozitează poate s-o părăsească¹.

Această consecință nu este accidentală. Obiectivul administrației Reagan, în Statele Unite, și al guvernului Thatcher, în Marea Britanie, a fost acela de a reduce capacitatea statului de a interfera în economie, iar globalizarea a servit foarte bine acestui scop.

Transformarea survenită după 1980 nu a fost însă atât de bine înțeleasă. Putem susține că, în general, ea nu este nici măcar recunoscută². Întotdeauna capitalul a căutat să ocolească impozitarea și reglementarea, încât e facil să interpretăm tendința actuală de reducere a impozitării și reglementării drept o manifestare a legilor economice oriunde și oricând valabile. Este un punct de vedere care predomină cel puțin în lumea vorbitorilor de limbă engleză, pe care eu l-am denumit *fundamentalism de piață*. Conform acestuia, este mai bine ca alocarea resurselor să fie lăsată pe seama mecanismelor de piață deoarece orice interferență cu aceste mecanisme ar

-
1. Contribuția sectorului public la Produsul Intern Brut nu a scăzut neapărat, dar modul de colectare și cheltuire a fondurilor s-a modificat substanțial.
  2. De exemplu, *The Economic Survey on Globalization* (27 septembrie 2001) neagă faptul că globalizarea a redus capacitatea statului de a impozita și reglementa.

reduce eficiența economiei. Judecată prin prisma fundamentalismului de piață, globalizarea a însemnat un proiect încununat de succes.

Într-adevăr, globalizarea este de dorit din multe puncte de vedere. Întreprinderea privată este mai aptă să producă bogăție decât statul. Mai mult, statele au tendința de a abuza de propria putere. Globalizarea oferă un grad de libertate individuală pe care nici un stat nu-l poate asigura. Concurența liberă la scară globală a eliberat talentele antreprenoriale și creative și a accelerat inovațiile tehnologice.

Dar globalizarea are și latura ei negativă. În primul rînd, în special în țările mai puțin dezvoltate, mulți au suferit din cauza globalizării fără a primi un sprijin în ceea ce privește sistemul de securitate socială. Mulți alții au fost marginalizați de către piețele globale³. În al doilea rînd, globalizarea a produs o alocare defectuoasă a resurselor între bunurile private și cele publice. Piețele sînt capabile să creeze bogăție, dar nu sînt destinate să răspundă și altor necesități sociale. A urmări fără nici o precauție profitul poate duce la deteriorarea mediului înconjurător și la intrarea în conflict cu celelalte valori sociale. În al treilea rînd, piețele financiare globale pot naște crize. Este posibil ca locuitorii din țările dezvoltate să nu fie pe deplin conștienți de urmările devastatoare ale crizelor financiare deoarece, din motivele pe care le voi arăta ulterior, acestea au tendința de a lovi mai crunt în țările în curs de dezvoltare. Cei trei factori își dau mîna și formează un teren de joc foarte accidentat.

---

3. Analizele economice cu privire la impactul globalizării conduc la rezultate contradictorii. Dollar și Kraay, de la Banca Mondială, arată că țările în curs de dezvoltare avînd cea mai mare creștere a ponderii comerțului în PIB au cunoscut după 1980 o creștere mai accelerată și mai susținută față de performanțele lor de dinainte de globalizare și față de cele ale țărilor în curs de dezvoltare neincluse în procesul globalizării. Aceste țări și-au redus decalajul veniturilor față de țările dezvoltate. Studiul arată că nu există corelație între modificarea ponderii comerțului în PIB și inegalitatea dintre țări. Totuși, sărăcia absolută a scăzut în țările „globalizate”. De cealaltă parte, economistul Rodrik de la Harvard arată că inovația pe plan intern de care dau dovadă investitorii de capital este un factor cu mult mai important pentru îmbunătățirea performanțelor economice decât deschiderea comerțului. David Dollar și Aart Kraay, *Trade, Growth and Poverty*, Development Research Group, Banca Mondială, iunie 2001. Dani Rodrik, *The Global Governance of Trade as if Development Really Mattered*, inclusă în Programul de Dezvoltare al ONU, Harvard University, iulie 2001.

Adepții fundamentalismului de piață recunosc beneficiile piețelor financiare globale, dar le ignoră deficiențele. Ei susțin că piețele financiare au tendința de a ajunge la echilibru, realizându-se astfel o alocare optimă a resurselor. Chiar dacă piețele nu sînt perfecte, ei consideră că este de preferat să lași alocarea resurselor pe seama piețelor decît să intervii prin reglementări naționale sau internaționale.

Totuși, a avea o încredere excesivă în mecanismul de piață este un pericol. Piețele sînt concepute pentru a facilita schimbul liber de bunuri și servicii între cei ce doresc s-o facă, dar ele nu pot răspunde, pe cont propriu, unor nevoi colective, cum ar fi legea și ordinea sau menținerea mecanismului de piață însuși. Ele nu au competența de a asigura justiția socială. Astfel de „bunuri publice” pot fi furnizate doar în cadrul procesului politic.

În general, procesele politice sînt mai puțin eficiente decît mecanismul de piață, dar fără ele nu am putea trăi. Piețele sînt amurale : ele permit indivizilor să acționeze în conformitate cu propriile interese și impun cîteva reguli privind modul de exprimare a acestora, fără a emite însă vreo judecată morală despre interesele în sine. Este și unul dintre motivele pentru care piețele au o asemenea eficiență. Ar fi chiar dificil de stabilit ce este bine și ce este rău ; lăsînd binele și răul deoparte, piețele permit indivizilor să-și urmărească interesele proprii fără nici o opreliște.

Societatea nu poate funcționa însă fără a face deosebire între bine și rău. Sarcina de a lua decizii colective despre ceea ce este permis sau nu este lăsată pe seama politicii – dar și politicienii întîmpină dificultăți în a decide, deoarece lumii îi lipsește un cod moral puternic. Chiar și crearea și menținerea piețelor necesită o acțiune politică. Este un punct de vedere bine înțeles de către adepții fundamentalismului de piață. Ceea ce se recunoaște într-o mai mică măsură este faptul că globalizarea piețelor, neînsoțită de o consolidare corespunzătoare a acordurilor sociale și politice internaționale, a condus la o dezvoltare socială foarte inegală.

În ciuda neajunsurilor, mă număr printre adepții înfocați ai globalizării. O sprijin nu numai datorită surplusului de bogăție pe care îl produce, ci mai ales pentru libertatea pe care o oferă. Ceea ce eu denumesc *societate deschisă globală* poate asigura un grad mai mare de libertate decît oricare alt stat individual. Consider că acordurile actuale, prin care capitalul este

liber să se deplaseze oriunde – în vreme ce îngrijorările privind aspectele sociale sînt trecute cu vederea –, reprezintă o deformare a ideii de societate deschisă globală. Scopul prezentei cărți este acela de a identifica asemenea distorsionări și a propune cîteva etape practice în vederea corectării lor.

Reformele instituționale sînt necesare în următoarele direcții :

1. pentru a opri instabilitatea piețelor financiare ;
2. pentru a corecta contradicțiile de ordin intern din cadrul Instituțiilor Financiare și Comerciale Internaționale (IFCI) ce favorizează țările dezvoltate care controlează în bună parte respectivele instituții ;
3. pentru a completa Organizația Mondială a Comerțului (OMC), ea însăși un organism ce facilitează crearea bogăției, cu instituții internaționale la fel de puternice avînd scopuri sociale, cum ar fi reducerea sărăciei și furnizarea bunurilor publice pe scară globală ; și
4. pentru a îmbunătăți calitatea vieții publice în țările suferind de o guvernare coruptă, represivă sau incompetentă.

Pătrunderea valorilor de piață în acele domenii de care ele nu aparțin în mod obișnuit este o problemă care trebuie și ea rezolvată. Dar, în acest caz, doar reformele instituționale nu sînt îndeajuns. Este necesară și o reorientare a propriilor noastre valori. De exemplu, profesioni cum ar fi medicina, justiția și jurnalismul au devenit deja afaceri. Remarc doar această problemă, deoarece în cartea de față mă voi referi în continuare numai la reformele cu caracter instituțional.

Nu există un consens cu privire la necesitatea reformelor instituționale. Adepții fundamentalismului de piață sînt îndreptății să obiecteze la primele trei puncte de mai sus, în vreme ce luptătorii antiglobalizare sînt cu totul orbi la al patrulea. Proasta guvernare este o sursă majoră de sărăcie și mizerie în lumea de astăzi. (O poziționare defavorabilă este o altă sursă majoră, dar este mult mai dificil de făcut ceva în această privință.) Totuși, activiștii antiglobalizare au eșuat în încercarea de a da greutate argumentelor lor privind pagubele produse de o proastă guvernare.

Globalizarea nu este un joc cu sumă nulă. Beneficiile ei depășesc costurile, în sensul că bogăția suplimentară produsă de globalizare ar putea fi utilizată pentru a reduce inechitățile și alte deficiențe ale globalizării, și tot ar mai rămîne un surplus. Această constatare este dificil de demonstrat

deoarece costurile și beneficiile nu pot fi aduse la același numitor : PIB nu reprezintă o estimare corectă a bogăției⁴. Cu toate acestea, evidențele arată că este posibil ca perdanții să fie compensați de câștigători, situație în care cei din urmă ar putea să se mențină totuși în frunte. Problema este că acești câștigători nu-i compensează pe cei ce pierd. Nu există pe plan internațional un echivalent al acestui proces politic, care apare în cadrul statului individual. Deși piețele au devenit globale, politicile au rămas în continuare strâns legate de suveranitatea statală.

În plus, prea puține resurse au fost dedicate corectării deficiențelor globalizării. Drept rezultat, decalajul dintre cei bogați și cei săraci a continuat să se adâncească. O pondere de 1% dintre cei mai bogați oameni din lume primesc tot atât cât 57% din populația cea mai săracă. Mai mult de un miliard de oameni trăiesc cu mai puțin de un dolar pe zi. Aproape un miliard nu au acces la apă curentă, iar 826 de milioane de oameni suferă de malnutriție⁵. În fiecare an, 10 milioane de oameni mor datorită lipsei de asistență medicală de bază⁶. Aceste realități nu sînt neapărat produse de globalizare, dar globalizarea ar putea face ceva ca să le amelioreze.

Inechitățile produse de globalizare au dat naștere resentimentelor și protestelor pe scară largă. Activiștii antiglobalizare caută să submineze sau să distrugă instituțiile internaționale care susțin comerțul internațional și piețele financiare globale. Dar instituțiile noastre internaționale sînt atacate și din direcția opusă. Adepții fundamentalismului de piață se opun oricărui tip de intervenție în mecanismele de piață, iar ostilitatea lor față de instituțiile internaționale depășește aversiunea față de reglementările guvernamentale naționale.

Coaliția neașteptată dintre extrema stîngă și cea dreaptă a raportat succese în procesul de șubrețire a instituțiilor internaționale – prea puține la număr – pe care le avem. Mișcarea împotriva globalizării și-a îndreptat atacul împotriva IFCI, și în special împotriva Organizației Mondiale a Comerțului (OMC), în vreme de Congresul Statelor Unite a obstrucționat mai întîi ONU și abia în al doilea rînd IFCI.

---

4. Amartya Sen, *Development as Freedom*, Alfred A. Knopf, New York, 1999.

5. *Human Development Report 2001*, Programul de Dezvoltare al ONU, New York, 2001.

6. Comisia pentru Macroeconomie și Sănătate, *Investing in Health for Economic Development*, OMS, Geneva, decembrie 2001.

Și e păcat! Avem nevoie de instituții internaționale puternice, nu de instituții slabe. Este necesar să construim o coaliție de un alt tip, al cărei țel să fie acela de a reforma și întări acordurile internaționale, nu să le distrugă. Scopul prezentei cărți tocmai acesta este : să propună o agendă în jurul căreia să se poată coagula o astfel de coaliție.

Instituțiile care susțin comerțul internațional și piețele financiare globale sînt instituții relativ puternice. Ele au nevoie însă de unele reforme, deoarece funcționează în folosul țărilor bogate, în folosul celor care le controlează activitatea, adesea în detrimentul țărilor sărace, aflate la periferia sistemului. Dar ele sînt mai eficace și mai bune decît instituțiile internaționale dedicate altor obiective, cum ar fi menținerea păcii, dezvoltarea politică și socială, îmbunătățirea condițiilor de muncă și de sănătate sau drepturile omului.

Organizația Națiunilor Unite, cea mai importantă instituție internațională după IFCI, își proclamă bunele intenții, dar nu deține nici puterea și nici mijloacele de a le transforma în realitate. Scopurile sale nobile sînt exprimate în Preambulul Cartei, fiind precedate de expresia „Noi popoarele”. Carta se sprijină însă pe suveranitatea statelor membre, iar interesele suveranității statului nu coincid în mod necesar cu interesele cetățenilor care locuiesc într-însul. Multe state sînt nedemocratice și mulți locuitori nu sînt cu adevărat cetățeni. Drept rezultat, ONU nu-și poate duce la îndeplinire misiunea enunțată în Preambul. ONU este o instituție utilă și ar putea fi făcută și mai utilă, dar, dacă ar fi s-o judecăm după Preambul, ne dezamăgește. Referindu-ne la ONU, nu trebuie să uităm că este o asociație de state. După cum observa cardinalul Richelieu în secolul al XVII-lea, iar Henry Kissinger o reafirma recent, statele au interese, nu și principii⁷. Astfel, statele membre au tendința de a situa la loc de frunte propriile

---

7. Kissinger îl citează pe Richelieu care ar fi spus : „Statele nu sînt nemuritoare, salvarea lor poate veni acum sau niciodată”, iar pentru Kissinger aceasta înseamnă că statele își primesc recompensa pentru putere, și nu pentru dreptate (Henry Kissinger, *Diplomacy*, Simon & Schuster, New York, 1995). În secolul al XIX-lea, vicontele Palmerston spunea despre politica externă britanică : „Nu avem aliați eterni și nici aceiași dușmani. Doar interesele noastre sînt eterne și aceleași” (Discurs în Camera Comunelor, 1 martie 1848, în John Bartlett, *Familiar Quotations : A Collection of Passages, Phrases, and Proverbs Traced to Their Sources in Ancient and Modern Literature*, Little, Brown, Boston, Massachusetts, 1992, p. 397).

interese naționale, și nu interesele comune, ceea ce reprezintă un impediment serios pentru funcționarea ONU.

Elementul forte al ONU este Consiliul de Securitate, deoarece el se poate situa deasupra suveranității statelor membre. Doar cei cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate au drept de veto. Atunci când cad de acord, își pot impune voința asupra restului lumii, deși aceasta nu se întâmplă foarte adesea. Efectul este că ONU combină două instituții într-un cadru unic : Consiliul de Securitate, care poate avea preeminență asupra suveranității statelor, și restul organizației, subordonată Consiliului. Nevoia de consens face ca restul organizației să fie inoperant și lipsit de eficacitate : Adunarea Generală este un cadru de discuții, iar diversele agenții sînt ineficiente în fața necesității de a pune de acord solicitările statelor membre. Ele servesc și ca rezervație protectoare pentru diplomații inutili sau politicienii care și-au pierdut puterea⁸.

După colapsul comunismului, a existat un scurt moment cînd Consiliul de Securitate ar fi putut să funcționeze după modelul conceput inițial, dar puterile occidentale nu au profitat de prilej. În criza bosniacă nu au căzut de acord între ele, iar în ceea ce privește criza din Rwanda, nu au putut acționa în comun. Mai recent, Statele Unite nu și-au mai achitat obligațiile financiare și au scurtcircuitat sau subestimat rolul ONU în diverse feluri. Chiar și după 11 septembrie Statele Unite au considerat că trebuie să acționeze în afara ONU ori de cîte ori a fost posibil.

Nepotrivirea dintre IFCI și instituțiile noastre politice internaționale a făcut ca dezvoltarea societății globale să fie extrem de inegală. Comerțul internațional și piețele financiare internaționale sînt extrem de potrivite pentru a genera bogăția, dar ele nu pot lua în calcul celelalte nevoi sociale, cum ar fi menținerea păcii, atenuarea sărăciei, protecția mediului înconjurător, condițiile de muncă sau drepturile omului – adică ceea ce se înțelege prin „bunuri publice”. Dezvoltarea economică, termen prin care desemnăm producerea de bunuri private, a luat-o înaintea dezvoltării sociale, a furnizării de bunuri publice. Distorsiunea poate fi corectată doar prin realizarea unor acorduri superioare avînd drept scop furnizarea de bunuri publice. În acest context, este important de amintit că și comerțul

---

8. Situația s-a îmbunătățit sub conducerea lui Kofi Annan.

internațional, buna funcționare a piețelor sau producerea bogăției sînt, în egală măsură, bunuri publice. Activiștii antiglobalizare sînt foarte prost sfătuiți atunci cînd încearcă să distrugă acele IFCI care asigură furnizarea acestor bunuri. „Lovește și scufundă” Organizația Mondială a Comerțului (OMC) poate fi un act contraproductiv, pentru că o dată cu apa din copaie ar putea fi aruncat și copilul. În loc să protesteze *împotriva* OMC, activiștii ar face mai bine să lupte *pentru* instituții la fel de eficiente care să slujească scopurilor sociale pe care le vizează.

OMC a decis să se angajeze într-o nouă rundă de negocieri, cunoscută sub denumirea de Runda Dezvoltării. Acțiunea trebuie însoțită de o rundă similară de negocieri avînd drept obiectiv furnizarea bunurilor publice. Necesitățile sînt bine cunoscute. Summitul Mileniului, organizat de ONU la 22 septembrie 2000, a evidențiat cîteva obiective ambițioase, dar care pot fi atinse pînă în anul 2015, cum ar fi, de exemplu, reducerea sărăciei, îmbunătățirea stării de sănătate și educația primară universală. În martie 2002, ONU va organiza, la Monterrey (Mexic), o Conferință privind Finanțarea Dezvoltării*. Conferința urma să se focalizeze asupra furnizării de bunuri publice la scară globală. Fără a rezolva această problemă, dezvoltarea va rămîne în continuare o noțiune lipsită de sens.

Misiunea OMC constă în facilitarea schimbului internațional de bunuri și servicii între partenerii dispuși să o facă. Organizația și-a îndeplinit rolul stabilind reguli obligatorii și construind un mecanism de aplicare eficace. Există două motive puternice pentru care o abordare similară nu poate fi posibilă și în cazul furnizării bunurilor publice. Unul constă în faptul că numeroase țări sînt lipsite pur și simplu de resursele necesare îndeplinirii standardelor și cerințelor internaționale. Celălalt constă în aceea că ar fi dificil de găsit același tip de mecanism de aplicare, care operează atît de bine în cadrul mecanismului de piață, îngăduind sau interzicînd accesul la piață. În loc de un astfel de mecanism, ar trebui să existe stimulente financiare care să încurajeze supunerea voluntară față de regulile internaționale

---

* Vezi „Addenda” la prezentul volum (pp. 155-158), „Finanțarea furnizării bunurilor publice la scară globală. O propunere de reformare și dezvoltare a asistenței internaționale pentru dezvoltare”, cuvîntare ținută de George Soros la Conferința ONU privind Finanțarea Dezvoltării, Monterrey, Mexic, 18 martie 2002 (n.ed.).

și practicile cele mai favorabile. A-i refuza cuiva stimulentele ar putea constitui o sancțiune. O asemenea soluție și-ar putea dovedi utilitatea într-o lume în care suveranitatea statelor constituie un obstacol în calea impunerii unor reguli obligatorii pentru țările individuale.

Una dintre principalele propuneri din această carte este că sistemul întemeiat pe reguli al OMC vizînd furnizarea bunurilor private ar trebui completat cu un sistem bazat pe stimulente pentru furnizarea bunurilor publice.

Globalizarea nu poate fi făcută vinovată pentru toate relele cu care ne confruntăm. Conflictele armate, regimurile opresive și corupte și statele slabe se numără printre cele mai importante cauze ale mizeriei și sărăciei din lumea de astăzi – iar globalizarea nu poate fi acuzată pentru proasta guvernare. Iar dacă a reușit ceva, globalizarea a obligat țările individuale să-și îmbunătățească eficiența sau, cel puțin, să reducă rolul guvernării în economie. Dar globalizarea a făcut ca lumea să fie mai interdependentă și a sporit pericolul pe care-l pot reprezenta problemele interne din anumite țări. Astfel încît nu este suficient să concepem aranjamente mai bune pentru furnizarea bunurilor publice pe scară globală, trebuie să găsim totodată și căile de îmbunătățire a condițiilor politice și sociale din fiecare țară. Acesta este cel de-al doilea subiect de discuție din prezenta carte.

Atacul terorist din 11 septembrie ne-a arătat, în mod tragic, chiar la noi acasă cît de interdependentă a devenit lumea și cît de important este pentru securitatea noastră tipul de condiții interne care prevalează în alte țări. Bin Laden nu și-ar fi putut dezlănțui atacul asupra Statelor Unite dacă nu s-ar fi bucurat de protecție din partea Afganistanului. Dar acest fapt era valabil și înainte de 11 septembrie. De la încheierea Războiului Rece, cele mai multe dintre crizele care au condus la vărsare de sînge au fost produse de conflictele interne, și nu de conflictele dintre state. În vremea Războiului Rece, conflictele interne erau folosite, chiar întreținute, de către cele două superputeri. După ce Războiul Rece s-a încheiat, constrîngerile impuse de superputeri au fost înlăturate, astfel încît conflictele s-au deteriorat, ajungîndu-se la vărsări de sînge care au făcut necesară intervenția externă.

Aceasta deoarece intervenția externă s-a limitat de cele mai multe ori doar la acțiuni punitive. Mobilurile pozitive au fost întotdeauna insuficiente. După ce al doilea război mondial a luat sfîrșit, Statele Unite au inaugurat

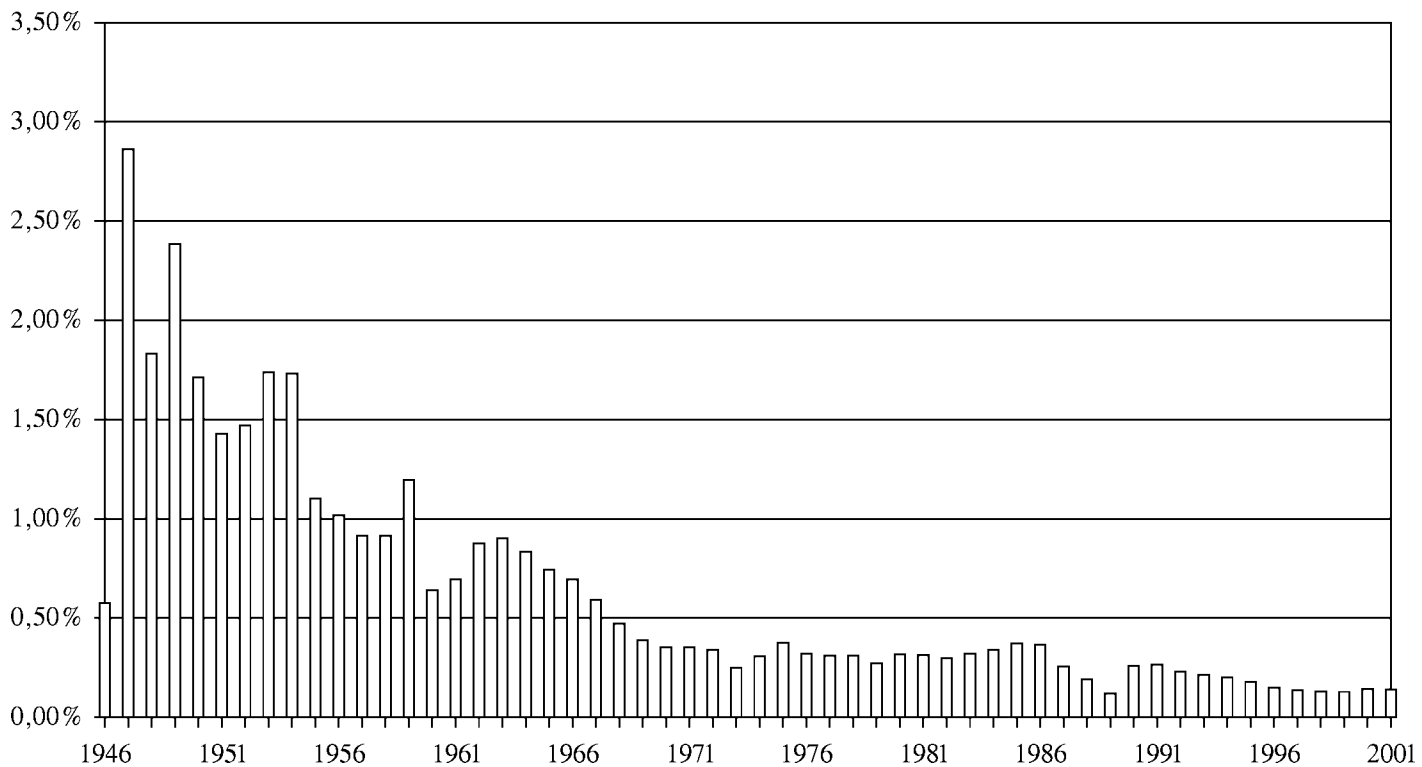

Planul Marshall, cu beneficii de durată pentru Europa. După colapsul imperiului sovietic, nu au existat inițiative similare. Ajutorul extern s-a ridicat la un procent nesemnificativ de 0,1% din Produsul Intern Brut al Statelor Unite, față de 3 procente la începutul aplicării Planului Marshall. Evoluția ajutorului extern ca procent din PIB nu este deloc încurajatoare (vezi figura 1).

Unei intervenții ulterioare izbucnirii crizelor îi este de preferat o acțiune preventivă sprijinită de stimulente pozitive. Aceasta este mai puțin costisitoare și produce mult mai puțină suferință umană. Experiența demonstrează că prevenirea crizelor nu va putea fi operantă prea curînd. Intervenția timpurie nu poate acapara titlurile articolelor din jurnale – se afirmă că „despre o criză eşuată nu poți relata nimic”. Dacă între timp tensiunile au degenerat în măcel, atunci este mult mai dificil să previi alte vărsări de sînge. Chiar și o țară ca Statele Unite, unde domnește litera legii, este subiectul presiunilor vindicative. Or, într-un stadiu incipient, este dificil de prezis ce motiv de nemulțumire poate duce la un conflict ucigător. Este un argument puternic pentru a sprijini ceea ce eu denumesc *societățile deschise*, în care nemulțumirile pot fi făcute cunoscute, existînd instituții cărora să poți să li te adresezi. Și în societățile deschise pot să apară conflicte, dar este mai puțin probabil ca ele să ducă la vărsări de sînge. Statele Unite și alte democrații sînt vital interesate, pentru a-și asigura securitatea, să amelioreze calitatea guvernărilor și să sprijine societățile deschise din lumea întreagă. A susține societățile deschise nu echivalează cu forța militară, dar este un act capabil să reducă perspectiva necesității de a face uz de forța militară.

Democrația și societatea deschisă nu pot fi impuse din afară deoarece principiul suveranității statelor se opune oricărei intervenții externe. Ele pot fi promovate doar conferind vigoare societății civile și oferind stimulente guvernelor pentru a promova reformele politice și economice.

Cele două propuneri care susțin această carte au un numitor comun : atît furnizarea de bunuri publice, cît și ameliorarea condițiilor interne fac necesar ca anumite resurse să fie transferate dinspre țările bogate către cele sărace. Faptul contravine fundamentalismului de piață, care susține că piețele, lăsate să funcționeze liber, vor asigura o alocare optimă a resurselor.

Figura 1. Evoluția ajutorului extern acordat de SUA ca procent din PIB (1946-2001)

Sursa: Congressional Budget Office, decembrie 2001.

Transferul de resurse oferit de actualele IFCI este necorespunzător. Cea mai mare parte a fondurilor bănești deținute de FMI este folosită pentru a salva o țară după ce criza s-a declanșat deja. Banca Mondială are drept scop esențial acordarea de împrumuturi. Capacitatea sa de a oferi sprijin este determinată de profitul rezultat din acordarea acestor împrumuturi. OMC nu se ocupă în nici un fel de transferul resurselor. IFCI ar putea juca un rol mai constructiv decât cel din prezent – idee pe care o vom discuta în capitolele 1, 3 și 4 –, dar este necesar să existe modalități noi de transfer al resurselor pe plan internațional, operînd pe alte căi decât cele ale actualelor IFCI. O asemenea componentă a aranjamentelor instituționale curente lipsește. Este tocmai tema centrală a prezentei cărți și ea va fi dezvoltată în capitolul 2.

Țările bogate vor fi foarte greu de convins să angajeze transferuri de resurse pe baze instituționale. Se împlinesc mai mult de 30 de ani de când Comisia Pearson a stabilit – și ONU a aprobat – un nivel de 0,7 procente din PIB pentru țările donatoare care să fie alocate ajutorului oficial consacrat dezvoltării. Doar cinci țări au atins sau depășit acest nivel în anul 2000⁹, contribuția Statelor Unite alocată dezvoltării fiind de doar 0,24 procente din PIB. Cele mai vinovate pentru această neîmplinire sînt Statele Unite.

Nu întîmplător transferurile internaționale de resurse au fost cu mult sub nivelul stabilit, de 0,7 procente din PIB, iar ajutorul Statelor Unite se situează sub cel acordat de țările dezvoltate. Există o opinie puternică, în special în Statele Unite, potrivit căreia ajutorul extern este ineficace și, uneori, chiar contraproductiv. Și, ceea ce este și mai rău, o astfel de opinie nu este fără temeii.

Mă simt îndreptățit să discut acest subiect întrucît am fost eu însumi implicat din plin în furnizarea ajutorului extern pe scară largă – aproximativ 425 milioane de dolari anual în ultimii cinci ani – în scopul susținerii societăților deschise. În această calitate, sînt pe deplin conștient de deficiențele modului în care ajutorul extern este administrat. Din experiență, știu că impactul și eficiența acestui ajutor pot fi superioare dacă el este altfel administrat. Mai mult, nu sînt singurul conștient de aceste deficiențe de administrare. În ultimii ani, instituțiile care acordă asistență, inclusiv Banca

---

9. Danemarca, Norvegia, Olanda, Suedia și Luxemburg.

Mondială, Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), donatorii bilaterali și experții străini, au depus eforturi serioase pentru a evalua și îmbunătăți eficiența ajutorului, rezultând, treptat, o nouă paradigmă¹⁰. Ea a fost clădită pe ideea de a conferi celor ce primesc asistență un grad mai mare de participare la programele de care se presupune că beneficiază și un sentiment de proprietate (*ownership*), astfel încât să sporească șansele de succes.

După cum văd eu lucrurile, ajutorul extern, așa cum a fost el acordat în mod tradițional, suferă de câteva neajunsuri :

- Mai întâi, ajutorul extern slujește mai curînd intereselor donatorilor decît celor ale primitorilor. Acordarea ajutoarelor este adesea direcționată în funcție de interesele de securitate națională întemeiate pe considerente de ordin geopolitic, fără nici o legătură cu nivelul de sărăcie sau caracteristicile guvernării care beneficiază de ajutoare. Exemple grăitoare pot fi ajutoarele pentru Africa acordate în timpul Războiului Rece. După ce a căzut Zidul Berlinului, Germania de Vest – dornică să-și asigure reunificarea – a donat sau împrumutat Uniunii Sovietice sume uriașe de bani, fiind prea puțin interesată de modul cum vor fi cheltuiți. Ulterior, și Ucraina a devenit un client geopolitic pentru țările occidentale. Or, dacă guvernarea proastă este cauza sărăciei, ar fi de dorit ca donatorii să acorde o mai mare atenție condițiilor politice interne din țările pe care le sprijină.
- În al doilea rînd, și în strînsă legătură cu cele de mai sus, se dovedește că beneficiarii ajutoarelor au arareori proiecte proprii de dezvoltare, ei bizuindu-se mai mult pe proiectele din exterior. Cînd experții pleacă, nu rămîne mai nimic. În comparație cu proiectele proprii, programele importate nu prind de cele mai multe ori rădăcini¹¹.

10. *World Development Report 2000/2001* al Băncii Mondiale, pregătit de o echipă de experți în dezvoltare condusă de Ravi Kanbur și Nora Lustig, prezintă aceste aspecte pe larg și include o bibliografie exhaustivă cu privire la literatura esențială în domeniu. Paul Collier și David Dollar de la Banca Mondială au făcut o operă de pionierat și au scris pe larg despre subiect. Recomandările lor principale sînt rezumate în Collier și Dollar, *Can the World Cut Poverty in Half? How Policy Reform and Effective Aid Can Meet the DAC Targets*, Banca Mondială, Development Research Group, Washington DC, 1999.

11. După cum arată în mod direct Collier și Dollar, „evidența cercetărilor denotă că donatorii nu au avut un mare impact asupra politicii sau, cel puțin, nu au avut unul

Statele doresc să deruleze fondurile prin propriii lor conaționali – aceștia acționînd drept sprijinitori ai ajutorului străin. Or, instituțiile internaționale preferă mai curînd să trimită experți străini decît să utilizeze competențele apărute pe plan intern. Experții dau seama în fața celor care îi plătesc. Exceptînd fundațiile mele și, mai recent, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), nimeni nu dorește să plătească experți care să se raporteze la beneficiarii ajutorului. Drept rezultat, beneficiarilor de ajutoare le lipsește adesea capacitatea de a absorbi fondurile primite.

- În al treilea rînd, de obicei ajutorul extern este interguvernamental. În cele mai multe dintre cazuri, guvernele care-l primesc supraveghează ajutoarele, dirijînd fondurile conform propriilor interese. Uneori, ajutoarele devin sursa principală de sprijin pentru acele guverne care, în lipsa lor, ar deveni indezirabile.
- În al patrulea rînd, donatorii insistă să-și mențină controlul național asupra ajutoarelor furnizate, ceea ce duce la o coordonare necorespunzătoare. Atunci cînd donatorii se află în competiție pentru a furniza ajutoare, pentru guvernul care beneficiază de ele este mai ușor să deturneze resursele pentru a-și îndeplini scopurile proprii. Așa a fost cazul în Bosnia, unde ajutorul internațional a fost cheltuit rapid și a servit la alimentarea feudelor locale.
- În sfîrșit, nu se recunoaște faptul că asistența internațională are un grad ridicat de risc. Este mult mai dificil să faci bine decît să faci o întreprindere profitabilă. Aceasta deoarece pentru beneficiul social

---

pozitiv” (*Can the World Cut Poverty in Half?*, ed.cit. p. 21). Numeroase evaluări ale ajutorului multilateral și eficienței condiționării fondurilor au dus la concluzia că, pe cît a fost mai mare gradul de implicare internă în cadrul reformelor, pe atît s-au obținut succese mai importante. Un document al FMI pregătit pentru o serie de seminare consacrate condiționării, conchide că „nu ne putem aștepta ca politicile să fie implementate într-un mod sustenabil decît dacă și autoritățile le acceptă ca fiind ale lor, iar în interiorul țării se obține un sprijin suficient de larg pentru ele”. Teama că „o condiționare necorespunzătoare din exterior” poate submina implicarea a determinat FMI să înceapă un proces de simplificare și reducere a condiționărilor din programele sale. Vezi *Conditionality in Fund-Supported Programs – Overview*, document pregătit de Departamentul pentru Dezvoltare Politică și Verificare, FMI, 20 februarie 2001, par. 14.

nu există o singură unitate de măsură, în vreme ce profitul poate fi lesne evidențiat pe ultimul rînd al bilanțului. În plus, ajutorul este administrat de către birocrați care au mai mult de pierdut decît de cîștigat dacă își asumă riscuri. Să ne mai mirăm deci că rezultatele sînt atît de palide, mai ales atunci cînd ele sînt judecate cu aceleași unități de măsură ca și celelalte activități birocratice și fără nici o înțelegere cu privire la dificultățile întîlnite? Este cu atît mai demn de remarcat faptul că ajutorul extern a produs și rezultate pozitive reale în țările aflate în tranziție – de exemplu, pentru a fi ajutate să funcționeze banca centrală, piețele financiare sau sistemul judiciar. Este o dovadă că, în pofida tuturor deficiențelor, ajutorul extern poate fi o soluție viabilă.

Rețeaua mea de fundații funcționează pe alte baze. Misiunea ei este să încurajeze dezvoltarea societăților deschise. Oricîte merite sau lipsuri ar avea, este clar că ea servește intereselor celor ce primesc ajutoare. În limita posibilităților, ea este administrată de cetățeni ai țărilor în care funcționează. Prioritățile sînt stabilite de un consiliu alcătuit și el din conaționali. Fundațiile conlucrează cu guvernul atunci cînd este posibil sau lucrează independent dacă nu este posibilă o asemenea colaborare. Uneori, ele se află într-o opoziție fățișă. Atunci cînd fundațiile au posibilitatea să colaboreze cu guvernul, ele pot deveni mai eficiente; dacă nu au această posibilitate, atunci activitatea lor este cu atît mai necesară și mai apreciată deoarece oferă o sursă alternativă de fonduri pentru societatea civilă. Ca regulă generală, cu cît guvernarea este mai proastă, cu atît fundația este mai bună deoarece ea întrunește încrederea și sprijinul societății civile.

De multe ori, se face confuzie între societatea civilă și societatea deschisă. Societatea civilă este doar una dintre componentele societății deschise; la fel de importante pentru o societate deschisă sînt existența unui guvern democratic sensibil la necesitățile și dorințele electoratului sau existența unui sector privat pe deplin independent față de guvern. Atunci cînd o fundație poate colabora cu guvernul, ea caută să îmbunătățească competența guvernului și să-l facă mai sensibil față de societate. Guvernele receptive la un asemenea mod de asistență tind să fie invadate de către donatori. Dar donatorii au agenda lor, iar guvernul este constrîns în relația

sa cu donatorii. Cea mai valoroasă asistență acordată de către fundații a fost cea prin care s-a ameliorat competența guvernelor, permițându-le să angajeze experții după voie, de preferință chiar dintre cei de aceeași naționalitate.

Pe lângă fundațiile naționale, rețeaua mea de fundații include și un număr de programe comune unei mari părți din rețea, vizînd domenii specifice cum ar fi educația, mass-media, sănătatea, informația, cultura și justiția, dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii ș. a.m.d. Aceste programe funcționează prin intermediul fundațiilor naționale, dar fundațiile naționale pot să decidă dacă să se implice sau nu; dacă se implică, ele își asumă administrarea și responsabilitatea pentru derularea programelor în propria țară¹². Interacțiunea dintre fundațiile naționale și programele rețelei creează o matrice care combină nevoile locale cu expertiza profesională. Această matrice este deschisă. Fundațiile naționale pot activa și în afara programelor de rețea în mod discreționar, și chiar au tendința să o facă, pentru a sprijini societatea civilă și cultura. Programele de rețea pot fi implementate și de către unele instituții locale, altele decît fundațiile naționale, și lucrurile chiar așa se și petrec în domeniul drepturilor omului și al mass-media independente.

Este limpede că ar fi impropriu ca aceleași metode și criterii să fie aplicate și în domeniul public, și în cel privat. Modul de abordare din rețeaua mea de fundații poate și trebuie să fie adaptat și în domeniul ajutorului internațional financiar acordat prin intermediul guvernelor. Voi arăta cum poate fi realizat acest lucru în capitolul 2. Propunerea mea se bazează pe o emisiune specială de DST-uri coordonată de către țările bogate, destinate asistenței internaționale în conformitate cu anumite reguli.

Este puțin probabil ca guvernele să adopte de la sine propunerea privind DST-urile. Prea multe interese politice și birocratice militează împotriva lor. Dar guvernele democratice sînt sensibile la cererile electoratului. Acesta este și motivul pentru care cea care trebuie mobilizată este societatea

---

12. Circa 85% din fondurile fundațiilor sînt cheltuite în țările beneficiare. Prin comparație, doar 44% din banii împrumutați în decursul existenței lor de către Asociația Internațională de Dezvoltare (AID) și Banca Mondială au fost cheltuiți în țările creditoare.

civilă însăși. A sosit și timpul! Coaliția slabă dintre grupurile de activiști și Biserică, cunoscută sub numele de Mișcarea Jubileului 2000, a luptat cu succes pentru ștergerea debitelor țărilor celor mai îndatorate¹³. Guvernele din Grupul celor 7 și din Grupul celor 20 caută căi pentru a alina suferințele pricinuite de globalizare¹⁴. Conferința Internațională privind Finanțarea Dezvoltării organizată de Națiunile Unite în martie 2002 constituie un alt forum propice. Atacul terorist din 11 septembrie a sensibilizat opinia publică din Statele Unite față de problemele ce apar în restul lumii, aceasta devenind mai receptivă la noile idei și mai plină de compasiune. Dacă opinia publică o va cere, este de așteptat ca guvernele să fie nevoite să acționeze.

Din nefericire, este mai dificil să mobilizezi societatea civilă *pentru* ceva decât *împotriva* a ceva. Propunerea privitoare la DST-uri prezentată în capitolul 2 este însă destul de concretă și destul de rezonabilă pentru a putea obține adeziunea publică. Nu același lucru se poate spune despre propunerile incluse în celelalte capitole, propuneri care au în vedere reformarea actualelor IFCI. În acest caz, problemele sînt mai puțin clare și ele trebuie bine analizate de către experți. Presiunea publică poate să-și dovedească însă utilitatea, obligînd autoritățile să treacă la fapte.

---

13. Mișcarea a alăturat ideea ștergerii datoriilor conceptului biblic de Jubileu. Papa Ioan Paul al II-lea declarase anul 2000 an jubiliar.

14. Grupul celor 7 (G7) este alcătuit din Canada, Franța, Germania, Italia, Japonia, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii. Grupul celor 20 include cele mai importante economii de piață aflate în fază de urgență.

CAPITOLUL 1

Comerțul internațional: Organizația Mondială a Comerțului

Teoria economică a demonstrat că – în condițiile în care celelalte elemente rămân aceleași – de comerțul internațional beneficiem cu toții. În practică însă, lucrurile rămân arareori aceleași. De exemplu, cei care câștigă de pe urma comerțului internațional arareori îi compensează pe cei care pierd. Mai mult, puțini sînt cei care ar pune sub semnul întrebării avantajele comerțului internațional. Anumite țări pot căuta să obțină avantaje suplimentare prin impunerea unor restricții la importuri sau prin subsidiile acordate pentru exporturi. Părțile ofensate vor putea să reacționeze, iar dacă procesul nu este controlat, avantajele comerțului liber se vor spulbera. Iată de ce este foarte importantă stabilirea acelor reguli generale față de care trebuie să ne supunem cu toții și tocmai acesta este rolul pe care Organizația Mondială a Comerțului (OMC) trebuie să-l îndeplinească. Este ceea ce face din OMC o organizație extrem de prețioasă care, dacă n-ar exista, ar trebui să fie inventată.

Din multe puncte de vedere, OMC este cea mai avansată și mai dezvoltată dintre instituțiile noastre internaționale. Ea a dovedit că poate repurta succese nu numai în crearea unor legi internaționale, ci și în exercitarea funcției sale judiciare. Mai mult, a găsit și o cale de a-și impune deciziile. Calea la care a recurs OMC este aceea de a autoriza țara nedreptățită să se revanșeze dacă nu primește compensații sau dacă practica ce a ofensat-o nu conținește. Este o cale foarte eficace, în multe alte domenii suveranitatea statelor ridicînd obstacole insurmontabile în fața aplicării legislației internaționale.

Datorită acestor trăsături, manifest o mare admirație pentru OMC – chiar dacă astăzi nu cunosc despre ea prea multe detalii. De fapt, activitățile

interne ale OMC sînt atît de complicate încît, atunci cînd trebuie analizată activitatea de ansamblu a organizației, simt cum privirea mi se încețoșează. Recent, OMC a devenit ținta atacului concertat declanșat de o coaliție formată din organizații nonguvernamentale (ONG-uri) și sindicate. Acest fapt m-a obligat să scrutez mai îndeaproape OMC și astfel am constatat că unele critici sînt într-adevăr îndreptățite.

Mecanismul în sine are puține deficiențe. Misiunea OMC constă în liberalizarea întemeiată pe reguli a comerțului, misiune pe care și-o îndeplinește cu succes. Într-adevăr, dat fiind faptul că OMC este o organizație care necesită un acord unanim al membrilor fondatori, trebuie să-i fim recunoscători pentru rezultatele sale, excepționale prin ingenuitate, din domeniul legislației. Totuși, criticile sînt îndreptățite atunci cînd se susține că OMC se situează de partea țărilor bogate și a corporațiilor internaționale. Această poziție nu se datorează mecanismului OMC, ci modului cum el este utilizat, precum și absenței unor structuri similare eficiente care să urmărească și alte scopuri sociale, cum ar fi protecția mediului, legislația muncii și drepturile omului. Să analizăm pe rînd fiecare dintre cele două aspecte.

Privind funcționarea necorespunzătoare a mecanismului OMC, se ivesc două probleme. Prima, cea mai importantă din punctul de vedere al volumului real al comerțului, constă în disparitatea de tratament dintre produsele provenite din țările dezvoltate și cele provenite din țările în curs de dezvoltare. Înlăturarea restricțiilor tarifare și netarifare pentru produsele agricole, pentru produsele textile și încălțăminte s-a realizat într-o perioadă de timp mult mai îndelungată decît pentru cele mai multe dintre bunurile industriale avansate. Țările industriale avansate cheltuiesc în mod curent circa 360 miliarde de dolari pentru a-și subvenționa agricultura¹. Prin contrast, ele cheltuiesc doar 53,7 miliarde pentru ajutorul extern². Statele Unite continuă să-și mențină avantajele datorate legilor anti-dumping,

-
1. Dată din anul 1999, preluată din *Agricultural Policies in OECD Countries : Monitoring and Evaluation 2000*, tabelul III.
  2. Ajutorul net oficial pentru dezvoltare acordat de membrii Comitetului de Asistență pentru Dezvoltare în anul 2000 a fost de 53,7 miliarde de dolari, conform www.oecd.org.

acestea putînd fi oricînd invocate în scopul protejării împotriva unor importuri ieftine. Aceste măsuri ne pot conduce însă pe un teren foarte periculos³.

A doua problemă constă în favorizarea intereselor corporațiilor. Există acorduri ce au ca subiect Aspectele privind Drepturile de Proprietate Intelectuală cu referire la Comerț (ADPIC/TRIP^{*}) și Măsurile privind Investițiile legate de Comerț (MIC/TRIM^{**}), dar nu există nici un acord privind drepturile muncii în domeniul comercial, exceptînd munca deținuților, sau măsurile consacrate mediului înconjurător în legătură cu activitatea comercială. Este evident că însăși alegerea subiectelor acordurilor favorizează interesele corporațiilor. Astfel încît încercarea de a decreta un Acord Multilateral privind Investițiile i-a îndemnat pe activiștii antiglobalizare să treacă la proteste și le-a oferit prilejul să repurteze cea dintîi victorie care a și dus la blocarea aceluia acord.

Una dintre regulile Organizației Mondiale a Comerțului interzice țărilor să trateze în mod diferit produsele fizice similare, în funcție de modul cum sînt ele realizate⁴. Această regulă a fost concepută pentru a preveni cazul cînd unele țări ar recurge la practici discriminatorii îndreptate împotriva producătorilor externi prin stabilirea unor reglementări referitoare la metodele de producție. În practică însă, este dificil pentru anumite țări să impună standarde privind mediul, munca sau drepturile omului. Desigur că astfel de standarde ar putea fi impuse prin tratate internaționale, dar tratatele sînt greu de încheiat și impus. De exemplu, Organizația Internațională a Muncii (OIM/ILO^{***}) a elaborat un set de convenții care sînt însă ignorate pe scară largă. În plus, dacă s-ar analiza convențiile OIM, s-ar vedea că ele intră în contradicție cu regulile OMC. De exemplu, OIM a autorizat țările membre să impună sancțiuni pentru utilizarea muncii forțate (alta decît

---

3. Administrația Bush a intrat în contact cu membrii individuali ai Congresului pentru a obține voturi în favoarea autorității de reglementare rapidă în domeniul comerțului (*fast-track*). Aceste contacte nu au fost bine receptate de Runda Dezvoltării. De exemplu, administrația s-a angajat să împiedice concesionarea importului de textile promis țărilor africane și caraibene.

* Din engl. *Trade Related Intellectual Property* (n.tr.).

** Din engl. *Trade Related Investment Measures* (n.tr.).

4. Cu excepția produselor realizate utilizînd munca deținuților.

*** Din engl. *International Labor Organization* (n.tr.).

munca deținuților) de către regimul din Myanmar. Dar dorința țărilor membre OIM de a adopta restricții la importul produselor birmaneze s-a dovedit a fi în contradicție cu regulile OMC. La fel, regulile OMC au prevalat în fața reglementărilor interne *dacă* acestea din urmă s-au dovedit discriminatorii față de produsele provenite din alte țări⁵. Lipsa unor reglementări internaționale și obstacolele ridicate în fața reglementărilor interne se combină, favorizând interesele corporațiilor.

În lipsa unor reglementări obligatorii pentru toți și în alte domenii, cum ar fi drepturile omului, condițiile de muncă, sănătatea și protecția mediului, OMC a favorizat supremația comerțului internațional asupra unor obiective sociale⁶. Într-un anumit sens, OMC s-a dovedit o organizație de succes. Practic, este singura instituție internațională față de care Statele Unite și-au dovedit dorința de a se supune. Acest fapt îi conferă o mare putere. Comerțul liber și piețele libere produc bogăția. Societatea are nevoie însă și de alte bunuri publice pentru a putea supraviețui și prospera. Or, între profitul privat și bunăstarea publică există un mare dezechilibru în lumea contemporană, acesta fiind și motivul principal pentru care OMC a devenit o țintă de atac.

Slăbiciunea celorlalte instituții nu poate fi remediată reformând OMC. Organizația nu are competența să se ocupe de protecția mediului, siguranța alimentării, drepturile omului și drepturile muncii decât în situația când aceste domenii intră în legătură cu comerțul internațional. Deși unele schimbări pot și vor fi introduse pentru a face din OMC o organizație mai conștientă de aceste probleme, remediul principal se află în statele membre înseși, în special în Statele Unite ale Americii, el putând sprijini astfel în egală măsură și alte aranjamente internaționale.

Forța OMC constă în mecanismul său de constrângere. Există două motive pentru care constrângerea nu este în acord cu furnizarea bunurilor

-
5. Țările care au adoptat reglementări ce se dovedesc a fi contrare regulilor OMC pot deveni subiect al sancțiunilor comerciale dictate de ceilalți membri.
  6. Preambulul la actul de constituire al Organizației Mondiale a Comerțului – ca și cel al Cartei Organizației Națiunilor Unite – stabilește o listă de scopuri nobile asupra cărora organizația s-a dovedit incapabilă să se pronunțe. Carta OMC stabilește că întregul comerț va fi realizat astfel încât să asigure utilizarea deplină a forței de muncă o dată cu creșterea veniturilor, protejind în același timp mediul și asigurând o dezvoltare sustenabilă.

publice. Unul este că statele membre nu se pot obișnui cu ea. OMC a găsit o modalitate excelentă pe care statele suverane sînt gata să o accepte, date fiind beneficiile datorate comerțului. Este însă o excepție, statele nu o vor accepta și în alte domenii. Regulile OMC nu pot fi modificate și nici nu pot fi introduse altele noi fără un consens unanim. Oare va fi de acord China, abia intrată în OMC, cu includerea prevederilor referitoare la drepturile omului ori la legislația muncii? Sau actualul guvern al Statelor Unite va fi el mai sensibil la problemele mediului?

Celălalt motiv este că multor țări le lipsesc pur și simplu resursele pentru a îndeplini standardele internaționale. În loc de a le impune anumite cerințe, ar fi mult mai bine să fie furnizate resursele care să permită țărilor sărace să accepte cerințele de bunăvoie.

Să exemplificăm cu problema utilizării muncii minorilor. În loc să se introducă o regulă prin care OMC să interzică utilizarea muncii copiilor, ar trebui furnizate resursele necesare educației primare generalizate. Abia apoi s-ar putea cere celor ce primesc ajutorul să elimine munca minorilor, ca o condiție de primire a asistenței financiare. În Brazilia, o schemă-pilot denumită Bolsa-Escola acordă subsidii familiilor sărace dacă toți copiii merg în mod regulat la școală. O schemă suplimentară se propune acum pentru recompensarea printr-un cont de economisire (*saving account*) a fetelor care termină opt clase. O asemenea schemă ar trebui implementată pe scară largă în domeniul asistenței internaționale. Această abordare ar depăși obstacolele datorate suveranității statelor deoarece acceptarea ajutorului s-ar realiza pe baze voluntare.

Sau să analizăm problema dislocărilor sociale datorate „distrugerii creatoare” produse de capitalismul global⁷. Aceste distrugerii necesită compensații, respecializare și un sistem de securitate socială. Asemenea obiective interne depășesc obiectivele regulilor internaționale comerciale stabilite de către OMC. Unele țări sînt însă prea sărace pentru a putea finanța măsurile ce se impun și au nevoie de sprijin internațional. Or, o astfel de componentă este absentă din aranjamentele instituționale globale

---

7. „Distrugere creatoare” este sintagma folosită de Joseph Schumpeter pentru a descrie progresul economic în sistemul capitalist. Vezi Joseph Schumpeter, *Capitalism, Socialism, and Democracy*, Harper & Brothers, New York, Londra, 1942.

actuale. E nevoie de stabilirea unui sistem bazat pe înțelegere avînd ca scop furnizarea unor bunuri publice care să completeze sistemul bazat pe reguli al OMC, de producere a bunurilor private. Voi propune un astfel de sistem în capitolul următor.

În plus față de cadrul de ajutorare, vor trebui făcute unele modificări și în cadrul comercial. Ar trebui avute în vedere dreptul muncii, protecția mediului, Aspectele privind Drepturile de Proprietate Intelectuală cu referire la Comerț (ADPIC/TRIP), Măsurile privind Investițiile legate de Comerț (MIC/TRIM), concurența, anticorupția, politica de impozitare și modul de organizare a OMC. Unele dintre aceste obiective sînt incluse în Runda Dezvoltării, de cealaltă va trebui să ne ocupăm pe alte căi.

Drepturile muncii

Modul diferit în care sînt tratate munca și capitalul constituie o trăsătură fundamentală a sistemului capitalist global așa cum este el îndeobște organizat. Capitalul migrează către țările unde găsește forța de muncă ieftină și alte condiții favorabile. El ajută astfel la dezvoltarea acelor țări, unele dintre acestea realizînd progrese remarcabile. Țările dezvoltate pierd locuri de muncă, dar cîștigul rezultat din comerț le permite crearea altora noi, adesea cu o valoare adăugată mai mare. Totodată, există o oarecare migrație umană către țările bogate, legală și ilegală, prin care se completează locurile de muncă ce nu pot fi ocupate cu personal local. În țările care oferă forța de muncă ieftină, lucrătorii sînt de cele mai multe ori lipsiți de dreptul de a se organiza și sînt prost tratați din multe puncte de vedere. China este un exemplu de notorietate în acest sens.

Drepturile muncii nu au fost incluse pe agenda Runderi Dezvoltării, iar de cînd China a aderat la OMC este puțin probabil ca ele să fie incluse în rundele viitoare, ceea ce se potrivește de minune cu interesele corporațiilor multinaționale.

Există o instituție internațională special concepută pentru protejarea muncii, și anume Organizația Internațională a Muncii (OIM). OIM a fost înființată înaintea OMC și, dintr-un punct de vedere, îi este superioară. Ea are o structură tripartită, incluzînd sindicatele, patronatele și guvernele. În

rest, cartea ei este aproape identică cu cea a OMC. Organizația a elaborat toate convențiile necesare pentru protejarea muncii. Ca și OMC, OIM a autorizat măsuri de constrângere cu caracter economic împotriva acelor membri care refuză să respecte orice raport elaborat de Comisia sa de investigare – asemănătoare unei comisii OMC. Diferența esențială între OMC și OIM constă în modul de ratificare de către statele membre. De exemplu, guvernul SUA a ratificat doar 13 dintre cele 182 de convenții OIM și doar 2 dintre cele 8 norme de bază cu privire la muncă.

Criticile aduse OMC care îndemneau la o mai bună protecție a dreptului muncii au luat o direcție greșită. Ele ar trebui să fie direcționate *pentru* consolidarea OIM, și nu *împotriva* OMC. Ar trebui să existe un echilibru mai stabil între OMC și OIM. Dacă statele membre ar dovedi voință politică, ele ar putea ratifica și impune convențiile OIM.

Birocrația din sînul OIM ar trebui și ea impulsionată. Ea s-a împăcat cu ideea lipsei sale de putere și, în această situație, face ce poate, acumulînd informații și sprijinind din bugetul firav al organizației proiecte demonstrative la scară redusă. Depășindu-și rolul tradițional, ea a înființat recent o comisie de investigare privind munca forțată impusă de regimul din Myanmar (Birmania) care a și produs un raport acuzator fără ca nimic să se întîmple. Un raport recent de evaluare a urmărilor (*follow-up*) nu a constatat nici o îmbunătățire a situației.

Întrucît Organizația Mondială a Comerțului este atît de puternică, în vreme ce Organizația Internațională a Muncii (OIM) este lipsită de putere, unii critici ai globalizării ar dori să confere OMC un rol mai important în impunerea standardelor de muncă. O asemenea abordare ridică însă unele probleme. Multe încălcări ale dreptului muncii nu au nimic de-a face cu comerțul internațional, iar altele nu au nici un impact asupra comerțului, de exemplu utilizarea muncii minorilor pentru producția internă de cereale sau interdicția dată șoferilor de autobuze de a se sindicaliza. Mai mult, este posibil ca OMC să nu îndrăznească să-și impună sancțiunile în țările care nu sînt semnatare ale convențiilor OIM. O abordare corectă ar trebui să aibă în vedere ratificarea și impunerea convențiilor OIM. Societatea civilă ar trebui să-și facă auzit cuvîntul, exercitînd în această direcție presiuni asupra guvernelor.

S-a afirmat că, respectând regulile OMC, acțiunile autorizate de Comisia de investigare a OIM ar putea fi contestate în cadrul OMC. Un asemenea caz ar fi cel în care o țară ar impune sancțiuni comerciale împotriva regimului din Myanmar (Birmania). Din nefericire, o asemenea situație nu a fost testată deoarece nici o țară nu a acționat în funcție de cele stabilite de OIM. Cred că o comisie de arbitraj a OMC ar putea recunoaște jurisdicția OIM, în caz contrar existând motive legitime pentru o mișcare de protest îndreptată împotriva OMC.

Organizația Internațională a Muncii (OIM) este o instituție atât de inofensivă încât China nu a avut nimic împotriva să semneze un protocol de cooperare și înțelegere cu ea. În viitor, dacă OIM va deveni suficient de puternică, acest fapt s-ar putea dovedi util, constituind un mijloc de presiune asupra Chinei pentru respectarea libertății de asociere. China posedă o sursă ieftină și aproape inepuizabilă de forță de muncă, ea devenind tot mai productivă o dată cu dezvoltarea economiei. Va fi din ce în ce mai dificil pentru celelalte țări s-o concureze, dacă acestei forțe de muncă nu i se va permite să beneficieze de pe urma productivității sale crescute.

Mediul, sănătatea și securitatea

Reglementările privind mediul, sănătatea și securitatea ridică unele probleme spinoase. Așa cum stau lucrurile astăzi, țările au libertatea de a introduce orice reglementări doresc între granițele lor, dar nici o țară nu poate recurge la sancțiuni economice pentru a-și impune propriile standarde într-o altă țară, atunci când produsul importat este, din punctul de vedere al caracteristicilor fizice, similar produsului fabricat de producătorii interni. Singura excepție de la regulă este admisă atunci când există un acord la care au aderat ambele țări membre ale OMC. Aceasta face dificilă impunerea unor standarde privind mediul înconjurător altor state. După cum au demonstrat-o negocierile referitoare la efectul de seră, este greu să se ajungă la înțelegeri internaționale.

Într-o situație decisivă, Statele Unite au introdus o reglementare care interzicea importul de creveți prinși prin metode care nu țin seama de protejarea altor specii aflate în pericol de dispariție, și anume a broaștelor-țestoase.

Reglementarea a fost contestată în cadrul OMC și, după un litigiu îndelungat, în iunie 2001, o comisie de arbitraj a decis în favoarea interzicerii importului de creveți, evidențiind eforturile depuse de SUA pentru negocierea unui tratat de protejare a broaștelor-țestoase. Pentru susținătorii protecției mediului a fost o victorie importantă, care a înlăturat o sursă majoră de plângeri împotriva OMC. Evenimentul constituie un precedent ce va putea fi utilizat și în alte cazuri de protecție a mediului.

Rămân însă multe alte probleme nerezolvate. În mod evident, dacă interesele unei țări sînt afectate de metodele de producție utilizate de către o altă țară, așa cum se întîmplă în cazul efectului de seră, primul stat ar putea recurge la sancțiuni comerciale ca mijloc de a se proteja. Dar ce se întîmplă dacă o țară nu este direct afectată, de exemplu, în cazul substanțelor otrăvitoare taninoase utilizate în industria de pielărie din India sau al substanțelor otrăvitoare rezultate din purificarea cuprului în Chile? Dacă SUA decid să interzică explorările din zona arctică americană, vor putea ele să interzică și importul de petrol provenit din zona arctică rusească?

Firește că OMC nu este organizația cea mai potrivită pentru a trata chestiunile referitoare la mediu, sănătate și alimentație. OMC nu are nici credibilitate, nici expertiză în aceste domenii. Astfel de probleme sînt complexe și foarte împovărătoare. OMC este chemată să se implice doar pentru a preveni utilizarea lor în scopuri protecționiste. Ar fi deci mult mai bine dacă problemele respective ar fi tratate în afara cadrelor OMC.

Activiștii în domeniul protecției mediului din țările dezvoltate solicită standarde universale pentru mediul înconjurător, dar țările sărace nu vor putea să îndeplinească astfel de standarde. Impunerea unor standarde prin utilizarea unor mecanisme de constrîngere va duce cu siguranță la discriminarea țărilor slab dezvoltate. Este unul dintre domeniile în care ar putea fi utilizate stimulentele financiare pentru a se obține o acceptare voluntară. Protecția mediului înconjurător este un scop nobil, iar cei care cred în el trebuie să fie pregătiți să plătească pentru aceasta. Există deja mai multe inițiative private pentru protejarea florei și a faunei. Acolo unde se cere o participare globală, cum ar fi în cazul pădurilor tropicale sau al speciilor aflate în pericol, poate fi justificată o finanțare publică.

Nu există un acord cu caracter general referitor la problemele mediului. S-a sugerat că ar trebui înființată o Organizație Mondială a Mediului, dar

aversiunea față de instituțiile internaționale este atât de mare încît chemarea a rămas fără ecou. Ar fi într-adevăr nepotrivită o nouă birocrăție ultra-dezvoltată, mai ales dacă nu i se conferă și o autoritate. Dar putem să ne gîndim la o instituție virtuală care să reunească grupuri de experți, și nu birocrăți numiți pe principii clientelare. O astfel de instituție și-ar putea cîștiga autoritatea prin expertiză și ar putea influența politica globală privind mediul înconjurător.

Ar fi mult mai ușor dacă problemele privind munca, mediul și drepturile omului ar fi incluse în aria emisferică de comerț liber propusă de administrația Bush decît să fie direcționate către OMC. Modificările recente ale regulilor Acordului Nord-American pentru Comerț Liber (NAFTA), menite să faciliteze menținerea unor standarde naționale cu privire la mediu, arată că sentimentul popular începe să aibă impact asupra atitudinilor oficiale privind politica comercială⁸. Forța de muncă organizată rămîne totuși foarte suspicioasă, și pe bună dreptate : în cadrul NAFTA nu există o punte legală între acordul privind munca și corpul principal de reglementări al NAFTA. O încălcare a unei părți a acordului nu va avea nici o implicație asupra NAFTA. Din contra, capitolul 11 din NAFTA privind investițiile include prevederi efective referitoare la protecția drepturilor de proprietate corporative.

Drepturile de proprietate intelectuală

Drepturile de proprietate intelectuală ridică unele probleme atât de ordin practic, cît și de ordin conceptual. Chiar și expresia „proprietate intelectuală” este înșelătoare, deoarece se bazează pe o falsă analogie cu proprietatea tangibilă⁹. O caracteristică esențială a proprietății tangibile este aceea că valoarea ei rezultă din modul cum o utilizează proprietarul, pe cînd proprietatea intelectuală își derivă valoarea din modul cum o utilizează alții : autorii vor ca operele lor să fie citite, inventatorii vor ca invențiile lor să funcționeze.

---

8. Vezi „Nafta Deal Changed to Curb Companies”, *Financial Times* (US ed.), 3 august 2001, p. 3.

9. John Kay, „Intellectual Rights and Wrongs”, *Financial Times* (US ed.), 21 martie 2001, p. 17.

Brevetele și copyright-urile au rolul de a asigura recompensarea creatorilor lor, dar banii nu sînt în mod necesar singura formă de recompensă pe care aceștia o așteaptă. De exemplu, știința pură a aparținut în mod tradițional domeniului public, încît oamenii de știință au căutat recunoașterea intelectuală, și nu recompensele financiare. Înființarea drepturilor de proprietate intelectuală și a brevetelor a ajutat la transformarea activității intelectuale într-o afacere, iar afacerea este cu certitudine motivată de profit. S-ar putea spune că procesul a mers prea departe. Protecția brevetelor este necesară pentru a încuraja investiția în cercetare, dar ceva s-a pierdut atunci cînd știința, cultura și arta au ajuns să fie dominate de motivația profitului.

Pentru a înțelege ceea ce s-a petrecut, va trebui să ne întoarcem la mișcarea de îngrădire din agricultură. La începutul capitalismului, în Anglia, pășunea comunală a fost convertită în proprietate privată pentru a i se spori productivitatea. Este regretabil că indivizii nu au avut un beneficiu suficient rezultat din îmbunătățirea proprietății publice pentru a le oferi motive să investească în vederea ameliorării ei. Acest proces a rămas cunoscut sub denumirea de „tragedia comunelor”. Știința și cultura, care, din punct de vedere istoric, au aparținut tot domeniului public, sînt confruntate acum cu o mișcare similară. Privatizarea domeniului public constituie o amenințare puternică pentru diversitatea culturală, dacă nu și pentru cultura însăși. Este dificil să ne imaginăm cum se va propaga cultura de una singură fără a fi permis accesul unor „pasageri clandestini” (*freeriders*) la proprietatea intelectuală. Problema depășește cu mult competența OMC. Pentru un echilibru mai bun între domeniul public și cel privat e nevoie de o schimbare de atitudine și de o modificare instituțională profundă.

Astăzi, problemele referitoare la drepturile de proprietate intelectuală au conexiuni apropiate cu nevoia de medicamente destinate tratamentului bolilor infecțioase în Africa, în special tratamentului SIDA. Sub presiunea extraordinară a opiniei publice, companiile de medicamente au început să cedeze, iar SUA au făcut o concesie majoră permițînd includerea acestei probleme în Runda Dezvoltării. Pînă acum, toate bune și frumoase. Dar pasul următor va fi probabil acela că producătorii de medicamente își vor redirecționa resursele spre domenii mai puțin sensibile, și deci mai profitabile. Deja se cheltuiesc mai mulți bani pentru dezvoltarea produselor

cosmetice decît pentru vindecarea bolilor tropicale¹⁰. Vor trebui concepute noi stimulente pentru a sprijini cercetarea și producția de medicamente destinate țărilor slab dezvoltate. Fundația Gates este pe drumul cel bun oferind recompense financiare pentru vaccinuri și alte remedii împotriva bolilor infecțioase.

OMC a deschis o cutie a Pandorei atunci cînd s-a implicat în problema drepturilor de proprietate intelectuală. Dacă drepturile de proprietate intelectuală pot constitui un subiect potrivit pentru OMC, de ce n-ar fi la fel și cu dreptul muncii sau cu drepturile omului? Desigur că este nevoie de o protejare a brevetelor și a copyright-ului, dar această protecție poate duce la restricționarea comerțului. Cît de justificată este o astfel de restricționare? Calculele sînt diferite pentru țările care dispun de o tehnologie avansată și profită de pe urma inovațiilor și pentru țările slab dezvoltate, care plătesc pentru inovații. Drepturile de proprietate intelectuală se află în fruntea agendei SUA și țările slab dezvoltate au tot dreptul să se revolte față de întorsătura pe care o iau lucrurile în ceea ce privește ADPIC/TRIP. Subiectul necesită o reconsiderare mai detaliată decît cea pe care Runda Dezvoltării o are în vedere.

Măsurile cu privire la protejarea investițiilor și anticorupție

Un alt domeniu important de dispute îl constituie acordul avînd drept subiect Măsurile privind Investițiile legate de Comerț (MIC/TRIM). MIC/TRIM au fost concepute pentru a facilita legăturile dintre întreprinderile cu capital străin și cele cu capital intern. La prima vedere, este un obiectiv onorabil. Problema e că, într-o lume în care capitalul este liber să se deplaseze oriunde, un asemenea demers favorizează din plin investitorii internaționali și corporațiile internaționale. MIC/TRIM au instituționalizat și reimpus dezechilibrul.

---

10. Conform organizației Médecins Sans Frontières, din 1223 de noi medicamente ajunse pe piață între anii 1975 și 1997, doar 13 erau destinate tratării bolilor tropicale cu care țările slab dezvoltate se confruntă în mod curent.

De multe ori, țările oferă stimulente fiscale și alte subsidii corporațiilor transnaționale deoarece ele se află în concurență pentru atragerea investițiilor străine. Atunci când se ajunge la exploatarea resurselor naturale, concesiunea se obține adesea prin mijloace care țin de corupție. O dată concesiunea obținută, companiile miniere și cele petroliere își dovedesc disponibilitatea de a lupta împotriva corupției, dar în lupta pentru concesiune ele nu se dau în lături de la nimic¹¹. OMC nu are nici o atribuție pentru a avea în vedere asemenea aspecte. MIC/TRIM au fost concepute tocmai pentru a preveni discriminarea corporațiilor transnaționale în domeniul activității comerciale. Regulile rezultate din Runda Uruguay vizează cerințele interne, dar și cerințele privind performanțele produselor de export utilizate de numeroase țări în curs de dezvoltare¹². Pe de altă parte, utilizarea pe o scară din ce în ce mai extinsă de către țările dezvoltate a unor condiții interne severe impuse țărilor de origine prin asociațiile regionale cu caracter comercial, cum ar fi NAFTA sau Uniunea Europeană, stimulentele locale și reglementările discriminatorii anti-dumping vin în contradicție cu regulile MIC/TRIM. Dezechilibrul va trebui corectat la următoarea rundă de negocieri consacrate comerțului. De asemenea, nu au fost elaborate în cadrul OMC reguli împotriva acelor corporații transnaționale ale căror activități au un efect nociv în țările în care își desfășoară activitatea.

Este greu de spus cum ar trebui modificată structura OMC pentru a putea aborda problema corupției. Aceasta nu înseamnă că problema nu are un caracter de urgență. Remediile există, dar ele trebuie căutate cu insistență. S-au realizat chiar unele progrese : Statele Unite au acuzat încă de acum 25 de ani companiile americane care mituiau guvernele străine, iar mai recent OCDE a căzut de acord în ceea ce privește un cod anticorupție. Sînt însă necesare și alte măsuri. De exemplu, Securities and Exchange Commission (SEC) ar putea impune obligativitatea pentru companiile ce activează în domeniul petrolier și al resurselor naturale să facă cunoscute

---

11. Informația se bazează pe o discuție purtată cu directorii executivi ai unei companii miniere foarte puternice.

12. Runda Uruguay de negocieri desfășurată sub patronajul Acordului General pentru Tarife și Comerț (GATT) a dus la înființarea Organizației Mondiale a Comerțului (OMC).

plățile efectuate către alte țări, indiferent dacă ele sînt realizate în țară sau în străinătate, dacă doresc să le fie tranzacționate acțiunile pe teritoriul Statelor Unite. Astfel, s-ar putea totaliza toate plățile cerîndu-se explicații de la guvernele din țările beneficiare ale acestora. Există deja o organizație nonguvernamentală, denumită Global Witness (Martorul Global) care a început să militeze pentru o astfel de măsură, și ea merită sprijinită.

Ceva trebuie făcut și în privința încurajării întreprinderilor mici și mijlocii (IMM) indigene. Actualele MIC/TRIM nu prevăd nimic în acest sens. Regulile comerciale ar trebui să ofere un cadru pentru sprijinirea IMM-urilor. Din nou, ar fi mai bine ca stimulentele să fie acordate în afara cadrului OMC, sub formă de microcredit și o mai bună finanțare a IMM-urilor. Această propunere constituie o parte a componentei absente despre care vom discuta în capitolul următor.

Concurența și politica fiscală

Concluzia conform căreia comerțul înseamnă beneficii pentru toți se bazează pe teoria echilibrului. Dar echilibrul este un concept static, în vreme ce dezvoltarea economică este un proces dinamic. Piețele libere tind către echilibru numai dacă legea randamentelor descrescînde funcționează, dar în anumite situații, care necesită inovații tehnologice și poziție dominantă pe piață, investițiile suplimentare pot duce la randamente crescătoare. În astfel de cazuri, este rentabil să acorzi atenție investițiilor, și nu echilibrului teoretic. În plus, țările intră în competiție pentru atragerea capitalului. Considerațiile de mai sus denotă nevoia de a stabili reguli cu caracter anticoncurențial la nivel global.

De fapt, politica concurențială și litigiile privind fiscalitatea au fost incluse în etapele ulterioare ale Rundei Dezvoltării. Justificarea a fost că, atunci cînd amesteci totul într-o tigaie, este posibil să iasă ceva comestibil. Cu toate acestea, este greu de spus ce a rezultat din aceste negocieri, date fiind punctele de vedere foarte diferite ale principalilor parteneri comerciali. Or, fără nici un dubiu, impozitarea capitalului și înfrînarea aspirațiilor monopoliste ale companiilor multinaționale reprezintă două dintre obiectivele cele mai provocatoare din zilele noastre.

Grupul consultativ de discuții, format din experți financiari împuterniciți de Secretarul General al ONU pentru a ajuta la pregătirea Summitului consacrat Finanțării Dezvoltării, organizat în Mexic în martie 2002 și condus de fostul președinte mexican Zedillo, a inclus printre recomandările sale înființarea unei organizații internaționale consacrate impozitării. Propunerea poate părea prea ambițioasă deoarece se manifestă un sentiment acut și foarte des întâlnit împotriva înființării unor noi organizații. Și OCDE s-a dovedit activă în domeniul impozitării venind cu câteva propuneri modeste de cooperare. Inițial, administrația Bush a opus rezistență, dar, după 11 septembrie, și-a schimbat poziția. Progresul înregistrat în direcția controlului paradisurilor fiscale poate reprezenta unul dintre efectele benefice ale războiului declarat împotriva terorismului.

Probleme organizaționale

Deși am găsit destul de puține deficiențe în structura OMC, este loc de critică în privința modului cum a fost utilizată această structură. OMC a fost acuzată că își desfășoară activitatea în spatele ușilor închise, favorizând interesele corporațiilor transnaționale și ignorându-le pe cele ale țărilor slab dezvoltate. În mare măsură, deficiențele chiar pot fi atribuite modului în care funcționează OMC. Aceasta are un personal redus și un buget minuscul¹³, ceea ce este în contrast absolut cu instituțiile internaționale anterioare și reflectă dezechilibrul instituțional din zilele noastre. Deși pare interesantă din anumite puncte de vedere, această situație are serioase inconveniente.

Pur și simplu, OMC nu dispune de personalul și bugetul necesare pentru a menține o comunicare adecvată sau a apăra interesele statelor membre. În alte IFCI, personalul elaborează propunerile și negociază opțiunile, iar delegațiile țărilor dezvoltate protejează interesele statelor slab dezvoltate. În cadrul OMC, toate negocierile se poartă între țările membre, încât țările

---

13. După Seattle, șeful OMC, Mike Moore, a arătat că bugetul anual al Fundației World Wildlife (350 milioane de dolari în anul 2000) este de trei ori mai mare decât cel al OMC.

slab dezvoltate nu au adesea posibilitatea să-și apere interesele. Ele nu au avut un cuvânt important de spus la elaborarea propunerilor Rundei Uruguay, astfel că au fost nevoite să „achiziționeze angro”, deoarece regulile OMC prevăd că un stat poate să fie parte la toate acordurile negociate considerate „la pachet”. Poate că a fost necesar ca Runda Uruguay să fie încheiată, dar există plângeri că multe state nici măcar nu au știut ce au semnat. Unele au chiar dificultăți în a-și îndeplini obligațiile asumate.

Cum ar putea fi corectată situația? În mod cert, trebuie consolidată capacitatea țărilor în curs de dezvoltare de a lua parte într-un mod mai eficient la negocierile și deciziile din cadrul OMC. Nefiind suficient de versat în complexitatea organizației, voi apela la British White Paper on International Development¹⁴ și la Raportul Zedillo, întocmit la cererea Secretarului General al ONU. Acestea recomandă un ajutor legal pentru a sprijini țările în curs de dezvoltare să navigheze printre regulile comerciale, asistență tehnică pentru consolidarea capacității de negociere a celor mai sărace țări membre ale OMC, flexibilitatea termenelor stabilite de OMC, un tratament mai special și mai diferențiat pentru țările aflate în diferite stadii de dezvoltare și posibila reformare a procesului de negociere. Este încurajator faptul că Declarația miniștrilor participanți la inaugurarea Rundei Dezvoltării, din noiembrie 2001, de la Doha, promite un efort semnificativ pentru implementarea acestor propuneri. Guvernul britanic a furnizat și el țărilor în curs de dezvoltare asistență financiară în acest scop.

În concluzie, Runda Dezvoltării s-ar putea dovedi utilă pentru vindecarea rănilor datorate globalizării cu condiția ca ea să fie completată cu un set de stimulente financiare pentru respectarea voluntară a regulilor și standardelor internaționale. Capitolul următor va propune o cale de a realiza această componentă absentă la ora actuală din cadrul negocierilor.

---

14. *Eliminating World Poverty: Making Globalisation Work for the Poor*, White Paper on International Development (prezentat Parlamentului britanic de Secretarul de Stat pentru dezvoltarea internațională la cererea Maiestății Sale, în decembrie 2000); vezi și www.globalisation.gov.uk.

CAPITOLUL 2

Ajutorul internațional: componenta absentă

Componenta absentă din arhitectura sistemului financiar internațional constă într-o metodă eficientă de a furniza un ajutor capabil să facă posibil, să încurajeze și să revigoreze îndeplinirea voluntară a cerințelor și standardelor internaționale. Acordurile ar trebui să specifice nu numai sursa de finanțare, ci și o modalitate eficientă de furnizare a acesteia. Cele două condiții sînt interconectate : sînt mai puțini bani disponibili pentru asistența internațională actuală deoarece rezultatele sînt considerate nesatisfăcătoare și reciproc. În Statele Unite ale Americii, ajutorul extern are o și mai proastă reputație. Țările care cheltuiesc un procent mai mare din PNB pentru ajutoare sînt și cele care pot demonstra rezultate superioare.

Ajutorul este necesar pentru scopuri dintre cele mai diverse. Trebuie să facem deosebire între două categorii mari de ajutoare : cele care furnizează bunuri publice la scară globală și cele care încurajează progresul economic, social și politic din anumite țări.

Prima categorie include mediul, educația și sănătatea. Lupta împotriva bolilor infecțioase, de exemplu, nu poate fi lăsată pe seama unei singure țări.

Cea de-a doua se referă, mai întîi de toate, la promovarea unei guvernări mai bune. Aceasta include nu numai o administrație locală și centrală mai onestă și mai eficientă și un sistem judiciar independent și demn de încredere, dar și domnia legii și o relație adecvată între sectoarele public și privat : o societate care să nu fie dominată de stat, un sector privat care să nu lucreze în cîrdășie cu guvernul și o societate civilă a cărei voce să se facă ascultată. Ceea ce este adecvat trebuie să difere de la o țară la alta. Democrațiile occidentale nu pot constitui un model unic. Există, desigur,

anumite principii universale cum sînt libertatea și drepturile omului, inclusiv libertatea cuvîntului și libertatea de asociere, tratamentul minorităților și al opiniilor minoritare, față de care trebuie să manifestăm respectul cuvenit. Pentru a sublinia faptul că nu există un singur proiect adecvat pentru toate situațiile, voi discuta în cele ce urmează despre societatea deschisă ca obiectiv.

Societatea deschisă poate fi considerată o expresie a democrației, care include în plus progresul economic și reducerea nivelului de sărăcie. Promovînd idealurile societății deschise, este posibil ca țelurile să difere : de la cel recunoscut pe scară internațională, de reducere a nivelului sărăciei, la sublinierea importanței acordurilor politice recunoscute de fiecare țară în parte. Ca asociație de state suverane, ONU trebuie să se ferească de o asemenea abordare, dar adevărul este că sărăcia și mizeria se asociază de obicei cu proasta guvernare. Indiscutabil, este dificil să intervii în problemele interne ale unor state suverane, dar este important să fii capabil să faci față problemei.

Există unele lucruri care pot și trebuie să fie realizate o dată cu impunerea unor reguli internaționale. Este loc suficient pentru ca acordurile internaționale să fie extinse și să li se confere o putere sporită. Tratatul de la Kyoto, sau o variantă îmbunătățită a acestuia, tratatul cu privire la mine sau cel privind controlul comerțului cu arme mici sînt dorite de toți. Curtea Penală Internațională trebuie să prindă și ea viață. Dar tratatele internaționale sînt greu de încheiat și greu de impus. Atitudinea de care dau dovadă SUA constituie de multe ori un impediment major.

Impunerea unor sancțiuni economice este o măsură rar folosită și ea poate deveni cu ușurință contraproductivă. Embargourile comerciale sînt de cele mai multe ori încălcate, iar cei implicați în contrabandă, de obicei, se află în cîrdășie cu regimul pe care sancțiunile se presupune că-l pedepsesc. Efectul clar este că poporul e cel pedepsit, în vreme ce regimul are susținere economică. În acest mod au funcționat sancțiunile luate împotriva Irakului sau Iugoslaviei. Sancțiunile unilaterale, precum cele impuse Cubei de către Statele Unite, se dovedesc și mai puțin eficiente. Recent, a luat naștere o mișcare în favoarea așa-numitelor sancțiuni inteligente (*smart sanctions*) – restricții de călătorie și alte măsuri financiare îndreptate împotriva celor asociați cu regimul. Aceasta pare a fi o inițiativă promițătoare.

Calea de abordare cea mai promițătoare este însă aceea de a oferi stimulente pozitive pentru acceptarea voluntară – adică de a oferi ajutor extern. Desigur că ea nu poate fi aplicată în cazurile extreme, cum ar fi Irakul sau fosta Iugoslavie, dar astfel pot fi încurajate și consolidate acele guverne care se dovedesc cu adevărat interesate de ameliorarea condițiilor sociale. În cazul regimurilor represive, ajutorul extern trebuie încredințat organizațiilor nonguvernamentale.

Atât FMI, cât și Banca Mondială sînt pe deplin angajate în furnizarea asistenței tehnice și financiare către acele țări pregătite necorespunzător pentru a face față concurenței într-o economie globală. Sînt state pe care, de obicei, le considerăm a face parte din Lumea a doua sau a treia – fostele țări comuniste și țările slab dezvoltate –, dar și un număr de țări care s-au dezvoltat ca economii închise și nu s-au putut adapta încă la piața liberă și la deplasarea liberă a capitalului : ele includ multe state din Asia și America Latină și, practic, întreaga Africă. Considerate laolaltă, ele cuprind majoritatea populației de pe glob.

În multe instituții sînt necesare ajustări structurale, de la instituțiile din sistemul judiciar, la cele din sănătate și educație, iar în sectorul economic, de la bănci, la agricultură și energie. Deși problemele diferă de la o țară la alta, Instituțiile Financiare Internaționale (IFI) au avut tendința unei abordări comune. Abordarea este dictată de natura relației dintre IFI și țările care primesc ajutor. Multe ajutoare au fost furnizate sub forma unor împrumuturi acordate guvernelor, dublate de unele elemente de asistență tehnică.

FMI și Banca Mondială au roluri instituționale oarecum diferite. Banca Mondială include un personal numeros și are tendința de a fi mai orientată spre planificarea și angajarea împrumuturilor sectoriale. FMI are un personal mai redus, care se concentrează pe problemele macroeconomice. În relația sa cu guvernele ce primesc asistență pentru implementarea planului specificat, Fondul se bazează pe o scrisoare de intenție. Dacă un guvern dă greș și nu îndeplinește condițiile specificate, FMI blochează plata altor fonduri.

Întrucît Instituțiile Financiare Internaționale (IFI) dețin controlul asupra fondurilor, ele acționează și ca organisme de arbitraj în ceea ce privește tipul reformelor economice pe care doresc să le sprijine și în ce condiții să o facă. Aceste instituții au dezvoltat o abordare mai mult sau mai puțin

standardizată cu privire la reformele economice: FMI are o doctrină dominantă, iar Banca Mondială oferă un meniu standard din care țările ce primesc sprijin pot să aleagă.

O astfel de abordare a produs rezultate contradictorii. De exemplu, evaluarea realizată de Banca Mondială privind programele din 10 state africane evidențiază două succese și două eșecuri evidente, restul cazurilor situându-se între cele două extremități¹. Evaluările realizate în alte părți ale lumii nu sînt nici ele cu mult mai diferite.

Cea mai ambițioasă responsabilitate încredințată Instituțiilor Financiare Internaționale (IFI) – asistența țărilor din fostul imperiu sovietic pentru realizarea tranziției la o economie de piață – nu a corespuns așteptărilor. Unii dintre foștii sateliți s-au descurcat, dar Rusia abia acum începe să dea semne de revenire economică, după ce a întreprins unele reforme de piață.

Din punctul meu de vedere, o asemenea responsabilitate n-ar fi trebuit niciodată încredințată Instituțiilor Financiare Internaționale. FMI solicită guvernelor care se împrumută să semneze scrisori de intenție și suspendă plățile dacă acestea nu reușesc să îndeplinească condițiile². Or, dacă guvernarile se prăbușesc, așa cum s-a întîmplat în majoritatea statelor ex-comuniste, ele nu se mai pot afla în situația de a-și duce la bun sfîrșit intențiile. Ar fi nevoie de o abordare diferită, una mai participativă, care ar fi bine venită pentru Uniunea Sovietică și statele ce i-au succedat. O politică mai adecvată ar fi fost ca Occidentul să procedeze cu ajutorul așa cum au procedat Statele Unite în Europa postbelică prin Planul Marshall. Dar o asemenea idee nici măcar nu a fost luată în considerație. Atunci cînd am propus-o, la Conferința Est-Vest de la Potsdam din 1989, audiența – condusă de Secretarul adjunct de Externe al Guvernului Thatcher³ – pur și simplu a rîs de mine. Democrațiile occidentale nu au dorit să-și asume responsabilitatea, nici să încarce nota de plată peste propriile lor bugete. Acesta este și motivul pentru care sarcina a fost încredințată FMI și Băncii Mondiale.

-
1. *Aid and Reform in Africa: Lessons from Ten Case Studies*, editori Shantayanan Devarajan, David Dollar și Torgny Holmgren, BERD și Banca Mondială, Washington DC, aprilie 2001.
  2. Condițiile sînt stipulate în Memorandumurile de Înțelegere.
  3. Propunerea a fost „întîmpinată cu amuzament”, după cum a scris *Frankfurter Allgemeine Zeitung*.

Cînd FMI a primit o astfel de responsabilitate, am propus să fie folosită o cale mai hotărîtă și mai participativă de acordare a ajutorului⁴. Am propus ca programul pentru Rusia, în valoare de 10 miliarde de dolari, să fie alocat pentru plata pensiilor și a ajutoarelor de șomaj, iar plățile să fie efectuate și supervizate de către FMI. Aceiași bani care au fost dați guvernului pentru echilibrarea balanței de plăți și sprijin bugetar ar fi putut fi utilizați și pentru asigurările sociale. Dar, în loc să dispară în sacul fără fund al guvernului, banii ar fi putut fi distribuiți populației din Rusia, pentru care, astfel, ajutorul internațional ar fi însemnat ceva palpabil. Schema ar fi putut încuraja și restructurarea industriei, deoarece ar fi generat cerere de consum și ar fi furnizat un grad de protecție socială pentru cei afectați de o asemenea restructurare.

Întrucît schema nici măcar nu a fost luată în considerație, m-am străduit să demonstrez că ea este fezabilă. Am înființat o Fundație Internațională pentru Știință (ISF), cu un capital de 100 milioane de dolari, și am distribuit mai puțin de 20 de milioane la aproximativ 35000 de oameni de știință de frunte din fosta Uniune Sovietică după criterii de excelență foarte transparente. De fapt, fiecare om de știință a primit 500 de dolari din care a putut trăi vreme de un an⁵. A fost probabil unicul caz în care indivizii au primit un ajutor sub o formă palpabilă, iar ei, ca și societatea, nu l-au uitat. S-a demonstrat astfel la scară restrînsă ceea ce s-ar fi putut face pe scară mai largă. Să ne imaginăm că toți pensionarii și-ar fi primit pensiile, iar șomerii și-ar fi primit ajutorul de șomaj : sînt convins că istoria ar fi luat un alt curs. Să vedem în ce a constat diferența adusă de Planul Marshall în Europa postbelică, nu numai în ceea ce privește consolidarea reconstrucției economice, dar și în generarea unui sentiment trainic de participare. Realitatea arată că s-a pierdut o oportunitate istorică. Nivelul de trai din fosta Uniune Sovietică a scăzut vertiginos și s-a instaurat un cult al afacerilor rapace și violente⁶.

---

4. George Soros, „A Cold-Cash Winter Proposal for Russia”, *The Wall Street Journal*, 11 noiembrie 1992, p. A10.

5. Era o perioadă de hiperinflație.

6. Conform datelor oferite de Banca Mondială, atît nivelul sărăciei absolute, cît și al celei relative au crescut dramatic în țările aflate în tranziție. Vezi *World Development Report 2000/2001*, Banca Mondială, 2000, tabelul 1.2.

Comunitatea internațională nu a procedat mai bine nici în Balcani. Au fost cheltuite miliarde de dolari în Bosnia cu un rezultat ne semnificativ. Coordonarea între donatori a fost necorespunzătoare și cea mai mare parte a ajutorului s-a scurs pe canalele guvernamentale⁷. Cu atât de mulți competitori ce doreau să se strecoare prin aceleași porți, păzitorii acestora au putut să direcționeze fondurile conform propriilor interese.

Din aceste eșecuri a rezultat o lecție care trebuie învățată. Deficiențele asistenței internaționale au fost bine studiate și astfel a luat naștere o nouă paradigmă. A devenit un fapt cunoscut că de programele de dezvoltare trebuie să se îngrijească statele însele și că guvernele trebuie să se consulte cu cetățenii în aceste probleme. Banca Mondială a deschis noi căi de acțiune prin Cadrele Generale de Dezvoltare (CDF*), iar FMI, împreună cu Banca Mondială, solicită un Program Strategic de Reducere a Sărăciei (PRSP**) care să aibă conexiuni cu împrumuturile concesionate și cu ștergerea datoriilor pentru țările sărace cu niveluri înalte de îndatorare (HIPC***). Deși aceste inițiative sînt abia la început, ele par promițătoare și merită să fie încurajate⁸.

Deși sînt un simpatizant al noilor paradigme ce apar, cred că există și alte lecții care ar trebui învățate. Una este aceea că Instituțiile Financiare Internaționale (IFI) nu sînt cele potrivite pentru a rezolva problema proastelor guvernări. Prin caracterul lor, sînt obligate să acționeze prin canale guvernamentale. Aceasta face din ele instituții birocratice, iar birocrăția este un mare risc. Unul dintre avantajele scrisorilor de intenții constă în aceea că FMI nu poate fi acuzat dacă intențiile nu sînt duse la bun sfîrșit. Mai mult, canalele guvernamentale implică un nivel mult mai înalt de responsabilitate. Birocrațiile sînt justificate de înlăturarea sau ocolirea riscurilor. Ele pot fi bănuite că se află în planul secund alături de un mare

---

7. Am propus înființarea unui fond de ajutorare a IMM-urilor în parteneriat cu Banca Mondială, dar guvernul bosniac a insistat să controleze el ajutorul. Banca Mondială a trebuit să accepte cererile guvernului, dar eu nu am fost de acord : Fondul nu a mai fost creat.

* În engl. *Comprehensive Development Frameworks* (n.tr.).

** În engl. *Poverty Reduction Strategy Paper* (n.tr.).

*** În engl. *Highly Indebted Poor Countries* (n.tr.).

8. Am folosit acronimele utilizate de obicei în cercurile oficiale pentru a demonstra natura birocratică a acestei întreprinderi.

număr de neaveniți. Birocrațiile internaționale sînt vulnerabile în special deoarece ele slujesc la mai mulți stăpîni. Atît Congresul Statelor Unite, cît și Parlamentul European au dat dovadă de intenția de a manipula într-o oarecare măsură ajutorul extern. În ultimii ani, Congresul SUA și-a extins această intenție asupra activităților instituțiilor multilaterale, cum ar fi ONU sau IFI.

Reformarea sistemului este o acțiune cu un înalt nivel de risc. Riscurile sînt chiar mai mari decît în cazul unei întreprinderi din sectorul privat și nu poate fi trasă o linie de demarcație prin care succesul sau insuccesul să poată fi evidențiat. Schimbarea în domeniul social este un proces neliniar și reflexiv. Ceea ce la un moment dat poate fi o politică pozitivă se poate dovedi neadecvat într-un moment viitor. Aceasta înseamnă că rezultatele nu pot fi predictibile. Reformarea sistemului este o afacere în care poți să pierzi sau să câștigi, la fel de incertă ca și comportarea piețelor financiare⁹.

Instituțiile Financiare Internaționale (IFI) au de jucat un rol important. Ele o pot face doar dacă vor conlucra cu guverne înclinare spre reforme, pe care să le sprijine. Noua paradigmă poate face din aceste IFI niște organisme mai eficiente. Dar se manifestă și o nevoie presantă de a acționa și pe alte căi decît canalele guvernamentale. Unele funcții nu le pot îndeplini decît guvernele și o utilizare foarte adecvată a ajutorului extern constă în creșterea competențelor guvernării. Dar guvernele nu reprezintă un agent economic foarte eficient și ceva nu este în regulă cu asistența internațională dacă ea servește creșterii rolului pe care guvernările îl joacă în economie.

Atunci cînd sistemul sovietic a intrat în colaps, Occidentul a eșuat în încercarea de a acorda un sprijin corespunzător guvernelor pentru a-și îndeplini rolul pe care acestea trebuiau să-l joace într-o economie de piață, astfel că, în loc de tranziție, am asistat la un colaps. Am descoperit cu amărăciune că prăbușirea unei societăți închise nu duce automat la crearea unei societăți deschise și că un stat disfuncțional poate fi în egală măsură o amenințare la adresa libertății sau a prosperității ca și un stat represiv¹⁰.

---

9. William Easterly, *The Elusive Quest for Growth : Economists' Adventures and Misadventures in the Tropics*, MIT Press, Boston, 2001, constituie un raport cuprinzător despre capcanele ajutorului internațional și nepredictibilitatea rezultatelor.

10. Stephen Holmes, „What Russia Teaches Us Now: How Weak States Threaten Freedom”, *The American Prospect*, iulie-august 1997, pp. 30-39.

Din același motiv, ajutorul internațional acordat regimurilor represive sau corupte poate duce la consolidarea lor. În unele cazuri, ajutorul extern devine sursa principală de sprijinire a respectivelor regimuri. Aceasta se poate întâmpla atunci când ajutorul este dirijat de considerente geopolitice. Așa s-au petrecut lucrurile pe vremea Războiului Rece și la fel este de presupus că se vor petrece dacă SUA vor declara războiul împotriva terorismului.

Utilizarea unor canale neguvernamentale devine importantă în special acolo unde nu există guvernări predispuse la reforme. Asistența internațională poate astfel să sprijine societatea deschisă pentru ca ea să reprezinte o contrapondere valoroasă la o guvernare ineficientă și dominatoare. Dar sprijinirea sectorului privat și a societății civile este esențială și acolo unde guvernarea se situează de partea reformelor. Un guvern democratic ar trebui să încurajeze utilizarea canalelor neguvernamentale.

După cum se poate vedea, asistența internațională este o afacere complicată. Nu există o soluție unică și care să fie adecvată oricărei situații. În locul unei abordări birocratice, ar trebui să avem una antreprenorială. Dar antreprenoriatul în domeniul social, așa după cum am aflat-o din propria-mi experiență, este mai dificil decât acțiunea de a face bani. Pentru a face bani, există un singur criteriu de succes – bilanțul – și toate elementele care trebuie luate în calcul slujesc unui singur scop: profitul. În domeniul bunurilor publice, situația este alta. În loc de profit, consecințele sociale ale unei acțiuni sînt judecate după mai multe criterii și ele nu pot fi ușor puse de acord. Drept reper, de cele mai multe ori este folosit PNB-ul, dar acesta nu este elocvent deoarece indivizii sînt afectați în mod diferit, iar consecințele pot fi neașteptate. Judecat după standardele aplicate în domeniul afacerilor, ajutorul internațional se poate dovedi ineficient. Unul dintre motivele pentru care ajutorul internațional are o atît de proastă reputație în Statele Unite este tocmai faptul că el este analizat prin prisma unor standarde eronate.

Antreprenoriatul social trebuie să joace un rol mai important în acordarea asistenței internaționale. El nu trebuie să înlocuiască programele interguvernamentale, ci să acționeze în paralel cu acestea. Există numeroase inițiative sociale de succes, care sînt lipsite însă de resurse suficiente. Sumele necesare pentru asistența internațională sînt departe de a fi suficiente

și, din 1990, conform statisticilor OCDE, ele se află în scădere. În noiembrie 2001, ministrul de Finanțe al Marii Britanii, Gordon Brown, a cerut celor mai bogate țări din lume suplimentarea anuală cu 50 de miliarde de dolari a ajutorului extern, dar propunerea sa nu pare să fi fost luată în serios la următoarea reuniune a IFI de la Ottawa. Pentru a putea mobiliza resurse suplimentare, oamenii trebuie să fie convingși că banii vor fi cheltuiți cum se cuvine. Ceea ce înseamnă că trebuie explicate dificultățile inerente pe care le întâmpină ajutorul extern și găsite modalități mai bune pentru a-l administra.

Taxa Tobin

Deși s-au dat câteva sugestii privind unele posibile surse noi de finanțare pentru ajutorul extern, nici una nu va fi adoptată dacă opinia publică nu o va cere. Una dintre cele mai populare propuneri a fost elaborată de câștigătorul Premiului Nobel, economistul James Tobin, constituindu-se într-o taxă asupra tranzacțiilor valutare. Există argumente în favoarea unei asemenea taxe, dar ele diferă față de cele propuse de profesorul Tobin. Nu este deloc limpede că o „taxă Tobin” va reduce volatilitatea piețelor valutare – așa cum era scopul ei inițial.

Este adevărat că taxa Tobin va descuraja speculațiile valutare, dar ea va reduce și lichiditatea de pe piață, astfel încât tranzacțiile masive, cum ar fi cele prilejuite de achiziționarea unor mari companii, ar putea avea un impact mai mare asupra cursului de schimb. Fenomenul ar putea fi contrabalansat de utilizarea mai frecventă a rezervelor oficiale – de exemplu, valuta necesară pentru tranzacționarea marilor corporații ar putea fi furnizată din rezervele oficiale –, dar acest lucru ar necesita o schimbare substanțială în managementul piețelor valutare și nu este evident faptul că autoritățile sînt cu adevărat dornice să-și asume o responsabilitate suplimentară.

Cazul taxei de tip Tobin este diferit. Globalizarea piețelor financiare a oferit capitalului financiar un avantaj nedrept față de celelalte surse de impozitare, așa că impozitarea tranzacțiilor financiare ar redresa balanța. De ce ar exista o Taxă pe Valoarea Adăugată (TVA) pentru tranzacțiile

fizice, dar nu și o taxă pe tranzacțiile financiare? Pe o astfel de bază, taxarea ar trebui să fie extinsă asupra tuturor piețelor financiare, nu numai asupra piețelor valutare. Vor fi probleme serioase de implementare, dar acestea pot fi rezolvate. Cum vor fi taxate instrumentele financiare sintetice și derivate? Pare o problemă spinoasă, dar, de fapt, ea poate fi rezolvată cu ușurință. Există o măsură, numită Delta¹¹, care arată echivalentul unui instrument financiar derivat în funcție de titlul suport. Taxa poate fi percepută asupra valorii Delta a instrumentului derivat considerată la momentul tranzacției. Mai serioase sînt problemele legate de colectarea taxei. Colectarea trebuie să se facă pretutindeni, inclusiv în paradisurile fiscale. Cum s-ar putea impune această obligativitate? Țării colectoare ar trebui să i se ofere un procent din ceea ce colectează. Cît de mare trebuie să fie procentul? Toate aceste probleme ar putea constitui tot atîtea scuze pentru a nu fi introdusă o taxă pe tranzacțiile financiare. Și chiar dacă problemele vor fi rezolvate, întrebarea despre modul cum vor fi cheltuiți efectiv banii rezultați tot va rămîne.

Așa cum au demonstrat-o protestele militanților antiglobalizare, este mai ușor să-i organizezi pe oameni *împotriva* a ceva decît *pentru* ceva. Or, pentru a mobiliza opinia publică în favoarea creșterii ajutorului internațional, trebuie să-ți propui nu numai să arăți cum vor fi adunați banii, ci și cum vor fi ei cheltuiți.

Propunerea privind Drepturile Speciale de Tragere (DST)

Am înaintat o asemenea propunere: ea se referă la o emisiune de Drepturi Speciale de Tragere (DST) pe care statele bogate ar putea să o doneze în scopul furnizării de ajutor internațional. Inițiativa ar putea aduce o cantitate substanțială de bani de care s-ar dispune imediat, cu ei putîndu-se finanța furnizarea bunurilor publice la scară globală, precum și sprijinirea

---

11. Delta reprezintă variația valorii unei opțiuni care corespunde la o variație a valorii titlului suport. De exemplu, o opțiune de cumpărare pe o lună de 1 milion USD/yen cu un preț de exercițiu (*strike price*) de 125 yen, cînd cursul la vedere este de 122 yen, reprezintă echivalentul unei poziții *outright* de 181.100 USD/yen.

progresului economic, social și politic în țările individuale. Este o inițiativă care ar putea marca o cale pentru un flux major, continuu și predictibil de finanțare nelimitată a dezvoltării¹².

DST-urile reprezintă valori de rezervă internaționale emise de FMI pentru membrii săi, convertibile în alte valute. Statele mai slab dezvoltate ar putea să adauge DST-urile de care dispun la rezervele lor monetare, iar statele bogate (așa cum sînt ele definite în „planul de tranzacție” al FMI) ar putea să doneze alocațiile în conformitate cu anumite reguli. Statele mai slab dezvoltate ar putea beneficia atît direct, datorită suplimentării rezervelor lor monetare, cît și indirect, datorită furnizării unor bunuri publice la scară globală.

Există un acord unanim asupra faptului că suma de bani necesară pentru asistența internațională va trebui să crească în mod substanțial. Raportul Zedillo, pregătit pentru Conferința privind Finanțarea Dezvoltării, estimează că în anul 2015 necesitățile Națiunilor Unite pentru dezvoltare pot însemna un surplus de 50 miliarde de dolari anual, iar suma necesară pentru furnizarea bunurilor publice este posibil să se ridice la alte 20 miliarde de dolari¹³. Ministrul de Finanțe al Marii Britanii, Gordon Brown, menționa și el o creștere anuală de 50 miliarde de dolari.

Propunerea de a folosi DST-uri pentru ajutorul internațional ar putea fi implementată în două etape. În prima, Congresul ar putea aproba o emisiune de DST-uri specială de 21,43 miliarde DST (circa 27 miliarde dolari), autorizată deja de FMI în 1997 și care așteaptă aprobarea Congresului, cu clauza ca țările mai bogate să-și doneze alocațiile după anumite reguli. Dat fiind că țărilor bogate li se vor repartiza cea mai mare parte a DST-urilor, chiar și sub forma amendată de decizia din 1997, imediat vor deveni disponibile pentru asistența internațională aproape 18 miliarde de dolari¹⁴. Ar fi un bun test practic al ideii. Dacă el va avea succes, emisiunea inițială

---

12. Vezi și caseta de la paginile 72-74 pentru descrierea DST-urilor.

13. Grupul de experți de nivel înalt al Secretarului General al ONU consacrat problemelor finanțării dezvoltării, grup condus de fostul președinte al Mexicului, Ernesto Zedillo. Vezi www.un.org/esa/ffd/a55-1000.

14. Presupunînd că toți cei 38 de membri incluși în „planul de tranzacție” își vor aduce contribuția la repartizarea DST-urilor. Vezi *Financing IMF Transactions, Quarterly Report*, FMI, Washington DC, 1 iunie – 31 august 2001.

ar putea fi urmată de alocații DST anuale regulate și cantitatea va putea fi crescută. În mod cert, schema propusă aici poate duce către atingerea țintelor unanim convenite în ceea ce privește dezvoltarea.

Folosirea DST-urilor pentru finanțarea asistenței internaționale nu numai că va crește fondurile totale destinate ajutorului internațional, ci, totodată, ar putea să asigure o contribuție echitabilă a tuturor țărilor dezvoltate, deoarece distribuirea pe bază de cote a alocațiilor DST ar fi riguros proporțională cu puterea economică a statelor membre. Orice efort făcut în comun suferă de așa-numita problemă a „pasagerului clandestin” (*free-rider*): comunitatea, pe ansamblu, este mai bogată dacă efortul reușește, dar fiecare membru al comunității este mai bogat dacă nu participă la efortul comun. Utilizarea mecanismului DST rezolvă și această problemă. Mai important este faptul că schema propusă ar putea îndrepta multe dintre neajunsurile ajutorului extern, în special cele datorate modului obișnuit în care acesta este administrat de către agențiile guvernamentale. Aceste avantaje trebuie urmărite în primul rând, indiferent dacă mecanismul DST va fi adoptat sau nu.

Explicații cu privire la Drepturile Speciale de Tragere (DST)

Fondul Monetar Internațional are autoritatea conferită de clauzele Acordului să emită Drepturi Speciale de Tragere (DST). Create în 1969, DST-urile reprezintă valori de rezervă internaționale care servesc drept unități de cont și drept mijloace de plată utilizate de către statele membre ale Fondului, de către Fondul însuși și de către „alți deținători” împuterniciți. Acești „alți deținători” trebuie aprobați de către Consiliul Executiv al FMI cu o majoritate de 85%. DST-urile se constituie ca parte a rezervei valutare oficiale a unui stat. Există un număr de agenții internaționale și bănci de dezvoltare care folosesc DST-urile ca unități de cont. Statele membre și

---

Datorită modului cum a fost concepută formula de alocare, apar unele anomalii în distribuirea alocațiilor speciale DST. De exemplu, Marea Britanie va primi o alocație foarte redusă. Vor fi necesare acorduri care să asigure că Marea Britanie va avea o contribuție adecvată. Anomaliile vor dispărea pentru alocațiile ordinare DST, care se bazează pe cota de participare a fiecărei țări, care, la rândul ei, reflectă riguros puterea economică relativă a respectivei țări.

ceilalți deținători aprobați pot cumpăra și vinde DST-uri ca valută. Ele pot lua sau acorda împrumuturi sub formă de DST-uri sau le pot utiliza drept garanție. Utilizarea DST-urilor în operațiuni de tip swap și la termen (*forward*) este de asemenea permisă. DST-urile pot fi întrebuițate la stabilirea unor obligații financiare și la acordarea sau primirea unor ajutoare externe.

Valoarea DST-urilor se determină pe baza unui coș de patru valute importante : dolarul american, euro, yenul și lira sterlină. La 1 ianuarie 2002, valoarea era 1 DST=1,25673 USD. Statele membre ale FMI pot utiliza DST-urile pentru a achiziționa valută de la ceilalți membri FMI la cursul de schimb curent, care este ajustat zilnic. FMI are datoria să-i sprijine pe „ceilalți deținători” de DST-uri pentru a putea efectua schimburi valutare.

DST-urile reprezintă un instrument purtător de dobânzi. Statele membre primesc dobândă pentru DST-urile deținute și plătesc dobândă pentru DST-urile alocate. Rata dobânzii pentru DST-uri (plătită de către statele membre care au utilizat DST-urile alocate inițial pentru a cumpăra valută de la alte state membre și încasată de țările al căror număr de DST-uri a crescut ca urmare a unor asemenea tranzacții) se stabilește în funcție de media ponderată a împrumuturilor pe termen scurt reprezentative ale țărilor a căror monedă constituie coșul de evaluare a DST-urilor (Franța, Germania, Japonia, Marea Britanie și Statele Unite) și este ajustată săptămînal. La 1 ianuarie 2002, rata dobânzii pentru DST era de 2,23%. Dobînda se plătește săptămînal.

DST-urile se creează printr-un proces de alocare și distribuire către țările membre FMI. Cea mai recentă alocare de DST-uri a fost cea din anul 1981, care a dus la alocații cumulative de 21,4 miliarde DST. Alocațiile DST trebuie aprobate cu un procent „supramajoritar” de 85% din puterea totală de votare a FMI, fiind distribuite fiecărui stat membru proporțional cu cota sa de participare. FMI poate pune capăt acestui proces, dar nu a făcut-o niciodată.

În 1997, statele membre ale FMI au căzut de acord să amendeze articolele referitoare la DST-uri pentru a permite o alocare singulară „mai echitabilă” a DST-urilor care să direcționeze un procent mai mare către fostele republici sovietice și alte țări aflate în tranziție, precum și către statele membre mai sărace, o alocare diferită decît cea rezultată din distribuirea pe baza cotelor standard.

Amendarea articolelor necesită o majoritate de 85% din totalul voturilor pentru ratificare. Pînă în decembrie 2001, cel de-al patrulea Amendament

fusese ratificat cu un procent de votare de 72,7%. Pentru ca problema să fie tranșată este nevoie și de ratificarea de către Statele Unite, care dețin 17,13% din totalul voturilor. Ratificarea trebuie aprobată de către Congresul SUA. Ratificarea va duce la o nouă alocație imediată de 21,433 miliarde DST, dublând numărul DST-urilor deja emise și consolidând rezervele valutare ale țărilor sărace sau aflate în tranziție, chiar dacă statele mai bogate, conform noii formule, vor primi circa două treimi din totalul alocației.

Așa cum am menționat în rândurile de mai sus, contribuția statelor membre la asistența internațională este foarte inegală. Statele Unite, având abia o zecime de procent din PIB rezervată ajutorului extern, stau foarte modest. Emisiunea specială propusă are în vedere circa 0,1% din PIB-ul global și abia ulterior valoarea va putea fi crescută. Întrucât donațiile în DST sînt astfel concepute încît să constituie o suplimentare a actualului nivel al ajutorului extern, utilizarea DST-urilor ar putea să asigure un volum mai mare de ajutorare internațională și o distribuție mai echitabilă a costurilor. Mai important este mecanismul ce va fi utilizat pentru distribuirea ajutorului. O nouă abordare a modului de finanțare ar trebui însoțită de o nouă abordare a managementului ajutorului internațional. Am propus crearea unei „piețe” pe care programele să poată concura pentru fondurile donatorilor. Iată cum ar putea funcționa aceasta.

Conform planului propus, ar urma să ia naștere un comitet internațional sub egida FMI, dar independent de acesta, care ar decide ce programe sînt sau nu eligibile pentru donațiile de DST-uri¹⁵. Membrii comitetului ar trebui să fie persoane cu reputație recunoscută, numite pe perioade fixe și care să nu acționeze conform instrucțiunilor primite de la guvernele lor. O comisie separată de auditare ar putea asigura monitorizarea și evaluarea în mod independent. Prin rapoartele sale anuale, comitetul va propune

---

15. Prevederile FMI cer celorlalți deținători de DST-uri (cu excepția FMI-ului însuși) și guvernelor membre să le „prescrie”, adică să obțină aprobarea Consiliului Executiv al FMI cu o majoritate de 85%. Ceilalți deținători trebuie să fie „entități oficiale”. Propunerea expusă aici constă în delegarea responsabilității de a determina eligibilitatea pentru primirea donațiilor în DST-uri de la Consiliul Executiv către un comitet independent, deși, din punct de vedere tehnic, Consiliul Executiv își va menține autoritatea legală.

strategii, fără să aibă însă autoritate asupra modului de cheltuire a fondurilor. El ar propune o listă de pe care donatorii ar fi liberi să aleagă, constituind un soi de legătură între donatori și programe, între cerere și ofertă. Calitatea programelor ar putea fi asigurată de comitet, iar cea a opțiunii donatorilor ar putea fi deschisă investigației publice.

Poate că unii nu-și dau seama cât de important este să se formeze un comitet internațional constituit din persoane cu reputație, selectate pe baza competențelor recunoscute public, și nu prin obișnuitele numiri de către guvern. În cazul fondurilor încredințate direct (*trust funds*) pentru sponsorizări furnizate sub egida ONU și avînd drept scop lupta cu SIDA, tuberculoza și malaria, fonduri aflate în curs de constituire, toți donatorii importanți au dorit să aibă reprezentanți în comitet și cu mare dificultate s-a putut reduce dimensiunea comitetului la 18 membri. Șapte dintre locurile din comitet sînt rezervate în continuare țărilor membre G7. Secretarul general al ONU nu se află într-o poziție comodă atunci cînd se vede nevoit să exercite presiuni asupra țărilor membre, deoarece el trebuie să le servească interesele. În acest caz, un comitet alcătuit din persoane independente ar soluționa mai bine o astfel de problemă.

Lista ar trebui să includă fondurile încredințate direct (*trust funds*) pentru furnizarea de bunuri publice pe scară globală, dar și fondurile condiționate atrase (*matching funds**) destinate diverselor alte inițiative sociale. Pentru prima emisiune de DST-uri, lista programelor eligibile ar trebui limitată la trei sau patru domenii prioritare, cum sînt sănătatea, educația, informația (domeniul digital) și reforma juridică¹⁶. Programele de reducere a sărăciei sponsorizate prin intermediul guvernelor ar trebui să fie excluse și să fie lăsate pe seama Instituțiilor Financiare Internaționale (IFI). Domeniile specifice de programe ar trebui lăsate pe seama unor subcomisii ai

---

* Fonduri acordate condiționat, primitorul trebuind să atragă și din alte surse fonduri de o valoare proporțională (de obicei egală) cu finanțarea inițială (n.tr.).

16. Am propus includerea reformei juridice întrucît IFI nu pot plăti salarii suplimentare judecătorilor sau funcționarilor publici. Faptul constituie adesea o piedică pentru programele de reformă judiciară și de luptă împotriva corupției. De exemplu, una dintre cele mai corupte țări din lume, Georgia, și-a selectat judecători competenți prin concurs și le-a promis salarii decente, dar, ulterior, nu și-a putut ține promisiunile, iar Banca Mondială a trebuit să suporte acest eșec al reformei. Programele eligibile pe aceste baze nu ar trebui să reprezinte un subiect al unei asemenea constrîngeri.

căror membri să aibă competențele necesare. Responsabilitățile ar trebui să fie mai bine delimitate, iar rivalitatea instituțională ar trebui să fie mai redusă. În domeniul sănătății publice, comitetul care va repartiza noile fonduri destinate luptei împotriva bolilor infecțioase ar putea să acționeze ca un subcomitet, *cu condiția* ca și donatorii să cadă de acord cu privire la procesul de selecție propus acum.

Dacă implementarea primei emisiuni de DST-uri va avea succes și DST-urile vor fi emise anual, gama de programe eligibile va putea fi extinsă. E posibil ca și programele de reducere a sărăciei finanțate prin intermediul guvernelor să fie eligibile, dar numai în măsura în care vor rămâne suficiente fonduri disponibile pentru canalele neguvernamentale. Între timp, Instituțiile Financiare Internaționale (Cadrele Generale de Dezvoltare, CDF, și Programul Strategic de Reducere a Sărăciei, PRSP) vor fi elaborat noile paradigme. Vor trebui impuse unele limitări asupra numărului DST-urilor destinate programelor finanțate prin intermediul guvernelor. Altfel, acestea sînt capabile să înghită toate fondurile disponibile. Guvernele preferă canalele interguvernamentale. Este deci important ca celelalte inițiative să nu fie private de fonduri deoarece, așa cum am subliniat anterior, nu există o formulă unică și care să fie adecvată tuturor situațiilor¹⁷. Voi oferi cîteva exemple practice privind modul de selecție a programelor în vederea obținerii sprijinului financiar.

În 1997, fundația mea s-a implicat într-un program de tratare a tuberculozei în rîndul deținuților din Rusia. Scopul nostru a fost acela de a îmbunătăți condițiile de detenție și în acest sens ne-am gîndit să obținem sprijinul autorităților din penitenciare pentru a combate o maladie care-i afectează pe deținuți și pe gardieni deopotrivă. Am recurs la o metodă de tratament modernă recomandată de Organizația Mondială a Sănătății (OMS) denumită DOTS – o cale de tratament direct pe termen scurt –, considerînd că, punînd la dispoziție suma de 15 milioane de dolari, vom putea obține un impact semnificativ. Aveam să descoperim în curînd că un număr copleșitor de deținuți erau infectați cu tipuri de tulpini de bacili multiplu rezistenți la antibiotice (*multi-drug-resistant strains*, MDR-TBC). Întrucît MDR-TBC se comportă în mod imprevizibil la metoda de tratament DOTS, a recurge

---

17. Cf. Easterly, *The Elusive Quest for Growth*, p. 113.

la DOTS ar fi putut duce de fapt la creșterea incidenței MDR-TBC. MDR-TBC constituie o amenințare globală costisitoare – epidemia declanșată în anii '90 la închisoarea de pe Rikers Island și în alte sectoare ale New York-ului a costat aproximativ 1 miliard de dolari pentru a putea fi pusă sub control. Deci în Rusia ne-am lovit de o problemă care depășea cu mult capacitatea noastră financiară, deoarece tratamentul MDR-TBC ne-ar fi costat, la acea vreme, 15.000 USD pentru fiecare pacient. I-am mobilizat pe cei mai buni experți și am însărcinat o instituție din Boston (Partners in Health) cu întocmirea unui studiu privind impactul global al MDR-TBC. Unul dintre rezultate a fost că s-a redus costul tratamentului MDR-TBC la circa 300 de dolari pe pacient. În etapa următoare, am solicitat instituției din Boston să dezvolte un plan de afaceri pentru lupta cu tuberculoza la scară globală. La programul intitulat „Plan global de stopare a TBC-ului” au contribuit și STOP-TBC – un parteneriat alcătuit din 190 de organizații colaboratoare incluzând OMS, Banca Mondială, guvernele a douăzeci și două dintre cele mai afectate țări, precum și reprezentanți ai ONG-urilor și sectorului privat. Planul a fost trimis Băncii Mondiale la Washington în octombrie 2001. El solicita cheltuirea a 9,3 miliarde USD pe o perioadă de cinci ani : 4,8 miliarde urmau să provină de la bugetele statelor donatoare și ale statelor afectate, rezultând astfel un necesar de finanțare de încă 4,5 miliarde. Acest necesar ar fi putut fi acoperit cu DST-uri. „Planul global de stopare a TBC-ului” ar putea fi o direcție de acțiune și pentru nou înființatul Fond Global al ONU pentru lupta împotriva SIDA, TBC și a malariei.

În ceea ce privește crearea unei legături între donatori și programe, rețeaua mea de fundații a participat la elaborarea unui proiect de înființare a unui Burse Globale pentru Investiții Sociale (Global Exchange for Social Investment), inclusă în Forumul Economic Mondial din februarie 2002. Bain & Company a acționat drept consultant principal *pro bono*. A dezvoltat o procedură de atestare pentru desemnarea intermediarilor autorizați care, la rîndul lor, vor prezenta lista proiectelor pentru care sînt dispuși să-și asume responsabilitatea morală sau administrativă. Corporațiile donatoare, fundațiile și persoanele filantropice vor fi invitate să opteze pentru programele de pe listă. Este un test practic specific sectorului privat, al schemei de donații pe bază de DST-uri pe care l-am propus. Dacă va avea succes, Bursa Globală pentru Investiții Sociale va putea fi inclusă în lista

organizațiilor care atestă fondurile condiționate atrase (*matching funds*) corespunzătoare donațiilor de DST-uri.

Microcreditele ar putea constitui un element important în antreprenoriatul social. Modul cum acestea pot fi întrebuințate este simplu și evident. Dificultatea constă în a le crește valoarea. Funcționarea microcreditelor cu succes se poate autosuține, dar acestea nu pot duce la menținerea câștigurilor și nici nu pot contribui la creșterea capitalului de pe piețele financiare. Pentru a face din microcredite un factor important al progresului economic și politic trebuie găsite căi de atragere a unui capital suplimentar. Adică trebuie obținut sprijinul pentru industrie, dar și pentru întreprinzătorii particulari. Sprijinirea industriei ar include software pentru dezvoltarea managementului și livrarea acestuia în regim de bun public, instruirea managerilor și înființarea unei agenții de rating și a unei scheme de garantare a creditelor. Agenția de rating ar putea sluji la atragerea acelor investitori cu o gândire filantropică și care ar fi dispuși să accepte o recuperare a fondurilor sub dobânda pieței sau chiar să nu-și mai recupereze fondurile investite. Schema de garantare ar permite instituțiilor atestate pentru gestionarea microcreditelor să întocmească actele necesare. (Capitalul disponibil la cerere al Băncii Mondiale ar putea fi utilizat și el ca garanții, dat fiind coeficientul său de rating AAA.)¹⁸

Alt element important ar trebui să fie stipendiile în scopuri educaționale, conform celor stabilite de Bolsa-Escola, schema braziliană care acordă stipendii familiilor sărace în condițiile în care copiii lor merg în mod regulat la școală. Combinând stipendiile acordate pentru educație cu cele pentru sănătate și cu microcreditele, mari segmente ale populației ar putea fi ajutate să scape de sărăcie.

Mecanismul donării DST-urilor ar putea fi util în special în cazul conferințelor regionale sau naționale ale donatorilor. Un exemplu excelent îl oferă Balcanii. A existat un consens privind necesitatea unei abordări regionale coordonate. Consensul a dus la înființarea Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, dar acest Pact a rămas o formă fără fond întrucât donatorii și-au păstrat controlul asupra fondurilor puse în joc, urmînd o

---

18. Importanța unei agenții de rating este ilustrată de cazul recent al Băncii Grameen din Bangladesh, relatat în *The Wall Street Journal*, 27 noiembrie 2001, p. 1.

agendă proprie. Dacă Pactul de Stabilitate ar fi fost conceput ca un potențial recipient de donații de DST-uri, proiectele colectate și aprobate de așa-numitele Mese de Lucru ale Pactului ar fi putut primi fondurile adecvate, iar asistența internațională s-ar fi bucurat de un mai mare succes.

Afganistanul constituie un alt exemplu în acest sens. Atât timp cât țările donatoare își vor menține controlul asupra modului de cheltuire a donațiilor pe care le fac, eșecul este aproape garantat. Este necesar un mod de abordare mai coordonat. Ajutorul ar trebui acordat la nivel comunitar și, în locul unui număr mare de agenții de întraajutorare acționând într-un mod necoordonat, ar fi necesară o agenție cu rol de conducere căreia să i se încredințeze această sarcină. PNUD ar fi un bun exemplu. Împreună cu alte agenții ale ONU, a avut câteva mii de angajați afgani pe durata conflictului, al căror număr a putut să crească rapid prin recrutări din rândurile diasporei. Dând controlul banilor unei agenții internaționale cum este PNUD, s-ar putea ca unele erori din trecut să nu se mai repete. Liderii războinici locali preferă să se preocupe de teritoriile lor în loc să militeze pentru controlul Kabulului, așa cum au procedat în trecut. Desigur că personalul PNUD însărcinat cu administrarea banilor ar trebui să fie protejat de către forțele de menținere a păcii ale ONU, iar guvernul nou format nu ar avea ce obiecta întrucât aceasta ar fi singura cale prin care s-ar putea asigura accesul la ajutoare. După o perioadă de consolidare, PNUD s-ar putea retrage și guvernul nou-ales va trebui să preia infrastructura locală ce va lua naștere¹⁹. Indiscutabil că toate acestea s-ar putea realiza și fără DST-uri, dar schema DST ar facilita, dacă ar fi pusă în practică, un management comasat și reunit al resurselor primite de la donatori.

Există o deosebire esențială ce trebuie făcută între alocațiile anuale de DST-uri și schema de donare. Ca o consecință a globalizării, comerțul internațional a crescut cu o viteză care este aproape dublă vitezei de creștere a PIB-ului global. Pentru a preîntâmpina dezechilibrările puternice ale balanței de plăți, statele sînt nevoite să-și crească proporția rezervelor prudențiale pentru importuri. În mod tipic, rezervele minime trebuie să fie egale cu valoarea importurilor pe trei luni. Rezultă că țările sărace trebuie

---

19. George Soros, „Assembling Afghanistan”, *Washington Post*, 3 decembrie 2001, p. A21.

să aloce o parte din câștigurile lor rezultate din exporturi pentru formarea acestor rezerve. Alocațiile de DST-uri le vor facilita această povară. Povara a devenit și mai grea după criza piețelor emergente din anii 1997-1999 datorată migrării rezervelor de capital de pe aceste piețe.

Țările dezvoltate nu au nevoie de alocațiile de DST-uri deoarece rezervele lor monetare sînt suficiente – ba chiar există un surplus în zona euro²⁰ –, iar dacă ajung într-un deficit de plăți pot recurge oricînd la împrumuturi. Acesta este și motivul pentru care e atît de dificilă obținerea unui consens favorabil emisiunilor DST. Or, dacă țările dezvoltate ar găsi o utilitate pentru DST-uri prin donații, problema emisiunilor DST ar fi mult mai presantă.

În mod tradițional, băncile centrale s-au opus alocațiilor de DST-uri deoarece acestea contraveneau monopolului lor asupra ofertei monetare. Ideea lor fixă a fost că DST-urile ar avea consecințe inflaționiste. Dar perspectivele pentru perioada imediată vorbesc despre o inflație redusă. Într-adevăr, declinul constant al costului bunurilor importate ar putea conduce la o deflație la nivel global. Așa cum demonstrează cazul Japoniei, nu există remedii „de-a gata” valabile în lupta cu deflația. O emisiune anuală de DST-uri, din care cea mai mare parte ar fi cheltuită pentru asistența internațională, s-ar putea dovedi însă un instrument monetar util.

Aspecte de ordin legal

Emiterea anuală a DST-urilor este deja prevăzută de către articolele Acordului FMI. Regulile menționează și faptul că DST-urile pot fi donate. Legătura dintre DST-uri și ajutor a fost discutată cu intermitențe, inclusiv în perioada crizei provocate de datoriile din anii 1980. În 1986, Comitetul Interim, corp ministerial cu rol consultativ al FMI, s-a declarat împotriva acestei legături, stabilind următoarele : „Comitetul accentuează caracterul monetar al DST-urilor, care nu ar trebui să constituie un mijloc de transfer

---

20. Rezervele de valută reunite ale Băncii Centrale Europene și băncilor centrale naționale totalizau, în octombrie 2001, 393 miliarde de euro.

al resurselor, și recomandă Consiliului Executiv să studieze posibilitatea îmbunătățirii caracteristicilor monetare ale DST-urilor care să le sporească atractivitatea și utilitatea în calitate de componentă a rezervelor monetare”²¹. Dar decizia din 1997 a FMI privind o alocare unică și o formulă specială de distribuire care să aducă o proporție mai mare pentru țările cu piețe emergente sau aflate în tranziție a contrazis principiul afirmat în 1986. Intenția evidentă a deciziei era să sprijine transferul de resurse – în acest caz de rezerve monetare.

În cadrul celei mai recente discuții purtate pe acest subiect, FMI a reafirmat că, în conformitate cu prevederile Acordului, „DST-urile pot fi alocate doar pe baza specificării unei necesități globale pe termen lung sau după adoptarea celui de-al Patrulea Amendament, printr-o unică alocare specială”. Ca răspuns la propunerea mea, s-a adus la cunoștință că „nimic nu împiedică țările să încheie acorduri voluntare privind transferul DST-urilor în alte țări sau către alți deținători aprobați pe baza propriei voințe... Mecanismele propuse de Soros sînt similare celor anterioare care cer o redistribuire a DST-urilor ulterioară alocării prin intermediul unor fonduri direct încredințate (*trust funds*) cvasi-independente”²². Dacă există o necesitate pe termen lung de suplimentare a rezervelor prin emiterea de DST-uri independent de schema de donații, atunci propunerea mea îndeplinește în mod clar cerințele legale. Schema de donații face ca problema emiterii de DST-uri să fie și mai acută. Iar utilizarea DST-urilor în scopul de asistență internațională reprezintă în mod clar o decizie politică. Cred că a sosit timpul ca ea să fie luată în calcul.

Dacă donațiile de DST-uri ar trebui sau nu să fie înregistrate în buget este o problemă aprinsă. Ambele alternative pot da naștere la discuții. În principiu, alocarea DST-urilor reprezintă un item de contabilitate, însă atunci cînd DST-urile sînt donate, avem de-a face cu o cheltuială reală. Operația ar trebui deci inclusă în buget. Dar alocația DST-urilor crește rezervele monetare – în cazul Statelor Unite, ale Exchange Stabilization

---

21. *IMF Annual Report 1986*, International Monetary Fund, Washington DC, 1986, p. 111.

22. „SDR Allocation in the Eighth Basic Period – Basic Considerations”, *IMF Staff Report*, IMF, Washington DC, 16 noiembrie 2001, secțiunea 3, p. 13.

Fund. Dacă ulterior este retrasă și cheltuită o cantitate echivalentă, rezervele monetare rămân neafectate, exceptînd obligațiile privind dobînzile față de Fond. Băncile centrale sau, în cazul Statelor Unite, Trezoreria nu caută alocări de fonduri necesare acoperirii modificărilor din rezervele lor valutare, incluzînd dobînda cîștigată sau pierdută – și din acest motiv donațiile ar putea să nu fie incluse în buget. Includerea donațiilor DST în buget ar putea crea dificultăți, în special în țările UE care se declară împotriva limitărilor impuse de Tratatul de la Maastricht și Pactul de Stabilitate. A nu ține seama deloc de ele în procesul bugetar ar conduce la o opoziție energică din partea autorităților monetare, și pe bună dreptate, deoarece s-ar încălca astfel disciplina bugetară.

Conform prevederilor Acordului, FMI poate crea sau anula DST-urile. S-ar putea aduce argumentul că donațiile de DST-uri ar trebui incluse în procesul bugetar doar în cazul cînd DST-urile sînt retrase, deoarece numai atunci donațiile au impact asupra balanței unei bănci centrale sau, în cazul Statelor Unite, asupra Exchange Stabilization Fund. În final, fiecare țară are posibilitatea să decidă cum să trateze donațiile sale de DST-uri. Statele Unite pot decide să le includă în buget la momentul donării efective sau să nu le includă. Țările UE își pot utiliza rezervele monetare în exces în modul cel mai potrivit.

Avantajele propunerii

Propunerea referitoare la DST-uri va ajuta țările sărace în două moduri diferite: indirect, prin donații, și direct, prin creșterea rezervelor lor monetare. Este o creștere scutită de dobînză, deoarece, atît timp cît statele își vor păstra alocațiile DST, venitul și cheltuiala datorate dobînzilor se anulează reciproc. Este ca o invitație la o masă la care nu trebuie să plătești nimic atîta vreme cît nu consumi nimic. Schema DST împușcă doi iepuri dintr-o lovitură, ceea ce o face mai eficientă, dar și mai dificil de explicat.

Donațiile DST ar putea constitui un ajutor bilateral suplimentar, și nu un substitut al acestui ajutor. Donațiile ar putea fi depozitate în mod voluntar într-un cont în custodie și, dacă nu sînt repartizate, dobînda s-ar acumula în acel cont fără a mai reveni țării donatoare. Aceasta ar da

certitudinea că donațiile ar fi într-adevăr cheltuite. Schema propusă aici nu ar oferi țărilor donatoare posibilitatea să utilizeze alocațiile DST pentru a-și finanța programele de ajutorare bilaterală.

Față de crearea unor noi instituții internaționale, în special în Statele Unite, există o opoziție foarte puternică. Asemenea instituții sînt percepute ca birocratice și risipitoare de fonduri – și nu fără oarecare temei. Ceea ce le face să funcționeze greoi și costisitor este faptul că statele membre insistă să-și mențină controlul și folosesc aceste instituții pentru clientela lor. Schema propusă de mine ar înlătura acest neajuns. Ea ar duce la edificarea unei instituții internaționale noi, dar cu trăsături radical diferite față de cele existente. Din motive legale, comitetul și-ar desfășura activitatea sub egida FMI, dar, de fapt, ar fi independent de acesta. Funcționarea nu ar necesita aprobări de la un nivel superior. Ea s-ar asemena mai curînd funcționării unei piețe organizate : ar exista o interacțiune publică între donatori și programe, amintind de interacțiunea dintre cerere și ofertă. Atît performanțele programelor, cît și atribuirea DST-urilor ar fi supuse controlului public. Ar putea să pară paradoxal faptul că am devenit susținătorul unui tip de piață consacrată ajutoarelor externe după ce m-am pronunțat împotriva fundamentalismului de piață, dar eu nu am negat niciodată meritele piețelor ca mecanism de autoreglare (*feedback*).

Pentru ca „piața” ajutoarelor externe să aibă succes, este important să ne dăm seama că ea este sortită să fie mai puțin eficientă decît o piață normală. După cum am menționat anterior, nu există un criteriu unic de evaluare a succesului, similar unui cont de profit și pierderi. Unele obiective pot fi evaluate prin indicatori cantitativi, de exemplu mortalitatea sau gradul de alfabetizare, dar ar fi prea simplist și deformant să limităm obiectivele la cele pentru care putem atașa indicatori cantitativi. Într-o întreprindere cu caracter social, succesul este mai greu de atins decît într-o întreprindere economică, și chiar mai greu de evaluat. Dacă sîntem de acord cu acest punct de vedere, eșecurile vor fi acceptate mai ușor și succesele vor fi mai apreciate. Ceea ce va face antreprenoriatul social mai ușor de practicat și va atrage mai multe talente.

Am identificat în „Introducere” cinci dintre factorii din cauza cărora ajutorul internațional este lipsit de rezultate. Cred că schema pe care am propus-o va atenua aceste neajunsuri.

- Mai întâi, posibilitatea donatorilor de a utiliza ajutorul extern pentru a-și satisface propriile necesități se va reduce simțitor. Se înțelege că interesele naționale vor continua să cîntărească greu la selecția proiectelor, dar eu nu văd nimic rău în aceasta.
- În al doilea rînd, o piață a proiectelor va conferi atît donatorilor, cît și managerilor de proiecte un simț al „proprietății” și responsabilității.
- În al treilea rînd, strangularea datorată intruziunii interguvernamentale va fi definitiv înlăturată. Marele avantaj al fondurilor direct încredințate (*trust funds*) este că ele nu au nevoie să fie dirijate prin canale guvernamentale²³. Guvernele nu mai trebuie să acționeze ca „gardieni” (*gatekeepers*), iar regimurile corupte și opresive nu vor mai avea mîna liberă să deturneze resursele. În loc de mai mulți donatori care concurează pentru același client unic – și anume guvernul receptor al ajutorului –, ar putea exista mai multe proiecte care să concureze pentru a primi ajutor de la donatori. Cel puțin în teorie, problema „gardienilor” și-ar găsi astfel o rezolvare.
- În al patrulea rînd, va fi întărită coordonarea donatorilor, deoarece programele ar trebui mai întâi aprobate de către un comitet pentru a putea beneficia de donații DST. Dacă toate țările și-ar aduce contribuția

---

23. Fondurile direct încredințate pot crește utilitatea instituțiilor internaționale actuale. În special PNUD ar putea să joace un rol important. PNUD, ca și Banca Mondială, are o structură mai curînd greoaie, cu reprezentanțe la fața locului în toate țările mai slab dezvoltate, dar bugetele lor oficiale sînt cu mult mai reduse, iar utilizarea acestora este riguros limitată. Fondurile direct încredințate le-ar conferi o oportunitate în plus. PNUD încă are nevoie de aprobări din partea țării gazdă, dar fondurile direct încredințate s-ar putea concentra către guvernele care intenționează să facă reforme, sporind capacitatea acestora de a absorbi ajutorul. Fondurile direct încredințate ar putea să constituie totodată canalul de furnizare directă a resurselor pentru grupurile comunitare din țările în care guvernele nu doresc reforma. Soluția ar fi eficientă în special în cazul schimbării revoluționare a unui regim, înlăturînd barierele din calea reușitei. De exemplu, PNUD în parteneriat cu fundația mea plătește stipendii suplimentare pentru persoanele calificate care doresc să revină în Iugoslavia. În multe țări, ar fi necesar ca judecătorilor calificați să li se plătească salarii suplimentare, fie chiar și temporar, pentru a lupta împotriva corupției. Pentru moment, asemenea fonduri nu sînt disponibile, Banca Mondială avînd reguli care interzic plata salariilor pentru angajații din sectorul public. PNUD este mai bine plasat pentru a răspunde unei asemenea necesități.

conform cotelor stabilite, problema „pasagerului clandestin” (*freerider*) ar putea fi rezolvată.

- În al cincilea rând, este de sperat ca riscurile inerente ajutorului extern să fie mai evidente, iar proiectele să fie structurate mai curînd ca un capital de risc decît ca exercițiu birocratic. Chiar avînd cele mai bune intenții din lume, este de așteptat ca succesul să difere serios în funcție de programarea în timp, de detaliile structurale specifice sau, pur și simplu, în funcție de noroc. O piață a proiectelor nu poate să asigure alocarea optimă a resurselor, dar poate prezenta avantajul – specific piețelor – de a furniza un feedback rapid și corect.

Așteptările mele optimiste se bazează pe experiența din viața reală. Principiile pe care le-am subliniat în acest capitol au fost puse deja în practică în cadrul rețelei mele de fundații (deși ele nu au fost atît de explicit expuse). Fundația a funcționat pe bază de fonduri direct încredințate, primind alocații de la un comitet internațional, iar rezultatele au confirmat din plin așteptările despre care v-am vorbit. Unele au fost mai bune, altele mai puțin bune, dar plusurile au depășit minusurile, iar minusurile au fost identificate rapid și au putut fi abandonate. Pe ansamblu, cred cu toată tăria că rezultatele sînt suficient de pozitive ca să justifice o abordare similară pe o scară mai largă. Indiscutabil, o astfel de întreprindere cu caracter public nu poate funcționa la fel ca una privată, dar poate beneficia de pe urma exemplurilor acesteia din urmă.

Propunerea mea privind DST-urile poate fi luată în discuție la Conferința Internațională privind Finanțarea Dezvoltării organizată de ONU, ce se va desfășura în martie 2002 la Monterrey, Mexico^{*}, și va putea fi implementată cu prilejul viitoarei întruniri a FMI. Ea nu are menirea să înlocuiască celelalte surse de finanțare menționate de Raportul Zedillo. Și acest raport ar trebui discutat, dar cred că propunerea mea este superioară din multe puncte de vedere. Ea nu ridică problema colectării unor taxe, baza legală există deja, iar schema ar putea fi testată printr-o alocație unică ce nu ar

---

* Vezi „Addenda” la prezentul volum, „Finanțarea furnizării bunurilor publice la scară globală. O propunere de reformare și dezvoltare a asistenței internaționale pentru dezvoltare”, alocațiune rostită de George Soros la Conferința Internațională pentru Finanțarea Dezvoltării de la Monterrey (n.ed.).

necesita decît aprobarea ei de către Congresul Statelor Unite pentru a fi pusă în practică. Principalul ei neajuns este acela că schema este complicată și dificil de înțeles. Ea nu deservește un obiectiv unic și este de așteptat ca opiniile experților privind utilizarea DST-urilor ca instrument monetar să fie divizate. Dar acolo unde există o voință politică în scopul unui ajutor internațional mai bun se va găsi și o cale de a depăși posibilele obiecții. După 11 septembrie, o dată cu Conferința de la Monterrey din martie 2002 și Summitul G7 consacrat Africii, din iunie 2002, voința politică poate fi insuflată.

Schema de donare a DST-urilor nu va vindeca toate relele datorate globalizării. Nici mecanismul propus de mine pe baza căruia să fie cheltuite DST-urile nu va ocoli toate neajunsurile asistenței la nivel internațional, ci îi va oferi doar șansa de a deveni mai eficientă. Este tot ceea ce ne putem aștepta de la ea într-o societate imperfectă, dar predispusă la orice îmbunătățiri.

CAPITOLUL 3

Reforma structurală : băncile multilaterale pentru dezvoltare

Banca Mondială a fost înființată ca instituție gemă a FMI. Misiunea sa inițială a fost să ofere capital pe termen lung acelor țări a căror infrastructură fusese distrusă de cel de-al doilea război mondial, într-o vreme când capitalul privat disponibil era prea puțin sau chiar deloc. Treptat, preocupările Băncii s-au îndreptat către țările mai slab dezvoltate. După modelul Băncii Mondiale au fost create diverse bănci regionale pentru dezvoltare.

Capitalul Băncii Mondiale a luat naștere în special prin garanțiile acordate de țările industrializate, pe baza cărora Banca Mondială ar putea să facă împrumuturi de pe piețele de capital cu un rating AAA. Acest mecanism s-a dovedit a fi ingenios, el oferind țărilor sărace beneficii, practic fără nici un cost din partea țărilor bogate. Garanțiile nu au fost însă niciodată invocate.

Aranjamentul suferă de un neajuns important : el a transformat acordarea de împrumuturi de către Banca Mondială într-un mijloc de constrângere aflat la dispoziția guvernului. Carta Băncii Mondiale cere ca împrumuturile acordate să fie garantate de către guvernele din țara care solicită împrumutul. Garanțiile devin astfel instrumente de control în mâinile guvernanților. Adesea, împrumuturile pot susține guvernări corupte sau represive. Guvernele din țările dezvoltate, care sînt dominante în consiliu, pot să exercite și ele o influență incorectă asupra activităților de creditare ale Băncii Mondiale. Ele pot susține acele împrumuturi de care să beneficieze propriile industrii exportatoare sau să facă uz de dreptul de veto în cazul unor împrumuturi care le-ar crea o concurență sau le-ar afecta în vreun alt mod interesele.

În 1960, Băncii Mondiale i s-a alăturat AID (Asociația Internațională de Dezvoltare), avînd drept obiectiv acordarea unor împrumuturi pe termen lung și cu dobîndă foarte scăzută pentru cele mai sărace țări membre ale Băncii¹. Apoi, Banca Mondială și-a creat un alt organism subsidiar, Corporația Internațională Financiară (International Finance Corporation, IFC), abilitat să investească în sau să acorde împrumuturi sectorului privat. Ulterior, a înființat o Agenție Multilaterală de Garantare a Investițiilor (MIGA*), care este și ea destinată sectorului privat.

Inițial, Banca Mondială s-a angajat în special în proiecte mari de infrastructură, dar, pe măsură ce atenția s-a focalizat asupra țărilor în curs de dezvoltare, ea și-a reorientat treptat activitatea către crearea capitalului social și uman și către atenuarea sărăciei. Sub conducerea lui James Wolfensohn, schimbarea a devenit mai explicită și mai pronunțată. El a fost cel care a introdus ideea unor Cadre Generale de Dezvoltare (CDF). Apoi, ștergerea datoriilor pentru țările sărace cele mai îndatorate (HIPC) a condus la realizarea unui Program Strategic de Reducere a Sărăciei (PRSP), proces realizat în comun de către Banca Mondială și FMI. Noua paradigmă a ajutorului internațional rezultată acordă celor ce primesc ajutor un mai mare simțămînt de proprietate și încearcă să-i sprijine pe cei care fac progrese, penalizîndu-i pe cei care nu-și îndeplinesc obiectivele. Instituțiile Financiare Internaționale (IFI) încearcă în mod clar să învețe din propriile greșeli. Din păcate, activiștii antiglobalizare și ceilalți critici nu sînt dispuși să le acorde nici un credit. Ar fi și prea devreme. E multă confuzie cu privire la modul cum va evolua acest proces, iar rolul Băncii Mondiale și al FMI este departe de a fi clarificat. Instituțiile Financiare Internaționale (IFI) au nevoie de un răgaz pentru a-și elabora noua paradigmă.

De la instalarea lui James Wolfensohn la conducere, Banca Mondială și-a asumat inițiative sociale extrem de necesare, de la microcredite, la

---

1. În mod curent, circa 60% dintre împrumuturile acordate de AID sînt finanțate din contribuții ale donatorilor, restul provenind din re-fluxuri și alte venituri generate de împrumuturile Băncii. Împrumuturile anuale acordate de AID sînt semnificative, în medie 6-7 miliarde de dolari, dar ele se situează cu mult sub necesitățile stringente ale țărilor în curs de dezvoltare, nivelul lor variînd între un sfert și o treime din totalul împrumuturilor acordate de către Banca Mondială prin căi neconcesionale.

* În engl., *Multilateral Investment Guarantee Agency* (n.tr.).

învățămintul la distanță și lupta cu SIDA și cu celelalte boli infecțioase. A început experimentarea unor credite pentru ONG-uri și alte instituții situate la nivel subnațional, dar cartea sa limitează sfera de acțiune a acestor eforturi, deoarece împrumuturile trebuie să circule prin administrațiile centrale. Aceste activități ar putea fi mai eficiente duse la îndeplinire prin acordarea de subvenții și printr-un dialog direct cu alte componente ale societății, și nu cu guvernul de la centru : sectorul privat, administrațiile locale și alte grupuri comunitare. Dar Banca Mondială are la dispoziție doar fonduri limitate pentru asemenea subvenții directe și pentru asistență tehnică. În principal, aceste fonduri sînt obținute din profitul rezultat din operațiunile de creditare. Facilitățile de acordare a subvențiilor de către AID se situează la numai 100 milioane de dolari. Din punctul meu de vedere, activitățile de cheltuire discreționară ale Băncii Mondiale sînt cu mult mai benefice și cu efecte adverse mai reduse decît activitățile sale de creditare.

Administrația Bush a propus recent ca Banca Mondială să-și reducă împrumuturile și să-și amplifice activitatea de subvenționare. De asemenea, administrația a cerut ca jumătate dintre cheltuielile efectuate de AID să fie sub formă de subvenții.

La suprafață, înlocuirea împrumuturilor prin subvenții ar putea fi un prim pas pe calea cea bună. Dar, întrucît propunerea președintelui nu are în vedere strîngerea unor fonduri suplimentare, efectul real s-ar putea să constea în diminuarea activităților de ansamblu ale Băncii Mondiale. Acest fapt este în concordanță cu recomandările Comisiei Meltzer, înființată de Congresul SUA în noiembrie 1998, pentru a face recomandări privind viitoarea politică a Statelor Unite față de Instituțiile Financiare și Comerciale Internaționale (IFCI).

În raportul său final, din martie 2000, Comisia Meltzer critica Banca Mondială pentru că este o organizație birocratică avînd un personal prea numeros, angajată în activități de creditare care ar trebui să constituie preocuparea piețelor de capital². Recomandările comisiei au fost ca Banca Mondială să iasă din afacerea atît de profitabilă a acordării de credite, să

---

2. *The International Financial Institution Advisory Commission (The Meltzer Commission) Report*, martie 2000. Vezi și www.house.gov/jec/imf/ifiac.htm.

returneze capitalul său de garantare țărilor industrializate și să se transforme într-o Agenție Mondială pentru Dezvoltare care să acorde asistență țărilor celor mai sărace din lume. Comisia Meltzer are o definiție extrem de restrictivă a eligibilității : țările al căror venit mediu per capita depășește 4.000 de dolari vor fi excluse de la asistență, iar un venit per capita de peste 2.500 dolari va duce la limitarea ajutorului oficial. Capitalul disponibil la cerere (*callable capital*) ar trebui redus proporțional cu scăderea portofoliului de împrumuturi ; Corporația Internațională Financiară (IFC) ar urma să fie inclusă în Agenția Mondială pentru Dezvoltare, iar capitalul său de 5,3 miliarde de dolari va fi returnat acționarilor ; Agenția Multilaterală de Garantare a Investițiilor (MIGA) ar trebui dizolvată. Toate acestea înseamnă un transfer masiv de resurse de la Banca Mondială către țările bogate. Așa cum am menționat anterior, Comisia Meltzer a recomandat să fie sporite subsidiile pentru țările cele mai sărace „cu condiția ca acestea să fie utilizate eficient”. A se trece la o reducere a activităților existente înainte de momentul când creșterea subvențiilor va fi pusă în practică în detaliu ar fi însă o mare greșală.

Sînt de aceeași părere cu Raportul Meltzer în ceea ce privește faptul că misiunea și metodele de operare ale Băncii Mondiale trebuie reanalizate. Activitatea sa de creditare este ineficientă, necorespunzătoare și, dintr-un punct de vedere, contraproductivă, întrucît amplifică rolul guvernării centrale din țările cărora li se acordă credite. Dar nu pot fi de acord ca rolul propus pentru Agenția Mondială pentru Dezvoltare să fie unul atît de restrîns, așa cum îl vede Comisia Meltzer. Există prea multă sărăcie în unele țări, cum ar fi Brazilia, de exemplu, iar aceste țări, conform formulei Meltzer, s-ar vedea excluse de la orice ajutor. Or, în aceste state capitalul are un cost ridicat. Întreprinderile locale, în special cele mici și mijlocii, au mai mult de suferit decît trusturile multinaționale. Astfel că nu văd nici o justificare pentru returnarea capitalului către țările bogate sau pentru reducerea capitalului disponibil la cerere al Băncii Mondiale. Mai curînd, acest capital al Băncii Mondiale ar trebui să fie utilizat într-un mod mai activ.

Contrar recomandării Comisiei Meltzer, încetarea operațiunilor de creditare efectuate de Banca Mondială s-ar putea dovedi prematură. Așa-numitele țări cu venit mediu, cum sînt Brazilia sau chiar Chile, au o distribuție a venitului extrem de inegală și mari necesități cu caracter social. Piețele

de capital sînt mai curînd intolerante față de cheltuielile publice și nu agreează ștergerea datoriilor acumulate de țările situate la periferie. Banca Mondială acoperă încă această importantă nișă socială.

Metodele prin care operează Banca Mondială în activitatea de creditare necesită o reformare pentru eliminarea consecințelor adverse nedorite. Banca Mondială ar trebui să acorde o atenție sporită condițiilor politice interne din țările pe care le creditează. Acest lucru deja s-a întîmplat. Cadrele Generale de Dezvoltare (CDF) au în vedere consultări cu societatea civilă. Transparența și lupta împotriva corupției se situează astăzi printre prioritățile majore ale Băncii. Dar mai rămîn multe de făcut. Chiar dacă Banca Mondială nu poate acorda un împrumut fără garanții din partea guvernelor, ea ar putea face dovada unei mai mari agresivități în a urmări dacă creditele sale sînt distribuite pe bază de merite, și nu de influență politică. Banca ar trebui să refuze acordarea unor împrumuturi regimurilor corupte și represive. Standardele consolidate prin legislația Statelor Unite sînt din acest punct de vedere excelente și ele trebuie să fie urmate și de ceilalți membri³.

Unul dintre avantajele creditării este și acela că duce la realizarea unor venituri discreționare pentru Banca Mondială. Convertirea Băncii în Agenție Mondială pentru Dezvoltare o va face mai dependentă de guvernele donatoare și aceasta ar putea s-o expună la toate dezavantajele de care suferă agențiile de ajutorare bilaterale. Or, conducerea Băncii ar trebui să devină mai puțin dependentă, și nu mai dependentă de guvernele donatoare. Neajunsul activității de ajutor internațional este că prea adesea interesele donatorilor prevalează asupra necesităților celor care îl primesc.

Pentru ca Banca să fie mai puțin dependentă de guvernele deținătoare de acțiuni, trebuie ca directorii să fie numiți pe baza competențelor lor

---

3. Legea Instituțiilor Financiare Internaționale prevede, la secțiunea 701, că directorii executivi ai acestor instituții trebuie să se opună acordării oricărui credit sau altui tip de asistență acelor regimuri care sînt angajate „în mod consecvent în violări evidente ale drepturilor omului recunoscute internațional, cum ar fi utilizarea torturii sau a altor cruzimi, a tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante, detenția nemotivată prelungită ori alte încălcări flagrante ale vieții, libertății și siguranței persoanei”. Legea exclude de la aceste prevederi „asistența directă specifică programelor care servesc necesităților de bază ale cetățenilor din aceste țări”.

profesionale și personale, pe o durată stabilită, și să li se acorde mai multă independență față de guvernele care-i numesc în funcție – așa cum este cazul guvernatorului de la Federal Reserve din Statele Unite. Printre altele, este de așteptat ca directorii să nu încerce să faciliteze direcționarea proiectelor băncii către conaționali săi. În prezent, sistemul public de reglementări al Băncii oferă o oarecare protecție în acest sens. Cu toate acestea, legislația SUA cere ca un funcționar al Foreign Commercial Service să facă parte din biroul directorului executiv al SUA de pe lângă Banca Mondială și ca toate băncile regionale pentru dezvoltare să aibă în vedere interesele de afaceri ale Statelor Unite. Unele dintre fondurile direct încredințate furnizate de guvernele statelor membre sînt condiționate de către conaționali din țara donatoare. Alte guverne membre pot fi mai subtile, dar politica dezvoltării este o întreprindere majoră. Înlăturarea condiționării nu este suficientă, trebuie ca asistența internațională să fie protejată împotriva intereselor donatorilor⁴.

În același timp, trebuie făcuți anumiți pași pentru a preîntîmpina situația ca interesele personalului agenției să devină dominante. O astfel de situație poate fi prevenită prin limitarea duratei de angajare – să spunem la cinci ani, cu dreptul de a fi prelungită o singură dată, în funcție de performanțe. Sînt aceleași limite de timp care au fost stabilite și pentru președintele Băncii Mondiale. Performanțele nu ar trebui evaluate după numărul împrumuturilor acordate. Banca Mondială are un personal numeros și competent – prea numeros, dacă ar fi să ne luăm după Raportul Meltzer – adus din întreaga lume, inclusiv din țările în curs de dezvoltare. Personalul este familiarizat cu condițiile locale și este interesat de anumite scopuri personale cu caracter social. Ține de firea lucrurilor că acești oameni nu doresc să revină la casele lor. Durata limitată de angajare ar putea să ofere țărilor-gazdă care duc lipsă de oameni talentați o bine venită infuzie de expertiză de care acestea au nevoie disperată.

Calculul Comisiei Meltzer conform căruia capitalul de garantare al Băncii Mondiale reprezintă subsidii din partea Statelor Unite și a celorlalte

---

4. Olanda a renunțat recent la orice condiționare a banilor pe care-i furnizează, iar Marea Britanie i-a urmat exemplul. Presiunea pentru ca și alți membri să procedeze la fel este în creștere.

țări industrializate este o născocire. Garanțiile nu au fost invocate niciodată deoarece conducerea Băncii știe că țările care dețin acțiuni nu se bazează pe ele. Din punctul meu de vedere, argumentul trebuie rediscutat. Se resimte o nevoie urgentă de furnizare a unor bunuri publice, iar țările bogate sînt cele care trebuie să plătească pentru acestea. Redistribuirea bogăției, care se producea la o scară națională pînă cînd globalizarea a făcut ca impozitarea progresivă să devină contraproductivă, va trebui practică de acum la scară globală.

Un mod de implementare a acestui principiu ar fi utilizarea mai activă a capitalului de garantare al Băncii Mondiale prin implicarea Băncii în activități cu grad de risc sporit. De exemplu, Banca Mondială ar putea garanta emisiunile unei Corporații de Finanțare cu Microcredite. Ar fi un mare câștig, deoarece microcreditele și finanțarea întreprinderilor mici și mijlocii (IMM) și-au dovedit eficiența în reducerea nivelului sărăciei. Totuși, microcreditul nu se poate dezvolta fără să fie alimentat în mod continuu din afară, întrucît el operează la un nivel la care nu există câștig sau pierderi. Dacă Banca Mondială ar fi capabilă să furnizeze capital adițional, finanțarea IMM-urilor și microcreditele ar putea deveni o forță importantă în dezvoltarea economică și politică.

Deși ideea pare atractivă, ea se dovedește impracticabilă în lumea de astăzi. Miniștrii de Finanțe din țările dezvoltate ar protesta dacă li s-ar cere să-și materializeze garanțiile. Ei n-ar autoriza Banca Mondială să utilizeze capitalul de garantare într-un asemenea mod, iar dacă Banca ar face-o, ei s-ar opune onorării acestor garanții. Dat fiind comportamentul lor, ratingul AAA al Băncii Mondiale ar putea fi pus sub semnul întrebării.

După părerea mea, nu este momentul potrivit pentru a întreprinde o reformare majoră a Băncii Mondiale, întrucît orice restructurare este de presupus că va avea drept rezultat o reducere a resurselor Băncii. Ar fi mai bine să fie implementată schema DST decît să se încerce o utilizare mai activă a capitalului de garantare al Băncii Mondiale. Momentul reformării Băncii Mondiale ar trebui să fie ulterior, și anume *după* ce schema DST își va fi dovedit succesul. Pînă atunci, Instituțiile Financiare Internaționale (IFI) vor avea suficient răgaz să pună în practică noua paradigmă, iar climatul va putea deveni mai favorabil unor reforme cu caracter constructiv.

CAPITOLUL 4

Stabilitatea financiară : Fondul Monetar Internațional

Problema piețelor financiare globale este mai puțin conturată decît cea a comerțului internațional. Există o diferență fundamentală între piețele financiare și cele de bunuri fizice și servicii. Acestea din urmă operează cu cantități cunoscute, pe cînd primele operează cu cantități care nu numai că sînt pur și simplu necunoscute, dar nici nu pot fi cunoscute în mod real.

Atunci cînd operează cu cantități cunoscute, piețele au tendința de a ajunge la un echilibru, pe cînd piețele financiare se comportă diferit. Ele nu țin cont de viitor, dar viitorul pe care îl ignoră este condiționat tocmai de măsura în care piețele financiare îl ignoră în prezent. Rezultatele nu sînt predictibile, căci viitorul are de la sine un grad de incertitudine și este de presupus că nu va corespunde anticipațiilor. Această diferențiere inerentă dintre anticipațiile pieței reprezintă un factor care trasează cursul evenimentelor. Există o interacțiune bilaterală între anticipații și rezultate, pe care eu am numit-o „reflexivitate”.

Faptul că prețurile de pe piață sînt influențate de sentimentele pieței este deja cunoscut. Dar ideea că prețurile de pe piață pot influența așa-numitele „fundamentale” este un lucru mai puțin cunoscut. De exemplu, boom-ul cunoscut al acțiunilor din domeniul internetului și al telecomunicațiilor a accelerat ritmul introducerii inovațiilor și a permis companiilor apărute brusc să pună stăpînire pe piața celor mai avansate produse. Și, reciproc, această explozie a dus la încetinirea introducerii pe piață a noilor produse și a permis firmelor deja existente – de exemplu, operatorilor regionali de telefonie – să-i „alimenteze” pe nou-veniți. Pentru mulți producători, acest fapt a dus la o modificare a relației dintre cerere și ofertă, deci la efecte

profund negative asupra câștigurilor. Nu știm să răspundem la întrebarea dacă creșterea vizibil accelerată a productivității din ultimii ani va fi stăvilită în anii viitori.

Susțin că reflexivitatea ne oferă un cadru conceptual mai bun pentru a înțelege funcționarea piețelor financiare decât ni-l oferă conceptul de echilibru. Echilibrul implică o variabilă de ieșire bine determinată, or, pe piețele financiare, o asemenea variabilă este incertă. Caracteristică situațiilor de tip reflexiv este existența unei divergențe între anticipații și rezultate, astfel încât participanții nu-și pot fundamenta deciziile pe cunoaștere. Judecățile lor sînt părtinitoare, iar deosebirea dintre aceste judecăți devine un factor care decide rezultatele. Uneori, deosebirea este atît de insignifiantă încît ea poate fi ignorată, și atunci putem vorbi despre un echilibru. Alteori, decalajul dintre anticipații și rezultate este mai pronunțat, și atunci ne situăm foarte departe de echilibru. Reflexivitatea conduce către cercuri vicioase sau către cercuri virtuozose care, inițial, pot fi autoconsolidate, dar, în cele din urmă, devin autodevoratoare.

Ar trebui subliniat faptul că implicațiile reflexivității nu sînt în general recunoscute. Dimpotrivă, teoria economică, în strădania ei de a produce rezultatele scontate, a ținut morțiș să nu o ia în seamă. Economia finanțelor este clădită pe supoziția existenței piețelor eficiente și a anticipațiilor raționale. Eu afirm că teoria anticipațiilor raționale este, în sine, plină de contradicții: în condițiile unei incertitudini extreme, este irațional să-ți întemeiezi anticipațiile pe presupunerea că prețurile s-ar baza pe niște anticipații raționale. Puțini sînt cei care, în practică, procedează astfel.

Indiscutabil, unele studii teoretice mai avansate, în special studiile aparținînd celei de a doua generații de teorii privind crizele financiare, au ținut seama de fenomenele de tip reflexiv și au recunoscut posibilitatea existenței a ceea ce ele numesc „echilibrele multiple”. Dar punctul de vedere dominant continuă să fie cel bazat pe o interpretare fundamentalistă a pieței, complet defectuoasă, privind modul de funcționare a piețelor financiare. La ora actuală, acest punct de vedere pune în pericol chiar stabilitatea piețelor financiare globale.

Lăsate în voia lor, în loc să se îndrepte către un echilibru, este de așteptat ca piețele financiare să se orienteze către extreme și, în cele din urmă, să se prăbușească. Astfel, piețele nu pot fi lăsate să funcționeze de

la sine, ci trebuie supravegheate și chiar conduse într-o oarecare măsură de către autoritățile monetare. Indiferent de cele afirmate în teorie, faptul acesta a fost recunoscut în practică. Istoria piețelor financiare este marcată de crize și fiecare criză a adus după sine un surplus la cadrul de reglementare. Așa au apărut, în timp, băncile centrale și reglementarea piețelor financiare. Or, în vreme ce autoritățile monetare din țările industriale avansate sînt bine dezvoltate, evoluția cadrului de reglementare internațional nu a ținut pasul cu globalizarea piețelor financiare. Este un fapt ușor de observat dacă urmărim istoria anilor recentți. Ultimii douăzeci de ani au fost marcați de crize financiare : criza marilor datorii internaționale izbucnită în anul 1982 în Mexic și care s-a răspîndit rapid în țările cele mai îndatorate, criza mexicană din 1994, ce a cuprins America Latină, prin așa-numitul „efect tequila”, și criza piețelor emergente din anul 1997, pornită din Asia și care a cuprins întreaga lume, ducînd la incapacitatea de plată a Rusiei și sfîrșind cu devalorizarea realului brazilian din ianuarie 1999.

O caracteristică a acestor crize este că ele au afectat periferia sistemului financiar internațional. Țările din centrul sistemului au fost mai puțin afectate deoarece, atunci cînd s-au văzut amenințate, autoritățile monetare au luat măsurile adecvate pentru a preveni colapsul sistemului financiar internațional¹. S-a produs astfel un decalaj extraordinar între performanțele economice și financiare ale centrului și ale periferiei. În vreme ce periferia mergea din criză în criză, centrul menținea o stabilitate și o prosperitate remarcabile². Fiind conducătorul sistemului, centrul și-a menținut un avantaj important.

Faptul că piețele financiare globale au creat un teren de joc foarte periculos nu este în concordanță cu doctrina fundamentalistă a pieței, care susține că piețele ar asigura o alocare optimă a resurselor. Într-adevăr, sub

-
1. Criza din anii 1997-1999 a amenințat cu prăbușirea piețelor internaționale drept urmare a incapacității de plată a Rusiei, din august 1998. În Statele Unite, Federal Reserve a inițiat o operațiune de salvare pentru a preîntîmpina prăbușirea fondului Long Term Capital Management (LTCM) și a coborît rata dobînzilor de trei ori succesiv în lunile octombrie și noiembrie.
  2. Lucrarea prezentată de Michael Hutchinson și Ilan Neuberger de la Universitatea California din Santa Cruz la Conferința Economică de la Dubrovnik, în iunie 2001, a tras concluzia că crizele valutare și de balanță de plăți au redus produsul total din ultimii doi-trei ani cu 5 pînă la 8 procente, *IMF Survey*, 30 iulie 2001, p. 259.

influența fundamentalismului de piață, criza piețelor emergente din anii 1997-1999 a constituit o excepție de la regula generală conform căreia fiecare criză este urmată de o înăsprire a reglementărilor. Au existat unele restricții în domeniul reglementărilor bancare și al piețelor financiare din unele țări, dar tendința generală a fost aceea de a lăsa câmp deschis forțelor pieței și a acorda un rol mai redus intervenției oficiale la nivel internațional.

Nimeni nu se îndoiește de gravitatea crizei din anii 1997-1999 și de răul pe care ea l-a produs, dar, în ceea ce privește cauzele acestei crize, opiniile sînt diferite. Punctul de vedere predominant este acela că modul de funcționare al FMI a interferat cu disciplina de piață și a încurajat avîntul irațional al investițiilor și împrumuturilor internaționale, ceea ce, ulterior, a dus la o adevărată explozie. Există și alți factori care au avut rolul lor: multe dintre țările afectate aveau un sistem bancar nesănătos și politici macroeconomice inadecvate. Dar una dintre cauzele profunde e considerat hazardul moral creat de intervențiile din trecut ale FMI-ului. S-a afirmat că aceste intervenții i-au determinat pe cei ce acordă împrumuturi să creadă că, în caz de criză, ar putea conta pe ajutorul FMI, care îi va scoate din încurcătură venind în sprijinul țărilor intrate în dificultate pentru ca ele să-și îndeplinească obligațiile. Fie că acest fapt a fost adevărat, fie că nu, s-a ajuns să se creadă că în viitor crizele ar putea fi evitate eliminîndu-se hazardul moral³.

Nu sînt în total dezacord cu această argumentare. Intervenția autorităților financiare a introdus într-adevăr un hazard moral, iar hazardul moral a contribuit la un avînt discutabil al piețelor emergente. Nu sînt însă de acord în ceea ce privește consecințele eliminării hazardului moral. Fundamenta-liștii de piață susțin că, dacă hazardul moral va fi înlăturat, disciplina de pe piață va face restul de la sine. Eu susțin că piețele financiare sînt instabile în mod inerent și că terenul de joc este în mod inerent periculos. Înlăturarea hazardului moral va produce alte neajunsuri, dar în sens contrar, lipsind de capital piețele emergente. Cred că e necesar ca FMI să joace un rol mai

---

3. Imediat după depunerea jurămîntului, Secretarul Trezoreriei SUA, O'Neill, a declarat în cadrul unui interviu că eșecul în stoparea crizelor financiare este eșecul de a face piața să funcționeze. „Problema nu constă în eșecul capitalismului. Problema este tocmai absența acestuia.” Gerard Baker și Stephen Fidler, „US Signals More Hands-off Stance on Global Markets”, *Financial Times*, Londra, 15 februarie 2001, p. 1.

important, și nu unul redus, și că trebuie făcuți pași importanți pe calea reducerii dezechilibrului dintre centru și periferie.

Nu este ușor să argumentez cele de mai sus, întrucât problemele sînt complexe și, în parte, extrem de tehnice. Voi face mai întîi o scurtă prezentare generală istorică, pentru a se vedea cum de s-a ajuns acolo unde sîntem. Apoi voi analiza situația ivită drept consecință a crizei piețelor emergente din anii 1997-1999, pentru ca, în final, să înaintez cîteva propuneri de reformare a sistemului financiar internațional.

O foarte succintă istorie a FMI

La înființarea sa, la Bretton Woods, în iulie 1944, FMI a fost conceput într-o lume caracterizată prin cursuri fixe de schimb și control al capitalului. Misiunea sa era să facă posibilă dezvoltarea comerțului internațional prin stabilirea unor reguli de administrare a cursurilor de schimb și plăților internaționale și să furnizeze finanțarea temporară necesară reglării balanței de plăți.

Treptat, s-a renunțat la controlul capitalului, iar în anul 1971 s-a renunțat și la sistemul cursului de schimb fix. Cea dintîi criză a petrolului, din 1973, a dus la unele dezechilibre comerciale profunde, băncilor revenindu-le sarcina să finanțeze aceste dezechilibre. Expansiunea activității de creditare nu a mai cunoscut limite, ceea ce a avut drept rezultat criza din anul 1982. Salvarea sistemului bancar internațional a devenit o prioritate. FMI a devenit agenția principală de reunire a programelor de salvare care să permită țărilor datornice să-și achite debitele. Băncile centrale au exercitat presiuni asupra băncilor comerciale să prelungească „în mod voluntar” termenele împrumuturilor și să mai „pună la bătaie alți bani”, astfel încît debitorii să poată să-și achite la timp datoriile rezultate din dobînzii. Pe ansamblu, FMI și-a dus la bun sfîrșit această sarcină. Marile eșecuri au fost evitate. Aceasta a și fost originea a ceea ce avea să fie considerat hazard moral : în caz de criză, cei ce acordă împrumuturi pot recurge la FMI pentru ajutor.

Cea mai mare povară a ajustării a căzut pe umerii țărilor debitoare. Este drept că creditorii au trebuit să constituie rezerve pentru creditele „proaste”

și apoi, după ce criza a trecut și băncile și-au putut permite, mare parte a debitorilor au fost reorganizate sub forma obligațiunilor Brady, care valorează mai puțin și au un termen de maturitate mai mare decât debitele pe care ele au fost schimbate⁴. Primele obligațiuni Brady au fost emise de Mexic în anul 1989. În schimb, efectul negativ asupra țărilor debitoare a fost cu mult mai mare decât în cazul băncilor : America de Sud, de exemplu, a pierdut un deceniu în ceea ce privește creșterea economică.

O dată cu liberalizarea și cu impulsul de dereglementare din anii '90 datorat administrației Reagan în Statele Unite și guvernării Thatcher în Marea Britanie, piețele financiare internaționale și-au menținut ritmul de dezvoltare rapid, chiar dacă criza împrumutului internațional a continuat să se manifeste. Au fost introduse o mulțime de produse derivate și sintetice, precum și alte produse financiare noi, astfel încât peisajul financiar a ajuns să se modifice pînă a nu mai putea fi recunoscut. Acesta a fost și momentul cînd globalizarea a început cu adevărat să prindă contur.

În 1994, Mexicul a ajuns din nou într-un impas. Țara contractase împrumuturi tot mai mari pentru a putea menține un curs de schimb supraevaluat, iar guvernul făcuse cheltuieli excesive în perioada premergătoare alegerilor din 1994. Cînd cursul de schimb raportat la o valută de referință s-a prăbușit, povara datoriei a devenit de nesuportat. Din nou, FMI a sărit în ajutor, cu sprijin masiv din partea Trezoreriei Statelor Unite. Deținătorii de *tesobonos* – bonuri de tezaur emise de trezoreria mexicană și denumite în pesos, dar indexate în funcție de dolarul american – au fost complet recompensați, și astfel, conform fundamentalistilor de piață, hazardul moral a devenit și mai pronunțat.

Acesta a fost fundalul pe care s-a desfășurat criza piețelor emergente din anii 1997-1999. S-a recurs din nou la FMI pentru a interveni în Thailanda, Indonezia și Coreea de Sud. De această dată însă, programele nu au mai dat rezultate, astfel încît contagiunea s-a răspîndit și a cuprins aproape întreaga periferie a sistemului financiar global.

S-ar putea susține că FMI a aplicat prescripții greșite în cazul crizei asiatice. Programele FMI vizau un curs de schimb flotant al valutelor,

---

4. Obligațiunile au fost astfel denumite după numele Secretarului Trezoreriei SUA, Nicholas Brady.

creșterea dobânzilor astfel încât ele să includă declinul valutar, precum și reducerea cheltuielilor administrative pentru a se face față deficitului bugetar. În plus, erau impuse o serie de condiții vizînd în principal sistemul bancar, dar și alte deficiențe structurale, cum ar fi monopolurile sectoriale din Indonezia. Rezultatul a însemnat o agravare a colapsului economic. Prescripțiile vizau excesele din sectorul public, în vreme ce, în acest caz, excesele se manifestau în sectorul privat⁵.

Trebuie să ne punem totuși întrebarea dacă FMI ar fi avut și o altă opțiune. Din punctul meu de vedere, cel mai potrivit mod de acțiune ar fi însemnat introducerea unui moratoriu și, ulterior, reeșalonarea datoriilor. O dată înlăturată presiunea imediată a plății datoriilor, deprecierea monedelor putea să fie ținută în frîu fără ca dobînzile să crească la valori de nesuportat. Efectul asupra economiilor naționale ar fi fost cu mult mai puțin devastator. Admit totuși că un moratoriu ar fi afectat negativ sistemul financiar internațional și ar fi dus la extinderea contagiunii. Cea dintîi misiune a FMI fiind aceea de a proteja sistemul financiar, Fondul nu-și putea asuma riscuri. În realitate, Coreea a încheiat un moratoriu în decembrie 1997, dar au intervenit băncile centrale, care au cerut sprijinul băncilor comerciale, solicitîndu-le să-și reeșaloneze datoriile pe o bază „voluntară”. Aranjamentul data încă din anul 1982 și a produs fiori pe piețele financiare. Contagiunea s-a extins spre Rusia și, cînd, ulterior, Rusia a capotat, în august 1998, sistemul financiar internațional a ajuns în preajma punctului de fierbere. Doar intervenția fermă a Federal Reserve a putut evita o situație extrem de complicată.

---

5. Chiar și măsurile impuse de FMI în sectorul fiscal, în programul său pentru Asia, sînt criticabile. Vezi „IMF-Supported Programs in Indonesia, Korea and Thailand”, *IMF Occasional Paper*, nr. 178, 30 iunie, 1999. Se afirmă că acea constrîngere fiscală era menită să restabilească încrederea investitorilor în recuperarea banilor, deci să reducă presiunea asupra capitalului și să împiedice evicțiunea sectorului privat o dată cu declinul creditului disponibil. În realitate, „șocul produs de politica fiscală... s-a dovedit a fi cu totul altul... deoarece... presupunerile inițiale privind creșterea economică, fluxurile de capital și cursurile de schimb... s-au dovedit a fi cu totul eronate” (p. 62). Constrîngerile monetare din Thailanda și Coreea au slujit obiectivului prioritar, acela de stabilizare a cursului de schimb. Dar în Indonezia injecțiile masive de lichidități menite a contracara asaltul asupra băncilor au dus la o explozie a bazei monetare și la continua depreciere a monedei (p. 38).

FMI ar fi avut însă un cuvînt de spus în ceea ce privește presiunea pe care putea s-o exercite asupra economiilor emergente pentru a-și deschide piețele lor de capital. Privind retrospectiv, este cert că, sub conducerea Trezoreriei americane, comunitatea internațională a mers prea departe în acea direcție. Este adevărat că FMI, în momentul apariției crizei asiatice, avea intenția să-și propună includerea obligației de deschidere a piețelor de capital printre obiectivele sale principale. De atunci însă, nimeni nu a mai auzit nimic despre această intenție.

Cum stau lucrurile astăzi

Criza din anii 1997-1999 a scos în relief o deficiență fundamentală a arhitecturii sistemului financiar internațional. Țările aflate în centrul sistemului sînt în situația de a putea aplica politici anti-ciclice. De exemplu, dată fiind recenta recesiune, Statele Unite au redus drastic ratele dobînzii și impozitele. Or, condițiile impuse de FMI sînt exact inverse: Fondul împinge statele către recesiune obligîndu-le să crească rata dobînzilor și să-și reducă cheltuielile administrative – solicitări în totală contradicție cu modul cum procedează Statele Unite în împrejurări similare.

În trecut, țările care derulau programe FMI erau capabile să-și regăsească echilibrul, întrucît piețele financiare aveau încredere în FMI și aveau disponibilitatea să i se alăture. De exemplu, în 1980, Coreea, care era greu îndatorată, a fost tîrîtă în criza internațională a împrumuturilor, dar ea s-a administrat astfel încît a reușit să-și rezolve admirabil problema. În anii 1997-1999 însă, împăratul s-a trezit fără haine: programele FMI nu au mai reușit să impresioneze piețele. Țările afectate păreau a fi prinse de un ciclu descendent.

Problema nu este nouă. Ea este caracteristică etalonului aur și s-a aflat în centrul Marii Depresiuni din anii 1930. Fondatorii instituțiilor de la Bretton Woods, în special Keynes, susțineau că deficitul și surplusul statelor ar trebui tratate în mod simetric, în ambele cazuri țările urmînd a fi obligate să facă ajustările necesare pentru echilibrarea balanței. În practică, pîrghia FMI asupra țărilor cu surplus bugetar a fost ca și inexistentă, încît

povara ajustării dezechilibrelor de plăți la nivel internațional a căzut aproape exclusiv pe umerii țărilor care făcuseră împrumuturi.

Fundamentații de piață nu văd nimic rău în acest caz întrucât ei sînt încrezători în disciplina pe care o oferă piața. Ei manifestă rețineri în a accepta faptul că sistemul poate fi invalidat în mod fundamental, deși el lucrează atît de bine în favoarea celor care îl conduc. Ei atribuie criza din anii 1997-1999 erorilor structurale din țările afectate. Atunci cînd descoperă o deficiență sistemică, ei o atribuie hazardului moral introdus de colacul de salvare care este FMI.

Cu certitudine că au existat erori structurale în unele țări și, de asemenea, este adevărat că FMI a creat un hazard moral, deși problema este uneori exagerată. Dar cum ar funcționa sistemul fără acest hazard moral? Pachetele de salvare ale FMI-ului au constituit o contrapondere la dezavantajele inerente periferiei și au permis economiilor emergente să atragă capital din străinătate. Sistemul are nevoie de schimbări, dar acestea nu sînt suficiente pentru a elimina hazardul moral. Ceva ar trebui pus în loc pentru a contrabalansa dezavantajele inerente periferiei și a face terenul mai propice. Iată de ce pledez în favoarea garantării creditelor și a facilităților de creditare suplimentare, așa cum am pledat încă de la începutul crizei⁶.

Adevărul este că hazardul moral a fost deja remediat. În criza din anii 1997-1999, FMI nu a mai reușit să salveze băncile din Indonezia și Rusia, iar investitorii au avut de suferit pierderi serioase. Mai mult, pe durata crizei, FMI-ul și-a schimbat cu 180 de grade poziția. În loc să salveze de la înec, a preferat să „scufunde” sectorul privat. Această schimbare de poziție s-a manifestat gradat: pe măsură ce criza rusească ajungea la apogeul din august 1998, hazardul moral devenea o problemă politică sensibilă și exercita constrîngeri asupra autorităților financiare în efortul lor de a evita eșecul. Mai apoi, FMI avea să insiste pentru participarea sectorului privat la pachetul de salvare în cazul Braziliei. Aceasta a dus la întîzierea procesului și a agravat criza, deoarece băncile comerciale și-au redus gradul de expunere anticipînd că vor trebui să-și mențină liniile de creditare. Apoi,

---

6. George Soros, „Avoiding a Breakdown: Asia's Crisis Demands a Rethink of International Regulation”, *Financial Times*, Londra, 31 decembrie 1997, p. 12. George Soros, „To Avert the Next Crisis”, *Financial Times*, Londra, 4 ianuarie 1999, p. 18.

FMI a încercat să găsească țara în care să-și poată demonstra noua politică de împărțire a poverii cu sectorul privat. A încercat în Ucraina și România, pentru ca, în final, să reușească în Ecuador. Principiul este acum bine stabilit și se reflectă în prețurile de piață ale instrumentelor de creditare de pe piețele emergente.

Ceea ce era inițial un argument teoretic pare că s-a transformat în realitate. Economiiile de piață emergente suferă de scurgeri de capital și costuri mai ridicate pentru împrumuturi. Tabelul 4.1 prezintă fluxurile de capital ale piețelor emergente. Se poate observa că fluxurile de creditare au scăzut drastic după 1996. Ceea ce este mai puțin vizibil, fiind ascuns sub termenul inofensiv de „împrumuturi ale rezidenților” (*resident lending*), e faptul că ieșirile de capital au compensat o mare parte din intrările de capital. Considerând împreună împrumuturile rezidenților, investiția de portofoliu și fluxurile creditului privat, în realitate avem o scurgere netă de capital din piețele emergente variind de la o valoare pozitivă de 81,7 miliarde de dolari în 1997, la una negativă, de 106 miliarde de dolari în 2000, și care este compensată de fluxuri de intrare lent crescătoare datorate investițiilor directe și finanțării oficiale. Tabelul 4.2 prezintă variația indicelui J.P. Morgan al obligațiunilor de pe piețele emergente (EMBI*) între anii 1991 și 2001. Se poate vedea că primele de risc s-au stabilizat la niveluri mult mai înalte decât cele de dinainte de criza din anii 1997-1999. Singura întrebare care se pune este dacă schimbarea va fi permanentă sau temporară. Fundamentalistii de piață o consideră tranzitorie, eu susțin că ea este structurală.

E adevărat că piețele au început să facă o mai mare deosebire între diversele țări, iar atitudinea piețelor financiare față de țările aflate la periferie este predominant negativă. Riscul de a împrumuta ori investi în asemenea țări, precum și de a deține valuta acestora a crescut simțitor, drept urmare el se reflectă în costurile mai mari ale împrumuturilor acordate, deoarece și câștigul s-a diminuat. În consecință, a devenit cu mult mai dificil să generezi creștere economică în țările situate la periferie, iar lipsa de progrese generează riscuri politice. O altă dovadă că ne aflăm pe un teren de joc accidentat este că pînă și companiile cele mai valoroase care

---

* În engl. *Emerging Market Bond Index* (n.tr.).

Tablelul 4.1. Finanțările externe în cazul economiilor de piață emergente
(miliarde dolari)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001f	2002f
Balanța de cont curent	-15,5	-20,4	-50,1	-78,2	-70,6	-85,1	-96,1	-76,8	-8,2	23,1	39,2	12,4	
I. Intrări sector privat													
a. investiții de portofoliu, net*		5,9	13,8	45,4	29,4	24,4	35,7	25,7	13,6	15,5	16,3	3,8	9,0
b. credite în sectorul privat, net**	22,8	42,6	77,0	96,5	73,4	123,1	198,7	121,0	8,9	-21,8	20,3	-22,1	10,3
Subtotal (a+b)	22,8	48,5	90,8	141,9	102,8	147,5	234,4	146,7	22,5	-6,3	36,6	-18,3	19,3
II. Împrumuturi ale rezidenților/alte***	-36,8	-41,5	-59,9	-66,1	-81,0	-90,4	-152,7	-179,9	-146,1	-120,2	-142,6	-99,1	-95,8
Subtotal (I+II)	-14,0	7,0	30,9	75,8	21,8	57,1	81,7	-33,2	-123,6	-126,5	-106,0	-117,4	-76,5
III. Investiție directă, net		23,4	31,9	44,8	67,2	81,3	93,3	116,1	120,7	147,6	130,2	124,4	108,0
IV. Fluxuri oficiale, net	40,4	35,8	35,9	23,4	26,2	40,9	4,7	36,7	52,4	10,5	-1,3	29,6	20,2
Total finanțare externă netă (I+II+III+IV)	26,4	66,2	98,7	144,0	115,2	179,3	179,9	119,6	49,5	31,6	22,9	36,6	51,7

f previzionat

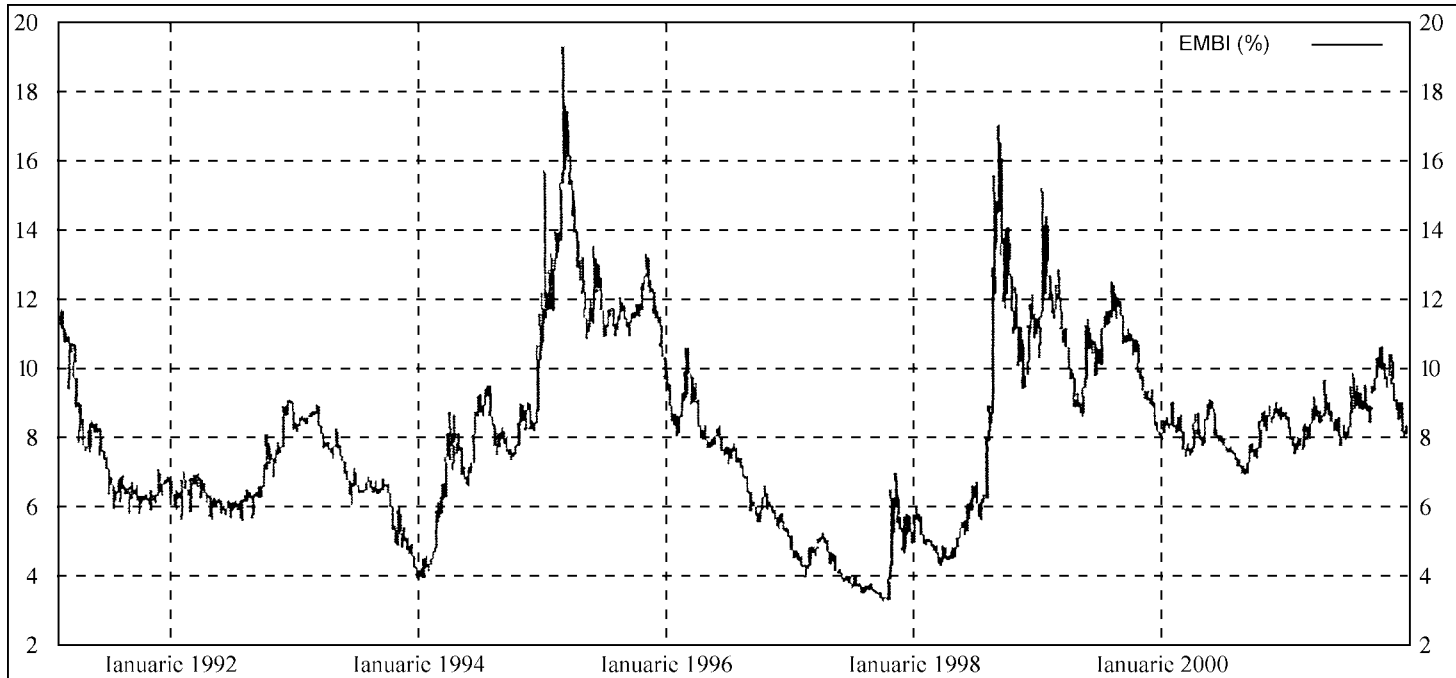
* Investiții de portofoliu externe nete.

** Amortizări ale datoriilor nete.

*** Împrumuturi nete, aur monetar, erori și omisiuni.

Sursa : Institute of International Finance, Washington DC, 20 septembrie 2001.

Tabelul 4.2. EMBI ianuarie 1991 – decembrie 2001

Variația globală a EMBI pentru instrumentele de îndatorare denumite în dolari SUA pentru piețele emergente ale entităților suverane și cvasi-suverane : obligațiuni Brady, împrumuturi, euroobligațiuni și instrumente ale piețelor locale. Teritoriile luate în calcul sînt : Africa de Sud, Algeria, Argentina, Brazilia, Bulgaria, Chile, China, Columbia, Coasta de Fildeș, Coreea de Sud, Croația, Ecuador, Filipine, Grecia, Liban, Malaiezia, Maroc, Mexic, Nigeria, Panama, Peru, Polonia, Rusia, Thailanda, Turcia, Ungaria și Venezuela. *Sursa* : J.P. Morgan EMBI Index, decembrie 2001.

acționează pe piețele emergente trebuie să plătească bonificații foarte mari la dobânzi pentru a-și spori capitalul, ceea ce le pune în pericol capacitatea de a concura pe o piață globală și face din ele ținte ușor de preluat de către firmele care au baza în țările industrializate⁷. Acest fapt este adevărat pentru țări extrem de diferite, cum ar fi Africa de Sud, Bulgaria sau Brazilia. Costul ridicat al capitalului sau lipsa acestuia reprezintă o nouă boală contagioasă. Ea se manifestă nu numai prin lipsa investițiilor străine, ci și prin scurgerea capitalului intern. După criza din 1997-1999, economisirile mondiale au început să se îndrepte către Statele Unite în căutarea unor oportunități de investiție mai bune. După explozia produsă de noile tehnologii, fluxurile au continuat să aibă aceeași mișcare, în căutarea unor orizonturi mai senine. Spre deosebire de țările aflate la periferie, Statele Unite nu au dificultăți în a-și finanța deficitul de cont curent, care, în anul 2000, a atins 4,4% din PIB⁸.

Ceea ce lipsește astăzi este un set de inițiative care să încurajeze fluxul de capital către piețele emergente. Adeseori în istorie însă, a îndrepta o deficiență a însemnat să creezi o alta. După primul război mondial, francezii au construit Linia Maginot, astfel încât să aibă o poziție mai bună în cazul războiului dus din tranșee. Dar în cel de-al doilea război mondial linia a fost depășită de tancuri. În mod similar, transformarea politicii FMI dintr-un organism de „salvare” (*bailing out*) într-unul de „scufundare” (*bailing in*)* a vizat câștigarea unei bătălii care avusese deja loc : evitarea crizei împrumuturilor prin prevenirea apariției unei explozii a creditelor nesănătoase. Politica a fost încununată de succes în ceea ce privește obiectivele, dar, în același timp, a răsădit semințele unei crize viitoare, aceea a unui flux de capital insuficient destinat piețelor emergente.

---

7. Așa cum o demonstrează experiența asiatică, atunci când guvernele încearcă să compenseze aceste dezavantaje prin împrumuturi directe sau prin alte forme indirecte de subsidii acordate companiilor naționale, ele pot răsădi semințele unei viitoare instabilități.

8. În anul 2000, 64% din exportul net de capital al lumii erau dirijate către Statele Unite, față de o medie de 35% în anii 1992-1997, conform raportului FMI *International Capital Markets : Developments, Prospects and Key Policy Issues*, International Monetary Fund, Washington DC, 2001.

* *Bailing in* – atragerea investitorilor privați în suportarea unor pierderi provocate de crizele financiare, procedură pe care FMI a încercat să o aplice și în cazul României în 1999 (n.tr.).

Nu există soluții miraculoase

Este mai ușor să identifiți o problemă decît s-o rezolvi. Am explicat mai devreme de ce piețele financiare sînt instabile în mod inerent. Nu există soluții magice care să poată înlătura această situație. Sistemul financiar oferă foarte bune exemple de probleme fără soluție. Este însă important să le înțelegem pentru a configura propuneri practice capabile să minimizeze consecințele nefavorabile.

Prima dintre problemele fără soluție o constituie regimul valutar. Orice regim ar prevala, el este menit să fie deficitar și, în timp, gluma se îngroașă. Cursurile de schimb fixe sînt prea rigide, iar cursurile de schimb flotante pot să inducă tendințe de autosusținere care, ulterior, pot duce în zone situate departe de echilibru. Valutele importante au cu certitudine asemenea tendințe. Adesea, tendințele persistă un număr de ani, înainte să fie anihilate, prilej cu care se produc fluctuații mari și disfuncționalități⁹.

Cursurile de schimb raportate la o valută de referință, constînd în raportarea unei monede la dolar, euro sau un coș valutar, nu pot fi nici ele susținute. Prăbușirea acestui sistem în Asia de Sud-Est a reprezentat cauza directă a crizei din 1997. După criză, s-a avansat teoria că soluția s-ar putea afla într-unul dintre cele două „colțuri ale ringului” : fie un consiliu monetar, fie un curs de schimb liber. Consiliile monetare sînt mai rigide și mai formale decît sistemul de variație a cursului de schimb raportat la o valută de referință. Sub un consiliu monetar, autoritățile monetare naționale i se interzice prin lege să mai emită monedă dacă nu dispune de o rezervă echivalentă de valută forte.

Evenimentele au dovedit deja că teoria soluțiilor extreme este falsă. Consiliul monetar a dus Argentina într-o situație discutabilă, iar cursul de schimb flotant a cauzat aparenta apreciere continuă a dolarului. Singura soluție care a mai rămas ar fi o monedă unică, dar lumea nu este pregătită pentru ea. Chiar și Uniunea Europeană întîmpină dificultăți în a-și administra moneda sa unică, euro.

---

9. S-a adus drept argument faptul că fluctuațiile valutare nu sînt mai mari decît oscilațiile prețurilor la anumite produse. Acest argument nu schimbă însă concluzia că ambele creează aceleași disfuncționalități.

Cea de-a doua problemă insolvabilă este absența unei bănci centrale globale. FMI nu poate acționa ca împrumutător de ultimă instanță deoarece nu exercită nici un control asupra sistemelor bancare naționale. A-i încredința un asemenea rol înseamnă un cec semnat în alb. Absența unui împrumutător de ultimă instanță obligă țările de la periferie să ducă politici monetare anti-keynesiene și pro-ciclice.

De fapt, de politica macroeconomică mondială se ocupă Federal Reserve System și Trezoreria Statelor Unite, cu toate că și celelalte țări membre G7 au un cuvânt de spus¹⁰. Acest fapt conferă Statelor Unite un avantaj extraordinar, deși îndeobște nerecunoscut. Autoritățile americane acordă o atenție deosebită situației externe, ele fiind însă în primul rând responsabile de condițiile interne, acestea trebuind, în ultimă instanță, să le ghideze acțiunile. Atunci când piețele financiare situate la centru se simt amenințate, ele reacționează viguros și sînt în stare să asiste fără nici o tresărire la suferința țărilor aflate la periferie.

Beneficiile poziției dominante în sistemul financiar pot fi demonstrate comparînd rolul Germaniei din 1992 cu cel de astăzi. În 1992, Bundesbank era însărcinată cu politica monetară a Mecanismului Cursului de Schimb European (ERM). Reunificarea Germaniei și cursul de schimb unic de 1 : 1 au crescut presiunile inflaționiste din Germania, în vreme ce restul Europei suferea de rate de șomaj înalte și de recesiune. În consecință, Bundesbank a fost obligată să crească rata dobînzilor, în vreme ce restul Europei dorea să o scadă. Tensiunile rezultate au dus la căderea ERM.

Astăzi, Germania are un singur vot în Banca Centrală Europeană (BCE). Ea nu a fost în nici un fel favorizată în plan economic de introducerea monedei euro, în vreme ce țările aflate la periferia zonei euro – Spania, Italia și Irlanda – au beneficiat de pe urma unei scăderi a ratelor dobînzilor interne la o valoare apropiată de cea prevalentă în țările situate la centru, cum ar fi Germania. Drept consecință, aceste țări o duc mai bine, în vreme ce economia germană este cea mai afectată dintre economiile din zona

---

10. Conducerea FMI estimează că o creștere cu un procent a ratei dobînzilor în Statele Unite ar putea reduce PIB-ul țărilor în curs de dezvoltare cu jumătate de procent anual față de cel prognozat. Vezi V. Aurora și M. Cerisola, „How Does U.S. Monetary Policy Influence Economic Conditions in Emerging Markets?”, *United States, Selected Issues, IMF Staff Country Report*, nr. 00/1.12, FMI, Washington DC, 2000.

euro. Politica BCE este bazată pe condițiile economice din zona euro privită în întregul ei, iar Germania a devenit foarte repede un pion bolnav pe tabla de șah a Europei. Exemplul vrea să arate că a te afla în fruntea sistemului conferă un anumit avantaj și care nu are nici o legătură cu cât de prosper ești. Cu siguranță însă că, dacă ești puternic și prosper, ai toate șansele să te afli în fruntea sistemului.

Cîteva propuneri cu caracter practic

Ar putea părea lipsit de realism să susții o schimbare de ansamblu în structura prevalentă a sistemului financiar internațional. Chiar dacă puterea relativă a altor țări ar putea să se modifice în timp, Statele Unite nu vor abdica niciodată de la poziția pe care o dețin, iar celelalte țări nu vor fi capabile să se răzvrătească împotriva lor. Țările situate la periferie ar putea să constate că apartenența la sistem prezintă inconveniente, dar opțiunea de a-l părăsi ar putea să aibă consecințe și mai dureroase.

Totuși, nu ar fi lipsit de realism să susții unele îmbunătățiri ale înțelegerilor care prevalează la această oră. Societatea deschisă este o societate imperfectă, ea însăși rămânând deschisă la perfecționări. Cu certitudine, arhitectura sistemului financiar actual poate fi considerată imperfectă și toți membrii, inclusiv Statele Unite, nu ar avea decît de cîștigat de pe urma îmbunătățirii ei. Unele țări, cum ar fi Argentina sau Turcia, s-au aflat pe marginea prăpastiei, iar altele, situate la periferie, suferă de prime de risc înalte și de lipsa fluxurilor de capital pentru investiții. În restul lumii, situația a devenit motiv de mare îngrijorare pentru autoritățile financiare de la centru.

Am propus deja, în capitolul 2, o îmbunătățire importantă: utilizarea Drepturilor Speciale de Tragere (DST) pentru furnizarea ajutoarelor internaționale. Acestea ar putea sluji la reducerea disparităților dintre centru și periferie. Ar putea sluji totodată ca instrument politic anti-ciclic care ar sfîrși prin a se dovedi valoros în special într-o economie mondială alunecată în deflație. Acum aș vrea să demonstrez mai amplu și să analizez ce alte îmbunătățiri ar putea fi aduse sistemului financiar internațional.

Două sînt deficiențele sau, mai curînd, asimetriile pe care le-am putea identifica în modul cum a funcționat FMI-ul pînă în zilele noastre. Cea

dintîi este disparitatea dintre prevenirea crizei și intervenția în caz de criză ; a doua este disparitatea dintre modurile cum sînt tratați cei ce acordă și cei ce contractează împrumuturi.

Sînt evidente principiile generale conform cărora FMI trebuie să suporte reforme structurale. Este necesar un echilibru mai bun între prevenirea crizei și intervenția în caz de criză, precum și un echilibru mai bun între oferta de stimulente pentru țările care aplică politici sănătoase și sancționarea celor care nu o fac. Cele două obiective sînt interconectate : doar oferind stimulente, FMI poate exercita o influență mai mare asupra politicilor economice din diverse țări înainte ca o țară să facă apel la FMI în caz de criză.

Aceste principii generale, deși au primit o largă recunoaștere, nu au fost implementate așa cum se cuvine deoarece fundamentalismul de piață le-a barat calea. În loc de a concepe un set adecvat de recompense și sancțiuni, autoritățile monetare s-au bizuit pe disciplina de piață într-o măsură mai mare decît era cazul. Modul acesta de abordare s-ar putea justifica dacă piețele financiare ar tinde cu adevărat către echilibru, dar astăzi, cînd este acceptat faptul că echilibrele multiple fac parte din teoria economică, o asemenea credință nu mai poate fi susținută. Disciplina de piață ne aduce doar sancțiunile, dar recompensele lipsesc – chiar dacă nu în totalitate.

FMI a făcut unele progrese în domeniul preventiv, introducînd Liniile de Credite Nprevăzute (LCN/CCL^{*}). Liniile de Credite Nprevăzute răsplătesc acele țări care urmează politici sănătoase oferindu-le acces la linii de creditare FMI înainte de apariția unei crize, și nu după izbucnirea ei. Din păcate, dorința de prevenire a crizelor intră în contradicție cu accentul pus pe disciplina de piață, iar aceasta din urmă a ieșit în cele din urmă învingătoare : condițiile originare de creditare erau prea restrictive și costisitoare pentru a exista și doritori să ia credite. Recent, condițiile au fost modificate pentru a face această facilitate mai atractivă. Totuși, ea nu și-a găsit încă adeptii.

Atît FMI, cît și principalii acționari ar trebui să promoveze în mod susținut utilizarea CCL. Fondul dispune de multe lichidități și acestea ar

---

* În engl. *Contingency Credit Lines* (CCL) (n.tr.).

trebui utilizate mai activ. Dacă va fi necesar, va trebui ca Fondului să-i fie furnizat capital suplimentar.

Pe lângă Liniile de Credite Neprevăzute, pot fi făcuți și alți pași în direcția dezvoltării stimulentele destinate aplicării unor politici sănătoase și pentru reducerea dezechilibrelor dintre centru și periferie. Ar putea fi avute în vedere următoarele :

- (i) FMI ar putea evalua diversele țări. Ratingul cel mai înalt ar face automat o țară eligibilă pentru CCL cu un cost foarte redus sau chiar fără costuri, iar deținătorilor de obligațiuni li s-ar oferi o garanție că pentru un program FMI solicitările lor vor fi întru totul respectate. Aceasta ar însemna un suport puternic pentru creditarea unei țări. Prin contrast, pentru țările cu rating redus, FMI va arăta în mod clar că nu are disponibilitatea de a finanța un program decât dacă sarcina va fi împărțită cu sectorul privat. Este ca un avertisment : paza bună trece primejdia rea. Ar putea exista și una sau mai multe trepte intermediare de rating, caz în care FMI ar putea solicita diverse grade de împărțire a poverii de creditare.
- (ii) Acordul de la Basel, care a stabilit standarde privind capitalul – acceptate pe plan internațional – pentru băncile comerciale, ar putea converti ratingul acordat de FMI în cerințe diferite cu privire la capital în cazul băncilor comerciale.
- (iii) Federal Reserve, Banca Centrală Europeană (BCE), Banca Angliei și Banca Japoniei ar putea accepta pentru ferestrele lor de scontare (*discount windows*) anumite bonuri de tezaur emise de țările selectate. Un astfel de avantaj ar putea fi rezervat anumitor țări sau în anumite situații periculoase. De exemplu, după dezastrul argentinian, un astfel de privilegiu ar fi putut fi extins și la alte țări din America Latină care au urmat politici sănătoase. Rezultatul ar fi constat într-o prevenire a răspândirii contagiunii în țări precum Brazilia, Chile sau chiar Mexic.
- (iv) Pentru a duce lucrurile și mai departe – poate chiar prea departe –, aceleași bănci centrale ar putea să accepte pentru ferestrele lor de scontare obligațiuni pe termen mai lung emise de țările selectate, impunând reduceri care ar putea varia periodic. Aceasta ar reduce

primele de risc și ar ajuta țările situate la periferie să prelungească termenul de maturitate al debitelor lor. Și mai important, aceasta le-ar permite să ducă politici anti-ciclice – cu condiția ca băncile centrale să stabilească discount-uri la niveluri convenabile.

- (v) În paralel, Federal Reserve, BCE, Banca Angliei și Banca Japoniei ar putea cădea de acord să coordoneze operațiunile de tip open-market utilizând cele mai sigure emisiuni de hârtii de valoare guvernamentale din țările situate la periferie cu cel mai mare rating acordat de FMI.

Asemenea înțelegeri ar putea fi utile pentru atenuarea ambelor tipuri de asimetrii concomitent. FMI s-ar situa pe o poziție mai bună în prevenirea dezvoltării crizelor, întrucât una dintre cerințele pentru un rating înalt ar fi aceea a unei plafonări a nivelului obligațiilor pe termen scurt ale unei țări. Țara respectivă ar putea fi obligată să inventarieze și să publice datele corecte privind împrumuturile externe contractate. Aceasta ar permite FMI să monitorizeze mai intensiv profilul debitelor pentru o anumită țară și să-i coboare ratingul în cazul în care condițiile macroeconomice se deteriorează¹¹. În același timp, ar trebui să existe un echilibru mai bun între modul cum sînt tratați cei care acordă împrumuturi și cei care le contractează. Țările care urmează politici sănătoase ar trebui să se bucure de o creștere a creditelor, în vreme ce aceia care împrumută unor țări cu rating scăzut ar fi expuși unor riscuri mai mari.

Se știe că doar una dintre aceste propuneri a fost analizată în mod serios, și anume cea referitoare la modificarea cerințelor privind capitalul băncilor comerciale, dar și în acest caz discuțiile au luat o turnură oarecum diferită. Comitetul de la Basel pentru Supraveghere Bancară a acceptat ideea ratingului de țară, dar, pentru stabilirea mărimii capitalului alocat pentru împrumuturile

---

11. În 1997, banca centrală din Coreea nu ținea o evidență a împrumuturilor cu termen de maturitate sub 12 luni. Mulțimea împrumuturilor neachitate s-au situat tocmai în această categorie, ceea ce a agravat criza. Noul standard de evidențiere a datelor elaborat de FMI include raportarea publică frecventă și detaliată a debitelor pe termen lung și scurt. La fel ca majoritatea membrilor FMI, Coreea a subscris și ea. Raportul anual cu privire la articolul IV evidențiază gradul în care o țară îndeplinește acest standard și abaterile înregistrate. Totuși, este încă dificil să se obțină date precise privind debitele din sectorul privat, chiar și pentru țările industriale dezvoltate.

acordate unui stat suveran, s-ar permite instituțiilor financiare complexe să se bazeze, în cea mai mare măsură, pe propriile lor evaluări pentru a stabili gradul intern de risc. În schimb, instituțiile financiare mai puțin complexe s-ar putea baza pe agențiile de rating pentru creditele comerciale¹².

Propunerea de a stabili un rating FMI pentru membrii Fondului a fost întâmpinată cu o opoziție îndârjită. Unii au susținut că FMI nu va avea curajul să scadă ratingul unei țări deoarece ar precipita astfel criza pe care se presupune că Fondul ar trebui să o prevină. Or, interesul instituțional al FMI este de a conserva sistemul, astfel încât a accelera manifestarea unei crize s-ar putea să facă criza mai puțin severă. În paralel, s-a susținut că FMI ar putea să nu înrăutățească ratingul unei țări din cauza presiunilor politice. Or, FMI ar avea motive solide să reziste la asemenea presiuni deoarece, dacă ar face evaluări greșite, ar fi obligat să-și riște astfel propriile resurse.

O altă obiecție este aceea că linia de demarcație dintre țările care vor primi sau nu un rating înalt ar putea crea o prea mare discontinuitate. Autoritățile monetare ar putea avea însă la dispoziție suficiente mijloace pentru a atenua această discontinuitate. Ele ar putea să modifice cantitatea de bonuri de tezaur pe care sînt dispuse să o sconteze sau să modifice rata de scont a hîrtilor de valoare. Acordul de la Basel ar putea impune, în cazul împrumuturilor, anumite cerințe privind capitalul, conforme cu ratingurile impuse de FMI.

Principala obiecție a venit însă din partea fundamentalistilor de piață preocupați de chestiunea hazardului moral. Oare un sistem de garanții acordate de FMI nu va încuraja împrumuturile nesănătoase? Răspunsul este nu. Dacă un împrumut nesănătos va genera o criză, atunci FMI va trebui să accepte consecințele și să ofere asistență. FMI mai curînd își va asuma un risc decît va crea un hazard moral. Este un nou exemplu de utilizare excesivă a conceptului de hazard moral.

Obiecția cea mai puternică este că FMI nu dispune de o metodologie pentru a face deosebirea între politicile economice sănătoase și cele nesănătoase. Sînt de acord că această obiecție este una valabilă, mai ales în lumina

---

12. Comitetul de la Basel pentru Supraveghere Bancară este un organism consultativ al băncilor centrale și al supraveghetorilor bancari din Grupul celor 10 țări din Europa, Canada, Japonia și Statele Unite.

ultimelor evenimente. După performanțele palide din timpul crizei din anii 1997-1999 și aflat acum sub un atac pornit din toate părțile, FMI pare să fi rătăcit drumul. Nu sînt eu cel chemat să traseze metodologia pe care FMI ar trebui s-o utilizeze pentru a acorda un rating fiecărei țări, dar nu mă îndoiesc că Fondul însuși este capabil s-o facă dacă i s-ar acorda această responsabilitate. Chiar și băncilor centrale le-a lipsit metodologia adecvată atunci cînd li s-a încredințat pentru prima oară sarcina de a preveni crizele financiare și de a menține economia națională pe linia de plutire, dar ele și-au dezvoltat o astfel de metodologie și și-au îndeplinit sarcina cu succes. Același lucru trebuie să se întîmple și cu FMI. Într-adevăr, FMI a făcut deja un pas important pe calea asumării unor obiective mai numeroase și pentru a se impune mai viguros atunci cînd a introdus coduri și standarde pentru componentele-cheie ale performanței politice și sănătății financiare, prilej cu care a conlucrat îndeaproape cu alte instituții cum sînt Banca pentru Reglementări Internaționale (Bank of International Settlements, BIS) și Comitetul de la Basel pentru Supraveghere Bancară.

Înainte ca vreunul din pașii recomandați mai sus să fie întreprinși, trebuie rezolvate însă unele probleme legislative importante. Nu există în prezent proceduri de faliment pentru debitele unui stat suveran ; drept urmare, FMI nu dispune de puteri legale pentru a impune repartizarea poverii datoriei în sectorul privat. Schema de reorganizare a debitorilor înaintată de FMI nu va fi probabil aprobată de tribunale, cel puțin nu de Curtea Statelor Unite – care urmărește o mare parte dintre problemele datoriilor internaționale – fără a fi aprobată și de deținătorii de obligațiuni. Or, mecanismul pentru o astfel de aprobare lipsește. Doar aproximativ un sfert dintre obligațiunile internaționale emise de cei care au luat credite – și care aparțin unor piețe emergente – conțin clauze de acțiune colectivă care limitează posibilitatea unor deținători de acțiuni singulari de a bloca reorganizarea creditelor. Astfel de clauze nu sînt permise însă de legea americană.

Introducerea unei protecții de tipul falimentului creditorilor declarat de un tribunal ar necesita probabil amendarea articolelor Acordului FMI, pentru a clarifica poziția sa în cazul cînd s-ar ajunge într-un punct mort¹³.

---

13. Articolul VII.2.b acordă Fondului puterea de a autoriza controale în ceea ce privește capitalul și schimbul valutar, controale care ar putea duce la interzicerea sau limitarea

Pînă acum, comunitatea investitorilor s-a opus unui asemenea amendament. Totuși, deținătorii de obligațiuni și băncile de investiții vor avea puține motive să se plîngă dacă noile reguli de depășire a unui eventual impas vor fi însoțite de o dezvoltare a activității de creditare, așa cum a fost ea evidențiată mai sus.

Beneficiind de sprijin și încurajare din partea Trezoreriei Statelor Unite, FMI ia acum serios în considerație posibilitatea creării unui mecanism internațional al falimentului¹⁴. Dar nu se face nici o referire cu privire la dezvoltarea activității de creditare, conform propunerilor din prezenta carte. Și e păcat, deoarece ar fi mai ușor de implementat ambele măsuri concomitent decît să fie impusă o procedură de faliment fără nici o altă compensație.

Problema este arzătoare. Argentina a eșuat. Învățămintele desprinse au fost vizibile multă vreme, iar piețele financiare pot citi ușor mesajul, mai ales că alfabetul le este cunoscut. Singura întrebare care se pune este dacă reorganizarea datoriilor trebuie să fie una ordonată sau una dezordonată. Răspunsul depinde în mare măsură, dar nu pe de-a-ntregul, de posibilitatea FMI de a furniza asistență pentru o reducere ordonată a poverii datoriilor, și aceasta în pofida opoziției unor deținători singulari de obligațiuni. Desigur că mai sînt și alte condiții pe care Argentina ar trebui să le îndeplinească pentru a obține sprijin internațional, dar ambiguitatea situației a constituit o piedică în calea unui dialog lămuritor.

A spune că eșecul Argentinei a devenit o cauză a dezordinii poate să însemne o neînțelegere. Implicațiile profunde a ceea ce s-a petrecut nu au fost pe deplin clarificate. Fostul ministru al Economiei din Argentina, Domingo Cavallo, a sacrificat practic totul pe altarul menținerii consiliului monetar și al îndeplinirii obligațiilor internaționale. Atît integritatea sistemului

---

schimbului valutar pentru anumite plăți externe, dar este neclară jurisdicția legilor FMI în acest domeniu în raport cu prevederile dreptului contractual valabil în fiecare țară. Tribunalele din diverse țări au dat interpretări diferite. Pentru un rezumat al acestor probleme, vezi „Resolving and Preventing Financial Crises. The Role of the Private Sector”, *An IMF Issues Brief*, 26 martie 2001.

14. Anne Krueger, prim-adjunct al Directorului Administrativ al Fondului Monetar Internațional, Mesaj cu prilejul dineului anual al membrilor Clubului Economistilor Naționali, American Enterprise Institute, Washington DC, 26 noiembrie 2001.

intern de pensii, cît și sistemul bancar au avut de suferit, iar pentru economisirile interne nu a mai existat nici un refugiu practic de salvare. Breșa a fost atît de violentă, încît populația s-a dezlănțuit, iar guvernul a fost răsturnat. Nu a existat nici o soluție de salvare, iar sistemul financiar a explodat. Pentru Argentina, consecințele au fost dezastruoase, dar au existat consecințe nefavorabile și la nivelul sistemului financiar internațional – deși acestea nu sînt încă recunoscute de către piețele financiare. Cea dintîi reacție a piețelor a fost una de ușurare, dată fiind absența aproape totală a contagiunii. O asemenea consecință era de prevăzut, dar nimeni nu a luat-o în seamă. Totuși, consecințele pe termen lung nu vor întîrzia să apară. Investițiile străine directe – bănci, servicii publice și companii petroliere – au fost puternic afectate. Nerespectarea masivă a contractelor va pune în pericol investițiile străine directe, considerate pînă acum elementul cel mai stabil și demn de încredere al fluxurilor de capital către piețele emergente. Contagiunea va fi lentă deoarece investițiile directe se deplasează mult mai încet decît celelalte active financiare, dar este de presupus că ea se va produce. După loviturile primite în Argentina, băncile și firmele care oferă servicii publice din Spania se vor îndrepta cel mai probabil către alte piețe emergente, mai ales dacă bursa de valori le va sancționa pentru gradul de expunere de dincolo de ocean. Probabil că, de nevoie, și alți investitori direcți, în particular cei din sectorul financiar, vor fi influențați de soarta celor dintîi. Cît de departe vor merge aceste restricții financiare depinde în mare măsură de reacția politică.

Este posibil ca vacarmul argentinian să dea multe dureri de cap. Slăbiciunea aranjamentelor curente, în special lipsa de capital, și, în consecință, creșterea primelor de risc pentru țările situate la periferie vor deveni și mai acute. Modul cum poate fi tratat în maniera obișnuită un eșec al unui stat suveran constituie o problemă ce va trebui și ea rezolvată. Soluția probabilă constă într-un fel de procedură internațională de declarare a stării de faliment. Aceasta va diminua disciplina din domeniul creditării internaționale, deoarece, spre deosebire de corporațiile care fac împrumuturi, statele suverane nu pot oferi garanții tangibile. Singura garanție a creditorului o constituie dificultățile prin care cel ce a contractat împrumutul ar urma să treacă în caz de eșec. Acesta este și motivul pentru care sectorul privat s-a opus cu atîta vehemență oricărei măsuri care ar reduce eventualele dificultăți,

fie că este vorba despre clauzele de acțiune colectivă asupra obligațiilor de stat, fie despre „împrumuturi FMI către rău platnici”. Clauzele de acțiune colectivă ar permite majorității deținătorilor de obligațiuni să depășească obiectiile unor deținători minoritari pentru a se cădea de acord cu privire la reorganizarea datoriilor. Principiul „împrumuturilor către rău platnici” a fost introdus o dată cu criza piețelor emergente și permite FMI să împrumute țările care au restanțe față de deținătorii de obligațiuni. Ambele inițiative fac parte din noul mod de abordare a chestiunii hazardului moral, care insistă pe implicarea sectorului privat, și nu pe dezimplicarea acestuia. Argentina va fi rezolvat problema hazardului moral spre binele său, dar ea va fi demonstrat și dezastrul ce poate fi produs de un eșec turbulent.

Fie că va fi introdusă o procedură internațională de declarare a falimentului, fie că nu, lipsa capitalului disponibil pe piețele emergente va fi imposibil de ignorat, iar măsurile de intensificare a creditelor propuse de mine vor trebui luate în considerație. Astfel, criza argentiniană s-ar putea să sfârșească prin a deveni un catalizator ce va trasa noua arhitectură a sistemului financiar a cărui aplicare o susțin. Ea diferă de arhitectura prezentă deoarece oferă mai multe recompense țărilor aflate la periferie care urmează politici sănătoase.

Așa cum am menționat anterior, a decide ce constituie o politică sănătoasă reprezintă cea mai dificilă provocare. Criza argentiniană este un bun exemplu. În ansamblu, Argentina a urmat politici macroeconomice aflate în concordanță cu ortodoxia FMI. Necazurile i se trag de la sistemul consiliului monetar aprobat de FMI la vremea înființării lui și care, ulterior, avea să ducă la un dezechilibru valutar. Ar fi trebuit să se insiste asupra unei realinieri a valurilor, dar guvernul argentinian și mare parte a opiniei publice se situau ferm de partea consiliului monetar: erau decizi să nu revină la cursul de schimb flotant care, vreme de decenii, adusese Argentinei doar o depreciere a monedei naționale. Mai mult, stabilitatea monetară fusese singura realizare cu care argentinienii se putea mândri după anii dureroși de recesiune. Acest fapt a adus FMI și Trezoreria Statelor Unite într-o situație jenantă: ele trebuiau fie să-și dea girul pentru o politică pe care o considerau nesănătoasă, fie să permită Argentinei să nu-și mai îndeplinească obligațiile. La început, au optat pentru prima variantă, apoi au îmbrățișat-o pe cea de-a doua. O succesiune care seamănă a tragedie greacă.

Cele de mai sus arată că nu există soluții perfecte pentru problemele sistemului financiar internațional. Orice soluție am concepe, este de presupus că vor apărea noi și noi probleme. Mi-e teamă că pînă și propunerile mele se vor dovedi inadecvate în cazul în care vor fi puse în practică. Întrucît și ele par neînsemnate în comparație cu amploarea problemelor pe care ar dori să le rezolve.

Dar nu văd nici un rost să propun soluții și mai radicale, de vreme ce autoritățile nu par pregătite să ia în considerare nici măcar propunerile moderate evidențiate în această lucrare. Mai întîi, ele trebuie să devină conștiente că piețele financiare nu se îndreaptă către echilibru. Piețele financiare au nevoie de o mîină vizibilă pentru a le călăuzi și a le împiedica să nu o ia pe lîngă drum. Astăzi, această mîină vizibilă sînt Statele Unite ale Americii, sprijinite de consensul washingtonian. Dar acest fapt a creat un cîmp de joc extrem de accidentat. A solicita ca el să fie sigur este o utopie : niciodată nu va exista un asemenea teren de joc. Dar a cere ca terenul să nu fie *atît* de accidentat nu înseamnă la fel de mult, dimpotrivă, un asemenea teren ar fi în folosul tuturor părților implicate în joc.

După ce linia argumentelor mele va deveni un obiectiv oficial al guvernelor G7, reformelor moderate propuse de mine aici le va fi necesară o cale îndelungată pentru a face sistemul financiar internațional mai stabil și mai echitabil. De exemplu, după cum am și sugerat, a accepta hîrțiile de valoare emise de țările aflate la periferie – și care duc o politică sănătoasă – la ferestrele de scontare ale băncilor centrale importante ar putea duce la o reducere semnificativă a costului împrumuturilor pentru aceste țări. Nu înseamnă că ne vom afla la capătul drumului. Dimpotrivă, va trebui să continuăm să îmbunătățim cît mai mult cu putință acordurile noastre internaționale, și aceasta deoarece perfecțiunea nu va putea fi niciodată atinsă.

CONCLUZII

Către o Societate Deschisă Globală

Data de 11 septembrie a însemnat o experiență traumatizantă. Ideea că teroriștii doreau să ucidă numeroși civili nevinovați și să se sinucidă ne-a șocat pe toți. Atacul a fost de o îndrăzneală de necrezut, iar efectele au depășit chiar și așteptările criminalilor. Televiziunea a adus evenimentul în casele oamenilor, iar oamenii s-au simțit terorizați. Iluzia că Statele Unite ar fi invulnerabile s-a spulberat.

Un eveniment atât de traumatizant afectează indivizii în două moduri : instituțional și rațional. Dacă trauma este destul de puternică, cele două moduri pot deveni temporar complet diferite. O dată cu trecerea timpului, rațiunea își recâștigă locul pierdut, dar memoria rămîne. Încă ne mai luptăm ca să ne împăcăm cu ea. Modul nostru de a înțelege lumea a fost zdruncinat și acum sîntem angajați activ în a-l reface. Cetățenii Statelor Unite au fost obligați să-și dea seama că alții îi pot privi într-un mod cu totul diferit decît se privesc ei înșiși. Au devenit conștienți că ceea ce se întîmplă în străinătate îi poate afecta în mod direct. Este un prilej neobișnuit de a restabili rolul pe care Statele Unite îl joacă în lume. În capitolele anterioare, am analizat problema Instituțiilor Financiare și Comerciale Internaționale. Acum îmi voi concentra mai direct atenția asupra rolului Statelor Unite.

Așa cum a demonstrat-o analiza din această carte, Statele Unite ocupă o poziție dominantă în economia mondială. Dacă poate fi considerat cineva responsabil de politica economică, Statele Unite sînt acelea. Ele nu pot face chiar orice ar dori, dar, practic, nimic nu se poate face fără consimțămîntul lor.

Răspunsul americanilor la cele petrecute în 11 septembrie a demonstrat că Statele Unite reprezintă și puterea militară dominantă în lume. Superioritatea

lor militară este mai mare decît oricînd. SUA au putut face astăzi, în doar cîteva săptămîni, ceea ce Uniunea Sovietică nu a putut face vreme de ani de zile : să-și impună voința în Afganistan. Și ar putea-o face oriunde în jumătate din această lume. Bombele au creat mai puțină suferință decît în cazul „Furtunii în deșert”. Deținînd deopotrivă puterea economică și pe cea militară, Statele Unite dețin, incontestabil, hegemonia în lumea de astăzi.

Hegemonia aduce cu sine și o responsabilitate extraordinară. În vreme ce alte țări trebuie să reacționeze față de politica SUA, Statele Unite se află în situația că pot să-și aleagă politica față de care celelalte țări trebuie să reacționeze. Controlul nostru asupra propriilor destine este, desigur, limitat. Noi acționăm pe baza unei înțelegeri imperfecte, iar acțiunile noastre pot avea consecințe neașteptate. Arareori rezultatele corespund așteptărilor. Dar, datorită acestei îngrădiri, avem o mai mare posibilitate să alegem în mod liber – mai liber decît oricine altcineva – cum trebuie să arate lumea. Și este foarte bine că indivizii au început să mediteze și la politica externă ; drept rezultat, în Statele Unite ar putea să fie resuscitat sentimentul responsabilității, așa cum s-a întîmplat de mai multe ori în trecut – și mă gîndesc la Planul Marshall, de exemplu.

După 11 septembrie, poziția Statelor Unite nu a fost foarte diferită în comparație cu cea de dinainte, deși campania din Afganistan a însemnat o demonstrație impresionantă a vigoriei noastre militare. Dar americanii erau doar vag conștienți de poziția lor dominantă. Credeau că se află în competiție pe un teren de joc propice și că întreg efortul lor se consuma în competiție. Cu doar zece ani în urmă, numeroase voci atrăgeau atenția că Statele Unite ar putea să piardă în fața Japoniei. A fost o mare mulțumire și un motiv de mîndrie faptul că Statele Unite au cîștigat confruntarea.

Principiul evident al globalizării îl constituie competiția. Atît timp cît va exista globalizare, competiția o va însoți. Nu este timpul să privim dîncolo de poziția proprie a fiecăruia și nici să punem sub semnul întrebării un sistem care a lucrat în mod evident în favoarea noastră. Atacul terorist de la 11 septembrie a dus la schimbarea situației. Oamenii simt nevoia să înțeleagă cum de a fost posibil. Iar atunci cînd încep să mediteze la lumea în care trăiesc, ei trebuie să devină conștienți de poziția dominantă pe care Statele Unite o ocupă.

O dată recunoscute poziția noastră hegemonică și discreționismul pe care aceasta ni-l oferă pentru a putea modela lumea în care trăim, se pune firesc următoarea problemă : în ce mod trebuie folosit acest discreționism ?

Voi schița două perspective privind rolul Statelor Unite în lumea de azi. Ele nu sînt chiar alternative, căci realitatea este de presupus a fi un soi de compromis între ele. Prezentîndu-le drept alternative, sper să pun mai bine în lumină opțiunile cu care ne confruntăm.

Cele două perspective nu sînt cu totul noi. Ele și-au exercitat influența de-a lungul întregii istorii a Americii. Le voi denumi *realismul geopolitic* și *idealismul societății deschise*. Henry Kissinger a fost cel ce a subliniat că Statele Unite au fost printre foarte puținele națiuni care au permis ca politica lor externă să fie jalonată de un puternic idealism. Chiar la origini, Statele Unite s-au întemeiat o dată cu Declarația de Independență, o expresie elocventă a principiilor universale a ceea ce eu numesc societatea deschisă¹.

Realismul geopolitic este bazat pe interesele statelor, în vreme de idealismul societății deschise pune accentul pe umanitate. Încă din epoca Luminilor, a existat mereu o tensiune între principiile universale și suveranitatea statului. Cu cît Statele Unite au devenit mai puternice, cu atît tensiunea a devenit mai pronunțată. Theodore Roosevelt poate fi considerat protagonistul hegemoniei americane, iar Woodrow Wilson – un model de abordare idealistă în domeniul afacerilor externe. Totuși, el nu poate reprezenta un model de idealism al societății deschise, date fiind performanțele sale sumbre în domeniul respectării drepturilor omului pe plan intern. Un exemplu mai potrivit ar fi Jimmy Carter. Atunci cînd realismul geopolitic se confruntă cu idealismul societății deschise, cel dintîi de obicei cîștigă.

Războiul Rece poate fi interpretat ca un conflict între cele două superputeri sau ca un conflict între două concepții privind modul cum ar trebui organizată societatea : societate deschisă și societate închisă. În realitate,

---

1. Expresia „societate deschisă” nu era cunoscută pe vremea Declarației de Independență. Ea a fost utilizată pentru prima oară de Henri Bergson în 1932 în *Cele două surse ale cunoașterii și religiei*. Una dintre surse este de natură tribală și întreține societatea închisă, cealaltă este universală și explică societatea deschisă.

ambele variante sînt adevărate. Războiul Rece a reprezentat una dintre acele perioade din istoria americană cînd ambele concepții s-au îmbinat mai mult sau mai puțin armonios. (O perioadă similară a constituit-o cel de-al doilea război mondial, după intrarea Statelor Unite.) Desigur, în timpul Războiului Rece, au existat diferențe pregnante în susținerea uneia dintre cele două concepții care ar trebui să fie dominantă, iar Războiul din Vietnam a însemnat o confruntare a lor explicită. Dar, privind în ansamblu ultima jumătate de secol de Război Rece, putem spune că Statele Unite au îmbinat cu succes ambele roluri, fiind una dintre cele două superputeri și, în același timp, liderul lumii libere. În fața unui pericol comun, și alte țări democratice s-au supus de bunăvoie rolului de lider deținut de Statele Unite. Și, cel mai important, în cele din urmă Statele Unite au ieșit victorioase.

După prăbușirea comunismului și dezintegrarea imperiului sovietic, apoi a Uniunii Sovietice înseși, opțiunea pentru una dintre cele două concepții a devenit și mai stringentă. În mod destul de curios, opinia publică americană abia dacă a fost conștientă de acest fapt. Sub influența fundamentalismului de piață, ideea de a sugera fostelor țări comuniste calea sugerată Europei de către Statele Unite la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial prin Planul Marshall nu a fost nici măcar luată în discuție. (M-am simțit aproape singur atunci cînd mi-am pus în joc toate resursele pentru a ajuta fostele țări comuniste să realizeze tranziția către o societate deschisă.) Drept urmare, am ratat o șansă istorică, dar opinia publică americană nu a devenit conștientă de acest fapt nici pînă astăzi. Într-un mod aproape nechibzuit, Statele Unite au ales calea realismului geopolitic.

După 11 septembrie, opinia publică americană a devenit mai conștientă decît înainte de faptul că ceea ce se întîmplă în restul lumii o poate afecta în mod direct și că trebuie luate decizii de politică externă importante. Trezirea la realitate nu va dura, și sînt hotărît să nu pierd momentul favorabil.

Trebuie s-o spunem fără ocolișuri că drumul ales de Statele Unite s-a dovedit a fi unul de mare succes. Ne bucurăm de o poziție dominantă atît din punct de vedere economic, cît și militar. Tendința naturală – linia de minimă rezistență – ne îndeamnă către continuarea fundamentalismului de piață și a realismului geopolitic. Așa am reușit, așa am cîștigat poziția de

lider de necontestat și va trebui să facem tot ce este necesar pentru a ne-o menține. Sîntem pe val și trebuie să rămînem acolo. Competiția este principiul călăuzitor atît în domeniul militar, cît și în cel economic, iar scopul este să te situezi în frunte.

În domeniul economic, acest scop este deservit cel mai bine prin înlăturarea tuturor obstacolelor din calea obținerii profitului. Cu o piață de mari dimensiuni și un sistem legal sănătos, care ocrotește drepturile la proprietate, putem atrage capital și inițiativă antreprenorială oferind un mediu ospitalier pentru afaceri. Uniunea Europeană reprezintă o piață și mai mare și un sistem legislativ la fel de sănătos, dar mediul este mult mai puțin prielnic afacerilor. Piața muncii este rigidă, cu restricții mai mari în ceea ce privește angajarea și concedierea personalului și cu diverse alte reglementări. De fapt, capitalul, din Europa și din toată lumea, se îndreaptă către Statele Unite. Ele au un deficit de cont curent mai mare de 4 procente din Produsul Intern Brut, în vreme ce dolarul devine din ce în ce mai puternic*.

Ca posesoare ale principalei monede comerciale și factor decident al propriilor politici economice, Statele Unite manifestă un larg interes pentru existența piețelor deschise, în special a piețelor financiare. Aceasta a fost, de fapt, politica urmată de Statele Unite, uneori cu efecte dezastruoase pentru acele țări ale căror sisteme financiare nu puteau funcționa eficient într-un mediu concurențial. Japonia, de exemplu, și-a edificat un sistem industrial extrem de eficient, dar sistemul său financiar nu era obișnuit să asculte de semnalele pieței, ci de instrucțiunile sosite de la Ministerul de Finanțe. Atunci cînd piețele financiare au ajuns să se deschidă, sistemul financiar japonez a pierdut din bogăția pe care sistemul industrial o generase. Japonia a intrat lent într-o criză financiară din care pare incapabilă să iasă de una singură.

A dispune de piețe deschise poate constitui uneori un factor defavorabil pentru anumite industrii, dar Statele Unite au suficientă putere pentru a impune restricții atunci cînd răul – sau presiunea politică – depășește

---

* În legătură cu opiniile recente ale autorului referitoare la fenomenele actuale din economia SUA (și în special evoluția cursului dolarului), vezi „Addenda” la prezentul volum, „Conferința de la London Business School”, pp. 159-170 (n.ed.).

măsura. Acest fapt a fost facilitat de influența inegală pe care o au țările dezvoltate, în comparație cu cele în curs de dezvoltare, în structura Organizației Mondiale a Comerțului. Se poate observa că, pentru Statele Unite, globalizarea a lucrat ca o ursită bună și că ea a constituit o țintă pentru ambele partide politice, chiar dacă politicile lor pot diferi în anumite detalii.

Poziția militară a Statelor Unite a continuat să fie una puternică și după cel de-al doilea război mondial. Mărimea forțelor armate s-a redus, dar inovația tehnologică nu a conținut nici o clipă. Decalajul dintre capacitatea militară a Statelor Unite și restul lumii a devenit mai mare decât oricând. Bugetele o demonstrează din plin : în totalul cheltuielilor militare mondiale, Statele Unite dețin o pondere de 37 procente².

În chestiuni militare, există o mare diferență între administrația Bush și administrația Clinton. Președintele Bush este decis să exploateze avantajul tehnologic actual de care se bucură Statele Unite și să se situeze în frunte fără a permite ca acordurile internaționale să i se opună în vreun fel. O dată cu sfârșitul Războiului Rece, NATO și-a pierdut din utilitatea sa și a devenit una dintre acele instituții multilaterale pe care Statele Unite le apreciază mai puțin. Dimpotrivă, programul național de apărare anti-rachetă (NMD^{*}) promite restabilirea controlului unilateral de care Statele Unite s-au bucurat în timpul Războiului Rece, dar, de această dată, fără a exista un adversar capabil să producă o distrugere totală. Administrația Bush a venit la guvernare decisă să continue programul național de apărare anti-rachetă (NMD) împotriva oricărei opoziții, iar ziua de 11 septembrie nu a reușit s-o abată de la acest țel. Administrația Clinton a fost mult mai ambivalentă în această problemă și a întârziat să ia o decizie înainte de alegeți.

Trebuie să recunoaștem că, în probleme de politică internă, administrația Bush a fost mult mai consecventă decât administrația Clinton. A fost o politică în mod constant unilaterală și hegemonică, în vreme ce președintele Clinton a combinat urmărirea practică a competitivității economice cu atașamentul mai curînd sentimental față de promovarea păcii în relațiile internaționale. O poziție defensivă puternică bine armonizată, în domeniul economic, cu încrederea în disciplina de piață poate asigura hegemonia americană pretutindeni.

---

2. Informația provine de la International Peace Research Institute din Stockholm.

* În engl. *National Missile Defense* (n.tr.).

Din punct de vedere politic, atacul terorist a oferit administrației Bush inamicul de care avea atîta nevoie pentru a-și justifica poziția puternic defensivă. Înainte de 11 septembrie, administrația căuta un adversar împotriva căruia programul național anti-rachetă (NMD) ar fi putut să însemne un sistem de apărare. Coreea de Nord părea cea mai potrivită să îndeplinească acest rol, cel puțin pe termen scurt, astfel că președintele Bush a exercitat presiuni asupra președintelui sud-coreean Kim Dae Jung pentru a pune capăt încercării de a scoate Coreea de Nord din starea de răceală în care se afla. Pe termen lung, rivalul strategic potențial era China, dar nici Rusia nu trebuia pierdută din vedere. Atacul terorist a oferit însă o soluție pe moment. Fără să ezite, președintele Bush avea să declare război terorismului, iar națiunea s-a aliniat alături de președinte. E greu de explicat cum ne va apăra sistemul național anti-rachetă de atacurile teroriste, dar, bucurîndu-se în mare măsură de sprijinul popular, președintele nu va avea nici o dificultate să renunțe la Tratatul de apărare împotriva rachetelor balistice și să promoveze sistemul național de apărare anti-rachetă (NMD).

Terorismul este un inamic ideal, pentru că este invizibil, și deci nu poate să dispară. Nu mai este astfel nevoie de alți adversari, încît relațiile cu China și Rusia au cunoscut o transformare importantă. Este una dintre urmările colaterale pozitive ale uneia dintre cele mai cumplite tragedii din istoria Americii. A avea un adversar care să reprezinte o amenințare inerentă și recunoscută pe scară largă este un mijloc extrem de eficient de a menține națiunea unită. Este util în special atunci cînd ideologia dominantă se bazează pe urmărirea consecventă a propriului interes.

Dar această situație prezintă și pericole. În caz de război, președintele este imun la critici. Or, critica reprezintă fundamentul oricărei societăți deschise. În momentul actual însă, procesul critic este practic întrerupt. Opoziția democratică detestă critica președintelui, iar ministrul Justiției a ajuns pînă la a declara orice opoziție față de măsurile antiteroriste drept un act lipsit de patriotism care vine în sprijinul inamicului³. Astfel, societatea

---

3. „Pentru cei care îi opun pe americani imigranților, pe cetățeni celor fără cetățenie, pentru cei care răspîndesc teama printre oamenii iubitori de pace amenințîndu-i cu fantomele libertății pierdute, mesajul meu este următorul: tacticile voastre nu fac altceva decît să-i ajute pe teroriști, pentru că ele erodează unitatea națiunii noastre și ne slăbesc hotărîrea de a acționa. Oferă muniție dușmanilor Americii și-i fac să ezite

deschisă din Statele Unite are de suferit. Într-un mod mai puțin evident, s-ar părea că am ratat încă o șansă istorică în drumul către societatea deschisă globală.

Cu greu ne-am putea angaja la o analiză critică a politicilor administrației într-un moment când pericolul este inerent și guvernarea face multe dintre lucrurile ce trebuie făcute. În loc să încerc să găsesc erori, voi încerca să explic oportunitatea istorică pe care am ratat-o.

Sîntem astăzi forța economică și militară care domină lumea. Avem o mare libertate în a stabili termenii discuției despre globalizare și despre viitorul lumii, în general. Am ratat o șansă istorică atunci când ne-am concentrat toate eforturile asupra menținerii poziției noastre dominante. Statele Unite ar fi trebuit să acorde o mai mare atenție funcționării sistemului capitalist global și destinului omenirii în întregul ei. Trebuiau s-o facă din respect pentru sine, dar și pentru bunăstarea și supraviețuirea omenirii. Ceea ce au de făcut Statele Unite nu trebuie sau n-ar trebui s-o facă singure. Este nevoie de un efort de cooperare, dar acesta nu poate fi pus în practică decît sub conducerea Statelor Unite.

Hegemonia noastră este solidă. Din punct de vedere militar, vor trece decenii pînă când un alt stat va putea să ne provoace. Statul care ar putea dori s-o facă este, cel mai probabil, China, cea care caută să-și asigure suveranitatea asupra Taiwanului. Dar China se află încă departe în urma Rusiei în ceea ce privește tehnologia militară, mai ales în aer. Cele două puteri care ar putea să fie cele mai capabile să amenințe superioritatea noastră militară sînt Uniunea Europeană și Rusia. Uniunea Europeană nu reprezintă însă în nici un caz o putere militară, iar diferitele state care o alcătuiesc sînt aliante apropiate ale Statelor Unite în NATO. Rusia este interesată în primul rînd de dezvoltarea sa economică. Ea caută să-și recîștige statutul de mare putere, parțial din respect pentru propria-i identitate, parțial pentru că ar fi o bună investiție, dar nu va repeta experimentul sovietic al sacrificării prosperității economice și a progresului de dragul statutului de superputere. La început, administrația Bush a tratat

---

pe prietenii Americii. Îi încurajează pe cei bine intenționați să rămînă fără replică în fața răului.” Declarația ministrului Justiției, John Ashcroft, în fața Comisiei Juridice a Senatului Statelor Unite, 6 decembrie 2001.

Rusia cu răceală. După 11 septembrie relațiile au cunoscut o apropiere semnificativă. Fundamentul noii relații este aproape în totalitate unul geopolitic. Ambele părți cunosc regulile jocului, dar Statele Unite sînt cele care dau tonul. Chiar dacă nu ne dăm seama, Statele Unite pot influența din plin rolul pe care Rusia îl va juca în viitor.

În domeniul economic, dominația Statelor Unite este oarecum mai puțin solidă, dar amenințările vin nu atît dinspre interiorul sistemului, cît din poziția Statelor Unite în cadrul sistemului. Faptul că există o recesiune globală sincronă a pus sistemul în mare pericol și orice poate să meargă prost este de presupus că va merge prost. Dar economia Statelor Unite este mai puternică decît economia din restul lumii, încît rolul de lider al Statelor Unite va putea fi cu greu amenințat⁴.

Deși nu există stat care să poată amenința supremația americană, am risca dacă nu am reuși să ne ridicăm la înălțimea responsabilităților impuse de poziția noastră de lider. Aceasta este și semnificația reală a datei de 11 septembrie: ea ne-a adus în propriile case conștiința riscului. Este la modă astăzi discuția despre amenințările asimetrice. Ceea ce le face asimetrice este faptul că ele nu se conformează simplu ecuației realismului geopolitic.

Riscurile cu care ne confruntăm nu pot fi înțelese în termenii disciplinelor pe care ne-am fundamentat supremația: disciplina de piață și realismul geopolitic. Ambele se bazează pe putere. Ambele responsabilități despre care vorbesc acum sînt însă responsabilități morale. Or, morala este un ingredient care lipsește din politica Statelor Unite. Nu complet, desigur, dar ea este oricum garată pe o linie secundară de către doctrinele dominante ale fundamentalismului de piață și ale realismului geopolitic.

Am ajuns să nu mai avem încredere în invocarea principiilor morale deoarece asemenea principii sînt ușor de pervertit. E greu să faci deosebire între bine și rău, și e și mai greu să obții un consens cu privire la ceea ce este bine sau rău. E mult mai ușor de găsit o justificare morală pentru un comportament amoral sau chiar imoral. Morala dă naștere la ipocrizie și se

---

4. De exemplu, la apogeul crizei financiare din Asia, Eisuko Sakakibara, pe atunci însărcinat al Ministerului de Finanțe japonez, a propus crearea unui Fond Monetar Asiatic, care să dispună de resurse importante. La presiunea Statelor Unite, planul a fost curînd abandonat.

pretează la abuz. În numele moralei au fost comise numeroase atrocități. Ziua de 11 septembrie este unul dintre exemplele cele mai cumplite.

Am fost atît de dezgustați de pervertirea moralității, încît încercăm să o scoatem la capăt în absența moralității. Trăsătura distinctivă a fundamentalismului de piață, dar și a realismului geopolitic, constă în aceea că ambele sînt *amorale* – moralitatea nici nu intră măcar în calcul. Este unul dintre motivele pentru care ambele au avut un atît de mare succes. Am fost seduși de succesul lor, ajungînd să credem că am putea renunța la considerentele morale. Am ajuns să venerăm succesul. Îi admirăm pe oamenii de afaceri care fac avere și pe politicienii care sînt aleși indiferent de ceea ce au realizat.

Aici am greșit. Nici o societate nu poate exista fără moralitate. Chiar și preocupările noastre amorale au nevoie de o justificare morală. Fundamentalistii de piață susțin că urmărirea neîngrădită a interesului propriu slujește interesului comun. Iar exercitarea puterii noastre geopolitice face apel la patriotism. Rămîne însă la fel de adevărat că asemenea preocupări sînt amorale. Dacă aceasta este tot ce avem de oferit, perspectiva noastră asupra lumii va putea fi respinsă de societățile mai tradiționale, unde moralitatea mai are încă un rol de jucat. Este și cazul societăților tradiționale islamice în care Biserica și statul nu au fost încă separate. În cele din urmă, s-ar putea ca nici nouă înșine să nu ne mai fie pe plac.

Atunci cînd vorbesc despre moralitate, nu o înțeleg în sensul ei tradițional, de respectare a preceptelor religioase sau a normelor privitoare la proprietate. În societățile în care Biserica s-a separat de stat, acestea sînt chestiuni cu caracter privat. Înțeleg moralitatea în sensul că trebuie să acceptăm responsabilitățile inerente în cazul apartenenței la o comunitate globală. În prezent, aceste responsabilități nu sînt bine definite. Acordurile noastre internaționale sînt bazate pe suveranitatea statelor, iar statele sînt călăuzite de propriile interese ce nu coincid în mod necesar cu ale indivizilor care trăiesc în acele state și, este de presupus, coincid într-o și mai mică măsură cu interesele omenirii în ansamblul ei. Or, e nevoie ca acestea din urmă să fie mai bine protejate decît sînt în prezent.

Lecția pe care trebuie s-o învățăm din cele petrecute la 11 septembrie este aceea că moralitatea trebuie să joace un rol mai pronunțat în relațiile internaționale. Amenințările asimetrice cu care ne confruntăm astăzi provin

din afara asimetriei pe care am identificat-o o dată cu globalizarea : avem piețe globale, dar nu avem o societate globală. Și nu vom putea construi o societate globală fără a ține seama de considerațiile de ordin moral.

Afirmînd cele de mai sus, bineînțeles că nu aduc terorismului vreo scuză. Ceea ce vreau să spun este că fundamentul moral al globalizării și al dominației americane este deficitar. Piețele sînt amorale, urmărirea neîngrădită a interesului propriu nu slujește în mod necesar și interesului comun, iar puterea militară nu este în mod necesar și justă. Poate că susțin o idee nepopulară, mai ales după uciderea unor oameni nevinovați în numele unei credințe religioase pervertite, dar este o idee adevărată. Am afirmat-o și înainte de 11 septembrie.

Statele Unite poartă o responsabilitate mondială specială datorită poziției lor dominante în lume. Fără cooperarea lor, nici un acord internațional nu este posibil. Totuși, Statele Unite constituie astăzi și principalul obstacol în calea cooperării internaționale, căci ele se pot opune ferm oricărui aranjament care le-ar pune în pericol suveranitatea. Lista este lungă și include Curtea Penală Internațională, Tratatul cu privire la utilizarea minelor antipersonal, Protocolul de la Kyoto, multe dintre convențiile Organizației Internaționale a Muncii și numeroase alte convenții cu caracter secret cum sînt cele privind Legea Mării sau a diversității biologice. În ceea ce-o privește pe ultima, Statele Unite reprezintă una dintre cele nouă țări care nu au ratificat-o. Singurul domeniu în care Statele Unite sînt dispuse să-și subordoneze suveranitatea instituțiilor internaționale este facilitarea comerțului internațional. Înainte de 11 septembrie, administrația Bush nu era dispusă să accepte nici măcar normele OCDE privind monitorizarea tranzacțiilor internaționale. După 11 septembrie însă, ele nu mai sînt dispuse să pună sub semnul întrebării suveranitatea lor în ceea ce privește războiul declarat terorismului. Regulile ONU nici nu le obligă s-o facă, deoarece SUA pot susține că acționează în legitimă apărare.

Iată cum țelul hegemonic intră în conflict direct cu ideea de societate deschisă globală. Viziunea hegemonică este dispusă să tolereze încălcarea suveranității altor state și insistă asupra protejării suveranității Statelor Unite sub toate aspectele. Ea face din Statele Unite un partener de neclintit. Conceptul de societate deschisă globală cere Statelor Unite să se supună aceluiași reguli aplicate și celorlalți. Mai mult, cere Statelor Unite să-și exercite

rolul conducător pentru a întări instituțiile internaționale, reglementările, legile și normele. Atunci când suveranitatea statelor stă în calea impunerii regulilor, legilor și normelor, ar fi de dorit să se ofere stimulente și motivații pentru o supunere voluntară. Desigur că nu ne putem aștepta ca Statele Unite să reușească singure, dar ele trebuie să aibă inițiativa pentru a obține colaborarea altor țări.

N-ar mai trebui să menționăm că o asemenea viziune se opune în mod radical politicii curente americane. Nu este aici o problemă de partide politice. Administrația Bush este mai consecventă viziunii sale hegemonice decât a fost administrația Clinton, dar politica este bipartizană – și, în ambele tabere, trebuie aflați cei care simpatizează cu ideea de societate deschisă globală.

Viziunea hegemonică este considerată practică și realistă, în vreme ce ideea de societate deschisă globală este de presupus că va fi tratată în mod expeditiv drept utopică. Nu aș dori să se întâmple așa. Admit că viziunea hegemonică este realistă în sensul că reprezintă o cerință a momentului, dar ca scop viitor ea este mai lipsită de realism și mai contraproductivă decât societatea deschisă globală.

Nici o hegemonie nu poate fi menținută dacă cel ce domină nu acordă atenția cuvenită intereselor celorlalți, deoarece, altfel, cei din urmă se vor uni pentru a distruge hegemonia. Acesta este fundamentul teoriei echilibrului puterilor, teorie expusă de susținătorul realismului geopolitic, Henry Kissinger. Situația de acum este cu mult mai favorabilă Statelor Unite decât un echilibru al puterilor, deoarece ne bucurăm de supremație. Eșuând în a ne asuma responsabilitățile, e probabil că vom decădea într-o situație mai nefavorabilă, chiar la un sistem de echilibru al puterilor – o perspectivă nu foarte atrăgătoare. Desigur, aceasta nu se va petrece probabil foarte curînd, întrucît hegemonia noastră este foarte solidă. Ne putem chiar permite să acționăm iresponsabil, deoarece vor trece decenii pînă cînd alte state vor fi capabile să alcătuiască o forță de opoziție.

Și aici intră în joc așa-numitele pericole asimetrice. Dacă alte state nu sînt suficient de puternice pentru a crea un echilibru, oamenii ar putea fi cei care să se revolte împotriva sistemului. Realismul geopolitic este inadecvat în lupta cu amenințările asimetrice deoarece el se bazează pe relația dintre state, și nu pe ceea ce se petrece în interiorul lor.

Sistemul se poate dovedi suficient de puternic pentru a înăbuși asemenea amenințări asimetrice, dar, reprimându-le, fără a înlătura și cauza care le-a produs, va duce, probabil, la modificarea trăsăturilor sistemului : el s-ar baza mai curînd pe represiune decît pe cooperare. Acesta ar fi rezultatul logic al viziunii hegemonice. Or, istoria ne arată că nici un regim represiv nu a fost veșnic – deși unele s-au menținut o perioadă de timp îndelungată. Imperiile care și-au menținut puterea au găsit mijloacele de a satisface necesitățile și aspirațiile oamenilor din interior – și amintesc de Imperiul Roman, de cel Britanic sau de cel Otoman ; imperiile bazate pe represiune nu au durat mult timp – și pot fi folosite drept exemple în acest sens Germania nazistă și Uniunea Sovietică. Iată de ce consider că viziunea hegemonică este contraproductivă. Desigur că Statele Unite nu ar putea să devină o nouă Germanie nazistă și nici o Uniune Sovietică, deoarece sistemul nostru de guvernămînt nu ar permite-o. Eu doar am arătat aici care sînt pericolele inerente viziunii hegemonice.

Din aceleași considerente, ideea unei societăți deschise globale este departe de a fi una utopică. Societatea deschisă este fondată pe recunoașterea faptului că acționăm pe baza unei înțelegeri imperfecte. Perfecțiunea este de neatins. Trebuie să ne mulțumim cu o societate imperfectă, dispusă totuși să se îmbunătățească. Principiile călăuzitoare ale unei societăți deschise sînt acceptarea imperfecțiunii și căutarea constantă a îmbunătățirilor, precum și dorința de a se supune unei analize critice. Aceste principii implică faptul că ceea ce este real poate să nu fie și rațional – adică regimurile dominante pot fi viciate, și deci e necesară reformarea lor –, iar ceea ce este rațional poate fi de neatins – adică îmbunătățirile trebuie să se bazeze pe ceea ce există și este posibil, nu pe ordinele emise de raționalitatea abstractă.

Principiile societății deschise își găsesc expresia în forma democratică de guvernare și în economia de piață. Încercarea de a aplica aceste principii la scară globală ne conduce însă la o dificultate aparent de neînvins : suveranitatea statelor.

Suveranitatea este un concept anacronic. Originea ei se află în Tratatul din Westphalia, din anul 1648, încheiat după 30 de ani de război religios. Atunci s-a luat hotărîrea că suveranul poate decide apartenența religioasă a supușilor : *cuius regio eius religio*. Atunci cînd, în timpul Revoluției

Franceze, poporul s-a revoltat împotriva conducătorilor, puterea pe care a preluat-o a fost puterea suveranului. Așa s-a născut statul-națiune modern, în care suveranitatea aparține poporului. Încă de pe atunci s-a manifestat și tensiunea dintre statul-națiune și principiile universale de libertate, egalitate, fraternitate.

Deși pare anacronic, conceptul de suveranitate s-a menținut la baza relațiilor internaționale. El trebuie acceptat ca punct de pornire în crearea unei societăți deschise globale. Statele pot ceda însă o parte din suveranitatea lor prin tratate internaționale. Statele membre ale Uniunii Europene au mers destul de departe în cedarea suveranității lor. Viitorul Uniunii Europene ne va arăta și cât de departe se poate înainta pe acest drum.

O cale de consolidare a societăților deschise fără a afecta suveranitatea statelor este aceea de a oferi stimulente pozitive acelor țări care se supun de bunăvoie regulilor și normelor internaționale. Este și ideea care străbate propunerile practice pe care le-am supus atenției în această carte. După 11 septembrie, pare potrivit ca această idee să fie dusă cu un pas mai departe.

În cartea mea anterioară, *Societatea deschisă*, am propus formarea unei coaliții a celor dornici să urmărească obiectivul dublu de promovare a societăților deschise în diverse țări și de creare a fundamentului pentru o societate deschisă globală. După 11 septembrie, ar trebui ca principiul ce constituie un interes comun al societăților deschise, și anume consolidarea și dezvoltarea democrației, a economiei de piață și domnia legii în alte țări, să fie general acceptat. Este nevoie totodată să fie stabilite anumite norme de comportament, de la refuzul de a găzdui teroriști pînă la interdicția de a produce arme de distrugere în masă. Nimic din toate acestea nu se va întîmpla fără existența unor mecanisme de impunere și inspecție adecvate. Este o necesitate stringentă. Introducerea armelor biologice constituie un drum ireversibil, la fel cum a fost și cazul lansării celei dintîi bombe atomice.

Statele Unite trebuie să preia conducerea. Ele pot acționa fie în mod unilateral, fie multilateral. Ar fi o utopie să credem că Statele Unite ar putea să atingă aceste țeluri unilateral, deși se intenționează în mod serios acest lucru. Toți sînt de acord că Saddam Hussein s-a angajat în fabricarea armelor biologice și că regimul său reprezintă o primejdie reală pentru omenire. Întrebarea este : ce-i de făcut ? Unii reprezentanți ai administrației

Bush susțin că Statele Unite ar trebui să atace Irakul. Dar, chiar și în cazul în care campania militară îndreptată împotriva Irakului ar avea același succes ca și cea din Afganistan, problema nu va fi rezolvată. Este posibil ca și alte țări să treacă la fabricarea unor arme biologice. În mod semnificativ, nimeni din administrația Bush nu a susținut public o abordare multilaterală, deși aceasta ar fi singura cu șanse de succes.

Administrația Bush refuză să ducă la bun sfârșit negocierile pentru actualizarea Convenției cu privire la armele toxice și biologice, din 1972, întrucât consideră că prevederile privind inspecția sînt oarecum neadecvate, iar alte aspecte sînt ineficiente. Ar trebui propus un tratat mai puternic. Noul tratat multilateral ar putea impune tuturor statelor, fie că-l semnează sau nu, cerințe pentru o inspecție riguroasă. Semnatarii tratatului ar putea cădea de acord să adopte măsurile necesare împotriva acelor țări care refuză inspecția. În acest caz, Saddam Hussein ar trebui să se supună sau, în caz contrar, să suporte consecințele.

Ar fi de dorit ca un asemenea tratat să fie încheiat sub egida ONU, dar, dacă se dovedește că este imposibil, atunci ar fi totuși posibil ca statele dispuse să formeze o coaliție care să se dovedească suficient de puternică pentru a-și impune voința proprie. Desigur că Statele Unite și ceilalți semnatori vor trebui să se supună la rîndul lor aceluiași reguli pe care caută să le impună celorlalți.

Și problema armelor nucleare necesită o reformulare mai energică. Acordurile actuale sînt instabile. Există un tratat de neproliferare a armelor nucleare, dar acesta nu constituie o soluție pe termen lung, deoarece menține o situație de inegalitate. El a creat un club al deținătorilor de arme nucleare care caută să-i țină departe pe nedeținători. Inițial, membrii clubului au promis să-și autoimpună constrîngeri, dar promisiunea nu a fost îndeplinită. În același timp, ei au eșuat în încercarea de a pune în practică un mecanism de constrîngere. Acest fapt a reprezentat pentru nedeținătorii de arsenale nucleare un stimulent de a intra în club, iar dacă vor dori să dezvolte producția de arme nucleare, va fi doar o chestiune de timp pînă cînd actualii membri vor consimți. Au dovedit-o deja India și Pakistanul. Cu cît numărul membrilor va fi mai mare, cu atît va fi mai ușoară pătrunderea în club.

Dimpotrivă, în timpul Războiului Rece, situația a fost mult mai stabilă. Cele două părți stăteau față în față și fiecare avea capacitatea de a reacționa și a o distruge pe cealaltă, chiar dacă ar fi fost ea cea dintâi atacată. Acest fapt constituia un motiv de asigurare mutuală împotriva distrugerii, abreviată într-un mod sugestiv MAD*.

Ne confruntăm cu un pericol crescând al unui război nuclear, și totuși prea puțină chibzuință este pusă în joc pentru a-l preveni. Deosebirea față de perioada Războiului Rece este evidentă, pe atunci mințile cele mai agere fiind dedicate studierii subiectului. Este nevoie de o nouă abordare, radicală, dar eu sînt prea novice în domeniu pentru a recomanda una. Trebuie avute în vedere toate alternativele. S-ar putea face demersurile pentru dezarmarea nucleară totală⁵, dar eu nu o consider o abordare potrivită deoarece ar oferi șanse prea mari unui stat să trișeze încălcînd regulile. Cred că poate fi planificat un regim în care puterile nucleare și-ar reduce drastic arsenalele, sub un control internațional, și, concomitent, s-ar putea instaura un mecanism mai puternic de constrîngere împotriva proliferării. Aș putea fi acuzat că pun prea mult preț pe controalele internaționale, dar am credința că ele ar putea funcționa ceva mai bine dacă Statele Unite le-ar sprijini cum se cuvine. Nu este, în nici un caz, o propunere concretă, ci doar indicarea unei direcții pe care ar trebui s-o explorăm. Problema este că ea ar constitui într-o prea mare măsură o rupere față de situația actuală și este dificil de realizat o schimbare radicală în vremuri normale. Totuși, ar însemna să forțezi mîna destinului dacă ai aștepta ca vremurile să devină mai puțin normale.

Administrația Bush este decisă să-și perpetueze superioritatea militară prin continuarea unilaterală a programului național de apărare anti-rachetă (NMD)⁶. Este o politică acceptabilă, pe care eu o consider însă nerecomandabilă

* În engl. *Mutually Assured Destruction*. Joc de cuvinte, în engl. *mad* însemnînd și „nebu” (n.tr.).

5. Jonathan Schell, „The Folly of Arms Control”, *Foreign Affairs*, septembrie/octombrie 2000, pp. 26-40.

6. Darea de seamă Vision 2020 a Comandamentului Spațial al Statelor Unite declară drept scop „dominarea dimensiunii spațiale a operațiunilor militare pentru protejarea intereselor și investițiilor SUA. Integrarea Forțelor Spațiale în capacitățile de luptă în caz de război în întregul spectru al conflictului”. Vezi www.spacecom.af.mil/usspacecom/visbook.pdf.

deoarece nu oferă apărare față de amenințările asimetrice. Nu ne vom putea apăra împotriva terorismului fără o cooperare internațională. Numai dacă și alții vor fi alături de noi, teroriștii vor putea fi împiedicați să acționeze. M-aș fi așteptat ca 11 septembrie să fi oferit o alternativă, dar administrația Bush pare ideologic preocupată de o abordare unilaterală.

S-ar putea crede că, întrucât mă pronunț pentru cooperare internațională, m-aș opune folosirii forței militare. M-am pronunțat pentru intervenția militară din Bosnia și Kosovo și sînt bucuros de creșterea superiorității militare americane. Din postulatul înțelegerii imperfecte rezultă că toate eforturile noastre de prevenire a crizelor s-ar consuma în van și că, în cazul adoptării unei poziții rezervate, ar trebui să fim mai bine pregătiți să câștigăm orice confruntare militară, dacă și unde se va produce ea. Dar alocarea eforturilor și resurselor pentru ajutorul internațional este complet disproporționată în comparație cu preparativele noastre militare: 301 miliarde dolari cheltuieli pentru apărare⁷ față de 10 miliarde dolari în cadrul asistenței oficiale pentru dezvoltare, în anul 2000.

Nici un regim nu poate supraviețui doar prin forța sa militară, iar lumea cu siguranță că nu poate fi condusă prin superioritate militară. Consider că superioritatea noastră este îndeajuns de mare pentru a ne permite să medităm și la altceva decît la sporirea ei în viitor. Dacă nu vom reuși să controlăm proliferarea armelor de distrugere în masă, civilizația noastră se va afla într-un pericol real de a fi distrusă. Dacă securitatea noastră va fi amenințată de alte state, nu vom mai putea depune eforturi ca să facem ceva împotriva unui pericol mai mare, deoarece va trebui să ne concentrăm asupra pericolului imediat, iar amenințările curente cu care ne confruntăm sînt asimetrice. Nu ne vom putea proteja împotriva acestor amenințări crescîndu-ne superioritatea militară față de alte state.

Pentru a lupta împotriva terorismului sînt necesare colaborarea internațională și o inspecție corespunzătoare. Pentru a justifica o astfel de inspecție, Statele Unite vor trebui să renunțe la poziția lor hegemonică unilaterală și să devină liderul efortului multilateral de ocrotire a lumii împotriva încălcării legii și a ordinii. Nu ne mai aflăm în situația Războiului

---

7. Oficiul de coordonare și buget al Statelor Unite (OMB), „Federal Resources in Support of National Defense”, anul fiscal 2000.

Rece, cînd a fi o superputere era totuna cu a fi liderul lumii libere. Administrația Bush a ajuns la putere ferm decisă să reconsolideze statutul nostru de superputere dezvoltînd sistemul național de apărare anti-rachetă (NMD). Dar politica sa era bazată pe o perspectivă inactuală asupra lumii. Identitatea noastră, adecvată în timpul Războiului Rece, nu mai este astăzi validă. Va trebuie să ne reconsolidăm și statutul nostru de lider al lumii libere. Va trebui să formăm o coaliție a celor ce doresc să mențină legea și ordinea în lume. Coaliția ar trebui să sprijine acordurile internaționale și să fie preocupată de îmbunătățirile interne din diferite țări. Ea ar trebui să ofere stimulente acolo unde este posibil și nu ar trebui să se ferească să impună constrîngeri dacă va fi necesar.

Inițiativa trebuie să pornească de la Statele Unite, și aceasta necesită o schimbare profundă de atitudine, o adevărată transformare din temelii. O astfel de schimbare radicală nu este posibilă în vremuri normale, dar vremurile noastre nu sînt deloc normale. Sîntem deja conștienți de cît de precară este civilizația noastră. A ne consacra energiile îmbunătățirii poziției noastre relative în cadrul unui sistem social care se lasă purtat către dezastru nu are nici un sens. Statele Unite reprezintă singura țară din lume situată pe o poziție de pe care poate iniția o schimbare a ordinii mondiale, înlocuind consensul washingtonian cu o societate deschisă globală. Pentru aceasta, va trebui să renunțăm să mai urmărim, nechibzuiți, propriul interes obtuz și să chibzuim, în schimb, la viitorul omenirii⁸.

Diferența dintre capitalismul global și societatea deschisă globală nu este atît de mare pe cît s-ar putea crede. Societatea deschisă globală nu reprezintă o alternativă disjunctă, ci mai curînd o schimbare de accent, un echilibru mai bun între concurență și cooperare, o reafirmare a moralității în cadrul preocupărilor noastre amurale. Am da dovadă de naivitate dacă

---

8. Pe cînd Gorbaciov era în fruntea Uniunii Sovietice, s-a arătat sincer interesat de supraviețuirea omenirii, gîndindu-se că Statele Unite s-ar putea dovedi un partener dispus să i se alăture. Pentru liderul sovietic, dezastrul nuclear de la Cernobil a fost o experiență traumatică, el dovedindu-se cu adevărat îngrijorat de faptul că mica birocrație deține controlul unui instrument atît de periculos cum este forța nucleară. Gorbaciov a sponsorizat o Fundație Internațională pentru Supraviețuire la care a participat și Andrei Saharov. Gorbaciov a plătit integral toate datoriile către Organizația Națiunilor Unite și a venit în fața Adunării Generale pentru a-și prezenta „noua viziune”, dar apelul său a fost ignorat de Statele Unite.

ne-am aștepta la o schimbare a naturii umane, dar ființa omenească are capacitatea de a depăși urmărirea propriului interes îngust. Într-adevăr, nu putem trăi fără un oarecare simț al moralității. Doar fundamentalismul de piață susține că binele social este cel mai bine deservit atunci cînd fiecăruia îi este permis să-și urmeze propriul interes fără a ține cont în vreun fel de binele social – ambele fiind identice –, acesta din urmă reprezentînd o perversiune a naturii umane. După cum am mai afirmat, eu consider capitalismul global o formă denaturată a societății deschise globale.

Perspectiva asupra societății deschise globale pe care am prezentat-o aici nu constituie un program de acțiune asemănător măsurilor propuse în capitolele anterioare. Acțiunea însă în sensul acestor propuneri – mai ales în ceea ce privește DST-urile – ar fi un bun început.

O Alianță pentru o Societate Deschisă ar necesita mai multă chibzuire și numeroase preparative. Țelul de a consolida societățile deschise va trebui conciliat cu necesitățile geopolitice. O schimbare bruscă de politici ar putea avea un efect destabilizator. Văd în Alianța pentru o Societate Deschisă nu atît un substitut pentru alianțele existente, cît o dimensiune suplimentară a politicii noastre. Ea ar trebui să năzuiască spre reunirea acelor guvernări și elemente din societate care doresc să o direcționeze către democrație și modernitate și ar trebui să facă uz de instrumente stimulative, și nu de sancțiuni. Lupta împotriva terorismului nu poate avea succes decît dacă vom trasa și proiectul unei lumi mai bune. Statele Unite trebuie să conducă și lupta împotriva sărăciei, a ignoranței și represiunii, cu aceeași hotărîre, perseverență și consum de resurse ca și în cazul războiului declarat terorismului.

APENDICE

**Propunere privind Drepturile Speciale
de Tragere (DST)**

Propun utilizarea unor emisiuni DST pentru a furniza asistență pentru dezvoltare și bunuri publice la scară globală. Țările mai bogate (așa cum sînt ele definite de „planul de tranzacție”) ar putea să doneze cota lor de participare la noile alocații. Țările mai slab dezvoltate ar putea să-și completeze rezervele monetare de care dispun cu DST-urile pe care le primesc. Astfel, țările mai slab dezvoltate ar putea avea un dublu beneficiu : direct, datorită creșterii rezervelor lor monetare, și indirect, datorită unei asistențe internaționale sporite.

Propunerea ar putea fi implementată în două etape. În prima etapă, Congresul ar trebui să aprobe emisiunea specială de 21,4 miliarde DST (circa 27 miliarde de dolari) autorizată de FMI în 1997 și care așteaptă ratificarea Congresului SUA, cu clauza ca statele bogate să-și doneze alocațiile conform anumitor reguli.

Donarea DST-urilor ar trebui să se facă doar pentru programe aprobate în prealabil. Programele ar trebui să includă fonduri încredințate direct (*trust funds*) pentru furnizarea de bunuri publice la scară globală, dar și fonduri condiționate atrase (*matching funds*) pentru parteneriate între sectoarele publice și/sau private. În prima etapă, lista programelor eligibile ar urma să cuprindă trei sau patru domenii prioritare specifice, cum ar fi sănătatea, educația, informația („domeniul digital”) și reforma sistemelor judiciare. Programele de reducere a sărăciei, sponsorizate prin intermediul guvernelor, ar trebui să fie excluse, acestea trebuind lăsate în seama Instituțiilor Financiare Internaționale (IFI).

Planul necesită crearea unui comitet de specialiști, alcătuit din persoane prestigioase, care să funcționeze sub egida FMI, dar independent de acesta. Comitetul ar urma să fie numit pe baza calificării profesionale recunoscute în mod public, iar membrii săi nu ar trebui să primească nici un fel de instrucțiuni din partea guvernelor care i-au numit. Comitetul ar trebui să întocmească lista

programelor eligibile pentru donația de DST-uri și să recomande anumite priorități, fără să aibă însă vreo autoritate în ceea ce privește modul în care sînt cheltuite fondurile. Dreptul de a selecta programele de pe lista întocmită de comitet ar trebui să-l aibă doar donatorii. Astfel, ar exista o interacțiune asemănătoare celei specifice pieței între donatori și programe, adică între cerere și ofertă. Comitetul ar urma să vegheze asupra calității programelor, iar donatorii ar fi cei responsabili în fața opiniei publice pentru calitatea selecției pentru care au optat.

O comisie separată de auditare ar superviza și evalua programele.

Dacă planul va fi implementat cu succes în cazul primei emisiuni speciale DST, cea de-a doua etapă a propunerii prevede emisiuni anuale de DST conforme cu aceleași principii. Gama programelor eligibile va trebui extinsă. Vor putea fi incluse și programele de reducere a sărăciei sponsorizate prin intermediul guvernelor, dar numai pînă la o anumită limită, astfel încît să rămînă fonduri disponibile și pentru canalele neguvernamentale.

Propunerea privind DST-urile slujește concomitent mai multe obiective. Ea îmbină o schemă vizînd o asistență internațională sporită cu schema de creștere a rezervelor monetare în țările mai puțin dezvoltate.

Astfel, *schema de donații* ar avea drept urmări :

1. Creșterea fondurilor dedicate asistenței internaționale. Chiar și atunci cînd schema va fi complet implementată, țintele stabilite de ONU pentru dezvoltare vor fi încă foarte îndepărtate.
2. Asigurarea unei repartizări mai echitabile a poverii și eliminarea problemei „pasagerului clandestin”.
3. Înlăturarea unora dintre deficiențele datorate modului în care este administrată asistența internațională astăzi, și anume :
  - a) Un comitet independent care ar veghea ca necesitățile celor ce primesc ajutor să aibă întîietate față de interesele donatorilor.
  - b) Înlăturarea influenței negative datorate amestecului interguvernamental, guvernele care primesc ajutorul nemaiputînd acționa ca „gardieni” (*gatekeepers*).
  - c) Îmbunătățirea coordonării dintre donatori.
  - d) Cei ce primesc asistență ar nutri un mai pronunțat sentiment de proprietate și implicare.
  - e) Va exista un mecanism de autoreglare ce va spori șansele de succes, eliminînd cazurile de eșec.

Independent de planul de donare, furnizarea unor *rezerve monetare* suplimentare ar putea aduce beneficii tangibile țărilor mai slab dezvoltate, dar planul de

donare ar spori în mod semnificativ avantajele DST-urilor ca instrument monetar. Afirmația este susținută de următoarele argumente :

- Comerțul internațional a crescut cu o rată aproape dublă față de PIB-ul global. Țările trebuie să mențină un raport prudent între rezervele monetare și importuri. Țările mai slab dezvoltate vor fi obligate să păstreze o parte din veniturile lor rezultate din exporturi sub formă de rezerve, iar alocarea de DST-urile ar facilita această sarcină. În paralel, alocațiile de DST-uri le-ar reduce costurile împrumuturilor. Țările mai bogate nu au nevoie de DST-uri întrucât ele dețin rezerve importante și/sau au acces la piețele financiare internaționale. Prin donarea DST-urilor, țările bogate le-ar conferi acestora o utilizare foarte bună.
- Nevoile țărilor sărace s-au acutizat după 1977, aceasta deoarece piețele emergente s-au confruntat cu o mai mare scurgere de capital decât pînă atunci.
- Emisiunile noi de DST-uri sporesc lichiditățile globale și ar putea fi considerate inflaționiste ; totuși, presiunile inflaționiste au scăzut, fiind posibilă chiar o deflație globală. Cum rata nominală a dobînzii nu poate coborî sub zero, instrumentele monetare tradiționale își pierd parțial eficiența într-un mediu deflaționist (de exemplu, Japonia). Ca instrument contra-ciclic, DST-urile ar putea deveni utile în special dacă țările bogate vor fi obligate să-și cheltuiască alocațiile prin donații.

La întrebarea cum ar trebui incluse donațiile DST în bugetele naționale, nu pot oferi un răspuns lipsit de echivoc. Ambele variante pot fi avute în vedere. În principiu, alocarea de DST-uri este un item contabil, în vreme ce donarea DST-urilor reprezintă o cheltuială reală. Ar fi motivul pentru care ea trebuie inclusă în bugete. Dar alocarea de DST-uri duce la creșterea rezervelor monetare – în cazul Statelor Unite, a Exchange Stabilization Fund. Atunci cînd iese și este cheltuită o cantitate echivalentă, rezervele monetare rămîn neafectate, excepțînd obligațiile în ceea ce privește dobînda vizavi de FMI. În mod normal, băncile centrale sau Trezoreria în cazul Statelor Unite nu caută alte fonduri repartizate pentru a-și acoperi modificările rezervelor lor valutare, inclusiv pierderile sau cîștigurile datorate dobînzilor. Este motivul pentru care donațiile ar trebui să rămînă în afara bugetului. Dacă DST-urile sînt tratate ca niște instrumente contra-ciclice, atunci poate fi considerată o alternativă includerea DST-urilor în buget în momentul emiterii lor, și nu atunci cînd sînt retrase.

În concluzie, fiecare țară va trebui să ia o decizie proprie privind cea mai bună modalitate de tratare bugetară a DST-urilor. Cei care, din acest motiv, ridică obiecții față de propunerea privind DST-urile ar trebui să vină cu o idee mai bună.

ADDENDA

Finanțarea furnizării bunurilor publice la scară globală

O propunere de reformare și dezvoltare
a asistenței internaționale pentru dezvoltare
Cuvîntare la Conferința ONU privind Finanțarea
Dezvoltării, Monterrey, Mexic, 18 martie 2002

Una dintre temele majore ale conferinței se referă la parteneriatele dintre sectoarele publice și/sau private. Tema este importantă deoarece, în lipsa unor asemenea parteneriate, nu se poate înainta pe calea eradicării sărăciei. Sectorul privat este mai apt să producă bogăția decît guvernele. Dar sectorul privat nu se află în situația să-și asume și furnizarea bunurilor publice. Desigur că un rol oarecare îl poate avea filantropia. Furnizarea bunurilor publice ar deveni mai eficientă dacă guvernele și instituțiile internaționale ar colabora cu ONG-urile și persoanele filantropice din domeniile public și privat.

Am înființat, de exemplu, o organizație care să ofere credite pentru construcția de locuințe, National Urban Reconstruction and Housing Agency (NURCHA), sprijinită de guvernul Africii de Sud și mulți alți donatori din străinătate. Ea are responsabilitatea de a construi peste 100.000 de unități locative în Africa de Sud, fără să producă pierderi.

Dar sarcina de a crea condițiile inițiale favorabile investițiilor private aparține în special sectorului public, adică guvernelor din țările mai slab dezvoltate și Instituțiilor Financiare Internaționale (IFI). Ajutorul oficial pentru dezvoltare joacă un rol important, întrucît multe dintre țările cele mai sărace pur și simplu nu au capacitatea sau nu dispun de resursele necesare creării acestor condiții inițiale pe cont propriu.

Este recunoscut faptul că mare parte din sărăcia și mizeria cu care se confruntă astăzi omenirea se datorează proastei administrări, regimurilor represive, corupte sau pur și simplu incompetente, statelor care se îndreaptă către faliment sau celor care slujesc unor interese private. După 11 septembrie a trebuit să devenim mai preocupați de tipul regimurilor care guvernează în lume. Din păcate, posibilitatea noastră de a îmbunătăți calitatea guvernării din exterior este circumscrisă strict principiului suveranității. Iar țara care își păstrează suveranitatea cu cea mai mare gelozie sînt Statele Unite.

Avem un caz cutremurător în care regimul la putere refuză să recunoască voința poporului. Mă refer la Zimbabwe. În mod evident, Mugabe a fraudat alegerile printr-o strategie simplă de creștere a numărului de voturi din zonele rurale, împiedicîndu-i în același timp pe cei din zonele urbane să-și exercite dreptul de vot. A putut să procedeze astfel neținînd seama de regulile prin care procesul ar fi putut fi corect monitorizat. De exemplu, transportul urnelor cu buletinele de vot de la punctele de votare la centru s-a realizat cu ajutorul armatei, fără ca urnele să fie sigilate în prezența observatorilor, fapt ce a permis substituirea lor.

Ceea ce constituie elementul cel mai periculos în cazul alegerilor din Zimbabwe este că unele state vecine au recunoscut alegerile ca fiind legitime. În acest mod, s-au acceptat standarde noi, favorizînd fraudele în alegeri, prin intermediul cărora regimurile falimentare se pot menține la putere. Chiar și Slobodan Milosević ar fi putut să cîștige alegerile din Iugoslavia dacă ar fi avut curajul să recurgă la o fraudă atît de strigătoare la cer.

Cum ar trebui să procedeze comunitatea internațională în cazul Zimbabwe? Am discutat această problemă cu președintele Mbeki la finele lunii ianuarie. Mi-a spus că ar fi mai bine să se țină deoparte comunitatea internațională deoarece o intervenție ar fi contraproductivă, dat fiind trecutul colonial. Să-i lăsăm pe vecini să recurgă la acțiuni de influențare cu caracter amical și totul se va sfîrși cu bine, a insistat el.

I-am răspuns că își asumă o mare responsabilitate adoptînd o asemenea poziție și a recunoscut-o. Sper să fie la înălțimea acestei responsabilități mîine, cînd Commonwealth-ul va lua o decizie cu privire la Zimbabwe. Cred că situația din Zimbabwe ar trebui să fie discutată la această conferință a șefilor de state. Africa ocupă un loc important pe agendă. Avem în fața noastră un plan ambițios și plin de bune intenții pentru a consolida dezvoltarea economică în Africa printr-un parteneriat dintre sectoarele privat și public, așa-numitul plan NEPAD. Un plan care are meritul de a fi fost inițiat și dezvoltat chiar de către africani. Or, alegerile din Zimbabwe pune la îndoială abilitatea statelor africane de a crea ele însele condițiile inițiale favorabile investițiilor private.

Evenimentele din Zimbabwe au avut deja un efect nefast asupra fluxurilor de capital privat din întreaga regiune. După alegeri situația pare să se fi deteriorat. Zimbabwe este deja o zonă de dezastru, iar la orizont se întrezărește deja posibilitatea ca foametea să-și facă apariția.

Punctele ce au rămas în discuție cu privire la finanțarea dezvoltării nu sînt numeroase. Guvernările bune trebuie lăsate să lucreze, fără ca ele să fie confruntate cu situații ca aceea din Zimbabwe. Prin măsuri punitivă am realiza foarte puțin. Orice sancțiune îndreptată împotriva populației ar fi în mod evident neadecvată, și deci neproductivă, oferind regimului motive pentru a-și justifica propriile erori. Așa-numitele „sancțiuni inteligente” (*smart sanctions*) îndreptate împotriva membrilor regimului înșiși par mai logice, dar e de presupus că ele singure vor fi inadecvate. Vor trebui însoțite de acțiuni cu caracter pozitiv, direcționate către acele țări care au guverne alese în mod democratic și urmează politici macroeconomice sănătoase. Există asemenea țări în Africa: Mozambic, Mali, Senegal sau Ghana – pentru a nu menționa decît câteva. Pentru aceste țări, ajutorul internațional trebuie să fie suficient în direcția concesiunilor comerciale, a garantării creditelor și asistenței oficiale pentru dezvoltare, astfel încît ele să poată atrage capital în pofida a ceea ce se petrece în Zimbabwe.

Astfel, ele ar putea reprezenta un exemplu pozitiv care ar stimula și alte țări. În cazul Zimbabwe, este nevoie de asistență umanitară, dar aceasta nu trebuie furnizată prin canale guvernamentale. Asistența oficială pentru dezvoltare are o proastă reputație, în special în Statele Unite. S-a demonstrat că s-au cheltuit multe miliarde în Africa, iar rezultatele sînt foarte slabe. În oarecare măsură, această critică nu este corectă, deoarece este mult mai ușor să distrugi decît să construiești, iar – în ultimii ani – Africa a fost literalmente sfîșiată de conflicte armate. Răul adus de Mugabe în Zimbabwe în ultimii cîțiva ani a anulat progresul ultimelor decenii. Zimbabwe nu este un caz singular, să ne gîndim la Congo sau Sierra Leone.

Astăzi este un fapt unanim recunoscut că nu e suficient să crești nivelul asistenței oficiale pentru dezvoltare. Trebuie îmbunătățit și modul de acordare a acestei asistențe. Din greșeli am învățat că asistența ar trebui să fie selectivă și că ea trebuie să-i sprijine pe cei care se îndreaptă într-o direcție bună. Președintele Bush a îmbrățișat acest principiu în ceea ce privește dezvoltarea. În ceea ce mă privește, sprijin acest mod de abordare, inclusiv înființarea unui nou fond, denumit Millenium Challenge Account* .

În particular, sprijin folosirea criteriilor politice și economice atunci cînd se ia o decizie privind modul cum trebuie tratată o țară sau alta. Este și calea pe

---

* Contul pentru provocarea Millenium-ului (n.tr.).

care a urmat-o rețeaua mea de fundații. Dar mă gândesc cu neliniște că, dacă Statele Unite vor acționa unilateral, s-ar putea să revenim la practica Războiului Rece, acordând ajutoare pe considerente de ordin geopolitic, acesta fiind și principalul motiv pentru care ajutorul extern a dobândit o faimă atât de proastă.

Îmi este teamă totodată că sacul de bani este prea mic pentru a face o deosebire. Președintele Bush a promis 5 miliarde de dolari pentru următorii trei ani bugetari, promisiune considerată drept cea mai mare creștere pentru o perioadă de trei ani cunoscută în istorie. Promisiunea pare frumos ambalată, dar nu știm ce se află sub ambalaj. Cele 5 milioane au fost repartizate pe o perioadă de trei ani : pentru anul fiscal 2004 nu este însă nimic prevăzut. Dimpotrivă, președintele Bush a solicitat o creștere a cheltuielilor pentru apărare în următorul an fiscal de 48 miliarde de dolari. Ceea ce-mi amintește de rețeta sovietică a pateului din ficat de gîscă : la fiecare ficat de gîscă se pune și cîte un cal.

Două elemente vitale lipsesc din planul Bush : o finanțare corespunzătoare și cooperarea internațională. Am înaintat o propunere care ar fi putut furniza cele două elemente absente. Ea necesita o emisiune specială de DST-uri, emisiune autorizată deja de către FMI și ratificată cu un procent de 72% din totalul voturilor. Am propus ca statele bogate să doneze partea lor de alocații în scop de asistență pentru dezvoltare. Contribuția Statelor Unite ar fi de 3,5 miliarde de dolari, iar totalul contribuțiilor s-ar ridica la 18 miliarde de dolari.

N-am să vă răpesc timpul cu detalii pentru că le puteți afla din cartea mea, recent publicată, despre globalizare, în care este discutată pe larg propunerea privind DST-urile. Secretarul Trezoreriei Statelor Unite, Paul O'Neill, a respins propunerea afirmînd că este complicată și lipsită de transparență. Dați-mi voie să fac o sugestie simplă și transparentă.

Devansați pur și simplu momentul înființării Millenium Challenge Account în anul fiscal următor și cereți ca și ceilalți donatori să aibă o contribuție proporțională. S-ar crea astfel o rezervă, să spunem de 8 miliarde de dolari pentru anul care vine. Apoi puneți-i pe donatori să stea împreună ca să desemneze țările care merită sprijin și să-și împartă diversele sarcini între ei. Nu este ceva foarte diferit față de ceea ce a propus președintele Bush, dar ne-ar permite să plecăm la drum astăzi, și nu într-un viitor oarecare.

Dacă mecanismul funcționează, el poate fi amplificat în anii următori, astfel încît să fim mai aproape de scopurile Millenium-ului. Între timp, voi continua să fac presiuni asupra Congresului Statelor Unite pentru ratificarea schemei de donare a DST-urilor, deoarece ea are aceeași țintă ca și inițiativa președintelui, urmînd să pună la dispoziție imediat o sumă de 18 miliarde de dolari, dintre care 3,5 miliarde de dolari proveniți din Statele Unite.

Conferința de la London Business School, 27 iunie 2002*

George Soros : Vă mulțumesc. Cred că aș putea fi considerat un fan al Laurei Tyson, deoarece atunci când m-a invitat la Berkeley m-am dus, iar când m-a invitat la London Business School, am venit. Și mă simt foarte fericit că mă aflu aici, sînt foarte impresionat, ca să nu spun intimidat, de o audiență atît de numeroasă.

Cînd am acceptat să particip, nu știam despre ce am să vorbesc, dar, avînd în vedere cele petrecute, s-ar fi convenit să-mi revizuiesc opiniile cu privire la criza capitalismului global. În anul 1988, am scris o carte cu acest titlu – cartea avea să fie publicată în 1999 – și, la vremea aceea, spuneam că presimt că sistemul se află în pragul dezintegrării, adică nu-i va trebui mult timp ca să înceapă să pocnească pe la încheieturi. Dar, din momentul publicării cărții, criza a trecut și aș putea spune că m-am acoperit de ridicol. Privind retrospectiv, am comis o greșală critică – o eroare analitică –, în ansamblu însă, analiza era aproape exactă și ea ar putea fi aplicată chiar și în condițiile de astăzi. Și aceasta deoarece eu cred că ne aflăm din nou într-o situație foarte dificilă, cînd bursele coboară, iar neajunsurile aranjamentelor anterioare încep să iasă la suprafață. Piața cade, dolarul este în declin și puteți vedea cu toții cum excesele perioadei de boom economic încep astăzi să se răzbune.

Aș dori să-mi concentrez însă atenția asupra deficiențelor sistemului financiar global. N-aș vrea să repet greșeala pe care am comis-o în '98 cînd, deși credeam că ne aflăm într-un moment de criză – de fapt, sistemul financiar internațional pocnea din încheieturi –, mă gîndeam la ce se întîmpla în Brazilia, fără să menționez și cazul Argentinei.

Nu vreau să afirm că lucrurile ar sta aidoma și astăzi. De fapt, atunci cînd te afli în criză, de obicei trebuie să întreprinzi ceva ca să previi prăbușirea sistemului, iar eroarea analitică pe care am comis-o în '98 constă în faptul că nu mi-am dat

---

* Mulțumim Soros Fund Management pentru bunăvoința de a ne fi pus la dispoziție transcrierea Conferinței (n.ed.).

seama că, atunci cînd centrul ajunge în primejdie – și există o perspectivă serioasă de calamitate financiară și economică pentru centrul sistemului, adică pentru piața financiară globală –, atunci vor fi luate unele măsuri pentru a preveni prăbușirea, și acestea vor avea urmări. Amintiți-vă că, atunci cînd Rusia a intrat în colaps și Long Term Management se afla pe marginea prăpastiei, Federal Reserve a adunat mai mulți oameni în aceeași cameră, la New York, ca să se asigure că fondul Long Term Capital Management nu se va prăbuși. Atunci, Federal Reserve a acționat foarte agresiv, reducînd ratele dobînzilor, astfel încît piețele și-au revenit, iar astăzi, o dată cu explozia internetului și a telecomunicațiilor, situația pare să se fi îndreptat. Cred deci că, atunci cînd ne amenință o prăbușire, aceasta poate fi evitată cu ușurință, și mai cred că știm astăzi suficient despre ce trebuie făcut. Iar dacă o voi reaminti, este pentru că eu cred că criza globală izbucnită în '97 a fost pentru noi o surpriză și efectiv ne-a luat pe nepregătite. Nădăjduiesc că am înțeles unde am greșit atunci și unde greșim noi astăzi. Ceea ce mă îngrijorează este că nu observ o mare dorință din partea autorităților de a face mai mult pentru sistem și că trăim cu credința, în special în Statele Unite, că piețele financiare se pot corecta de la sine și că e mai bine să le lași în voia lor decît să te amesteci. Din acest punct de vedere, astăzi nu mai există aceeași voință de asumare a unui rol intervenționist activ, așa cum a fost în timpul crizelor din anii '97 și '99.

Ceea ce se întîmplă astăzi este, în mare măsură, o urmare, o consecință naturală a perioadei de boom din perioada 1999-2000, adică a exploziei datorate internetului și telecomunicațiilor. Dar cred că declinul piețelor depășește ceea ce ar fi trebuit să însemne consecința naturală a exuberanței anterioare, și ar fi două elemente de discutat aici. Primul ține de ciclul normal boom/depresiune, pe al doilea l-aș numi o „contractie a pieței de tip Bush”, adică pierderea încrederii în buna administrare a economiei globale. Voi încerca să analizez pe rînd cele două elemente, recurgînd în acest scop la o metodă utilizată pentru a prinde lei în deșert: cerni nisipul printr-un ciur și ceea ce rămîne deasupra este un leu. Mai întîi, aș vrea să vedem ce înseamnă un ciclu normal boom/depresiune, apoi ce reprezintă acel factor suplimentar dat de pierderea încrederii în capacitatea managerială a administrației Bush – adică ce s-a pierdut.

Voi reveni acum la propria-mi teorie a reflexivității, cu care poate că sînteți sau nu familiarizați, teorie într-atît de repudiată de către economiști încît cred că este potrivit să vorbesc despre ea doar într-o școală de afaceri. Ea a fost criticată de economiști, în special de revista *The Economist*, considerîndu-se că e banală și că nu aduce nimic fundamental nou, dar, în orice caz, că e banală. Motivul pentru care cred că teoria nu a fost pe placul economiștilor este acela că ea arată că piețele și dezvoltările macroeconomice sînt în mod fundamental imprevizibile, ceea ce, întrucît economia ca știință caută să ofere predicții și explicații, părea o înjosire a profesiei.

Și iată cheia ciclului boom/depresiune care este caracteristic și piețelor financiare – deși nu este un fenomen pur financiar și nu se manifestă doar pe piețele financiare – deoarece aceste piețe au modalitatea lor de a influența principiile fundamentale pe care se presupune că le reflectă. Aveți deci o legătură bilaterală, care nu este o simplă reflectare a principiilor fundamentale, deoarece piețele financiare constituie un factor activ de influențare a condiției economice, astfel încât interacțiunea aceasta bilaterală nu are tendința să se îndrepte către un echilibru. Dimpotrivă, veți observa un dezechilibru de piață care va influența principiile fundamentale și, în anumite condiții, puteți avea un proces de auto-consolidare (*self-reinforcing*) despre care vă puteți forma anumite așteptări optimiste, așteptări care – să presupunem – permit companiilor să realizeze ceea ce în mod normal nu ar realiza. Realizările confirmă așteptările optimiste și totul începe să se amplifice pînă ce fenomenul devine nesustenabil și autodistructiv.

Aceasta înseamnă că piețele financiare sînt instabile în mod inerent, deoarece nu țin seama de ceva ce poate fi cunoscut, ci de ceva contingent cu modul cum piețele financiare țin seama de el. Adică legătura bilaterală face ca procesul să fie în mod inerent impredictibil și potențial instabil, ceea ce înseamnă că pentru a preveni prăbușirea piețelor e nevoie de intervenția autorităților financiare al căror obiectiv este menținerea stabilității financiare și, desigur, pentru aceasta există băncile centrale, diversele instituții cu rol de reglementare etc.

Avem astăzi o economie globală, dar dezvoltarea instituțională nu a ținut pasul cu globalizarea piețelor financiare. În țările dezvoltate dispunem de instituții financiare foarte bune, dar nu dispunem și de instituțiile internaționale care să poată menține stabilitatea la nivel mondial. De fapt, economia globală este direcționată de către autoritățile financiare situate la centru, iar cea dintîi grijă a acestor instituții este economia centrului, astfel că țărilor aflate la periferie le lipsește acel sprijin pe care îl posedă țările situate la centru. În cadrul sistemului financiar internațional nu există un împrumutător de ultimă instanță.

Din acest punct de vedere, FMI este un surrogat care nu ar putea îndeplini o asemenea funcție, și aceasta datorită creșterii piețelor financiare globale. Piața este mult mai mare în comparație cu resursele de care dispune FMI. De obicei, FMI poate să vină în ajutorul unor țări ajunse în dificultate, dar acest mod de acțiune a eșuat cu prilejul crizei din anul '97. O asemenea acțiune de salvare nu este întotdeauna și foarte fericită: de exemplu, atunci cînd, în cele din urmă, Mexicul a fost salvat, contribuabilii mexicani au fost cei care au trebuit să plătească pentru aceasta. Ca urmare a crizei, ideea unor asemenea modalități de salvare a fost abandonată, producîndu-se o schimbare cu 180 de grade a politicii FMI – în loc de a salva economia de la înec, acum se încearcă scufundarea ei și împărțirea poverii cu sectorul privat.

Sectorul privat nu este însă o instituție de binefacere, iar dacă e necesar ca el să împartă povara salvării, trebuie să fie și plătit pentru aceasta. Rezultatul

schimbării politicii este că, pentru țările situate la periferie, capitalul a devenit astăzi foarte costisitor, el nemaifiind disponibil în condiții acceptabile și avantajoase. S-a ivit astfel un dezechilibru inerent între țările situate la centru și cele de la periferie, acestea din urmă fiind dezavantajate, fapt reflectat în fluxul insuficient de capital ce se îndreaptă astăzi către țările aflate la periferie. Capitalul se poate deplasa liber oriunde, astfel încât economisirile mondiale sînt dirijate în general către centru, mecanismul de redirecționare a lor către periferie nemaifuncționînd la această oră.

Ideea că există un dezechilibru în sistem nu este recunoscută, deoarece nu e ușor să recunoști așa ceva. Există o teorie, pe care o numesc fundamentalism de piață, conform căreia piețele se îndreaptă către echilibru – dacă le lași în voia lor, piețele și-ar corecta erorile –, dar această teorie este falsă. A susține că piețele au întotdeauna dreptate este fals. Adevărul e că piețele pot comite și ele erori și că e necesară intervenția băncilor centrale și a celorlalte instituții financiare, dar și intervenția instituțiilor poate fi adesea eronată, astfel încît atît piețele, cît și instituțiile pot eșua uneori.

Și acum, după ce am discutat despre boom, permiteți-mi să revin la acel suport teoretic despre ce este normal în actualul declin al prețurilor la bursă. Desigur că, după ce boom-ul ia sfîrșit, excesele devin evidente, astfel încît multe dintre cele ce ni se întîmplă astăzi – cazurile de tip Enron și WorldCom – reprezintă, de fapt, o consecință a boom-ului precedent. Ceea ce, să spunem, nu reprezintă o consecință a boom-ului precedent este declinul dolarului, deoarece, dacă lucrurile s-ar fi derulat conform planului, dolarul ar fi trebuit să devină mai puternic, întrucît administrația americană, Federal Reserve, a încercat să stimuleze economia prin mijloace monetare, iar după 11 septembrie am revenit la o stimulare de tip keynesist – iar atunci cînd cred că politica monetară are o capacitate limitată, sînt, de fapt, mai curînd un keynesist dovedit –, și consider că ambele căi ar trebui să aducă după ele o redresare puternică, iar redresarea puternică trebuie să ducă la un dolar puternic.

Situația este foarte asemănătoare celei din primii ani ai administrației Reagan, cînd vorbeam despre „cercul imperial al lui Reagan” – deficit bugetar, cheltuieli mari pentru apărare, imaginea de mare putere a Statelor Unite și dolar forte cu rate ale dobînzii care să atragă economisiri din întreaga lume, capabile să compenseze deficitul bugetar. Pe aceste baze, dolarul ar trebui să fie puternic, iar economia Statelor Unite ar trebui să constituie un liant pentru restul lumii, deoarece deficitul nostru de cont curent este de cinci procente din Produsul Național Brut, adică o valoare foarte mare, pe baza căreia putem, de fapt, să cumpărăm produse și să importăm din întreaga lume.

Astfel, vă mărturisesc sincer că declinul actual al dolarului a fost pentru mine o surpriză la care nu mă așteptam, dar de care trebuie să țin cont, și trebuie s-o pun pe seama pierderii încrederii în modul cum Statele Unite își administrează

afacerile. Este vorba despre o politică unilaterală, despre – să-i spunem – o urmărire a propriului interes național, fără înălțarea la acele responsabilități ce decurg din poziția de putere financiară dominantă în lume, despre ignorarea sistemului mondial și a necesităților celorlalți. Chestiunea a devenit evidentă în America Latină, unde, mai întâi, a fost colapsul din Argentina – și autoritățile internaționale au adus un argument perfect rezonabil ca să se spele pe mâini, justificând că argentinienii ar fi menținut un curs de schimb prea ridicat, că a fost un curs de schimb fix, iar apoi, când situația s-a deteriorat, au recurs la o mulțime de acțiuni stupide care ar fi trebuit de fapt corectate și care sînt foarte greu de corectat astăzi. Astfel, Argentina, unul dintre cele mai bune rezultate ale consensului washingtonian, se vede ajunsă astăzi într-o stare de dezastru nemai-întîlnită pentru că, de fapt, avem o țară lipsită de sistem bancar. Este mult mai rău decît cele întîmplute în Statele Unite în anii '30, deoarece atunci a durat doar cîteva zile, pe cînd, acum, cîteva săptămîni.

În cazul Braziliei însă, nu mai există nici o scuză, deoarece Brazilia a dus o politică corectă, a fost foarte bine administrată, și totuși costurile împrumuturilor contractate au fost catapultate la un nivel de nesuținut: ca din senin, rata dobînzilor a ajuns la 18% în dolari. Nici o țară nu și-ar putea refinanța datoriile la o asemenea rată a dobînzilor. Dacă nu se va întreprinde nimic pentru a îndrepta situația, aceasta înseamnă, de fapt, falimentul sistemului, și iată unde s-a și ajuns: avem criză în America Latină și un declin al dolarului, ceea ce înseamnă că liantul economiei globale s-a cam terminat.

Ce ar fi de întreprins pentru a opri situația să se deterioreze? Mai întâi, în cazul Braziliei, ar fi relativ ușor ca băncile centrale care au acordat împrumuturi, Federal Reserve, BCE, Banca Angliei și Banca Japoniei să-și deschidă fereastra de scontare și să-i refinanțeze pe deținătorii datoriilor acumulate de Brazilia, reducîndu-le cu foarfecele riscul. Aceasta ar putea duce la o diminuare puternică a costurilor pentru împrumuturile braziliene și ar elimina, de fapt, criza ce o amenință de la o zi la alta. O asemenea măsură nu s-a mai luat pînă în prezent și nici nu cred că este luată în considerare în mod curent, dar e clar că așa ceva trebuie să facem pentru conservarea sistemului.

În general, declinul dolarului, adică pierderea încrederii în Statele Unite, va conduce probabil la o scădere a cheltuielilor pentru consum și în scop de afaceri, astfel încît Statele Unite nu vor mai avea un deficit de cont curent de cinci procente, ci deficitul se va diminua. De fapt, aceasta va duce la o dezvoltare sănătoasă deoarece, pe termen lung, un asemenea deficit nu ar fi fost sustenabil. Dar, concomitent, e necesar ca liantul să fie înlocuit, iar creșterea economică internă să fie stimulată în toate țările.

Ortodoxia economică impusă astăzi de către FMI și cerințele piețelor financiare obligă țările să stimuleze dezvoltarea propriilor economii. În cazul unor

rate scăzute ale dobânzilor sau al unor deficite bugetare reduse, capitalul va migra în afară și, în loc să stimuleze economia, efectul va fi contrar. Ceea ce impune necesitatea unor măsuri suplimentare. De exemplu, am propus o emisiune de Drepturi Speciale de Tragere care, cred, ar putea fi o treaptă intermediară pe calea cea bună, deoarece ar spori rezervele financiare ale țărilor implicate. Cred totuși că ar trebui să aibă loc o schimbare reală a ortodoxiei financiare rezultate după consensul washingtonian, care să pună un mai mare accent pe o abordare condusă de la nivel intern. De exemplu, construcția de locuințe, finanțarea ipotecară, întreprinderile mici și mijlocii, microcreditele, toate aceste mecanisme – pe care le denumesc, generic, bănci sociale – sînt mecanisme perfect valabile, deși ele nu au cunoscut o dezvoltare corespunzătoare în nici una dintre țările care nu dispun de asemenea bănci sociale. Chiar și în Statele Unite există reminiscențe ale băncilor sociale în unele instituții cum ar fi Fannie Mae sau Freddie Mac.

Întreaga dezvoltare a „tigrilor asiatici” a fost, în realitate, mai curînd o dezvoltare direcționată politic, iar nenorocirea este că sistemul bancar se afla sub controlul statului, ceea ce a dus la acumularea unor datorii nesănătoase, astfel că multe dintre problemele acestor țări, pe care FMI se străduiește să le rezolve astăzi, decurg, de fapt, din ceea ce am putea numi un sistem bancar social sau politic. E nevoie de un alt tip de bancă socială, o bancă finanțată la nivel internațional, și nu condusă de guvern. Mă refer la ultima mea carte dedicată globalizării, în care descriu în detaliu cîteva dintre aceste mecanisme.

Cred deci că ne aflăm într-o situație de criză mai serioasă decît este îndeobște recunoscut, dar ea nu ar trebui să aibă consecințe dezastruoase. Criza poate fi ținută în frîu, dar pentru aceasta problemele trebuie cunoscute și este necesară o schimbare de atitudine în modul de administrare a economiei mondiale.

Laura Tyson : Ei bine. Richard, vreau să-ți propun să considerăm acum dialogul nostru deschis.

Richard : Cred că aș dori să dezvoltăm unele detalii, deoarece și eu sînt foarte preocupat de nedreptatea făcută Argentinei. Argentina a însemnat un dezastru, dar marea problemă e Brazilia, o problemă urgentă și pe care aș dori s-o abordăm frontal acum. Nu credeți că, de această dată, pericolul sau marea problemă – și aș vrea să aflu punctul dumneavoastră de vedere – constă în aceea că, într-un anumit sens, piețele nu sînt pregătite să accepte refinanțarea ? S-a mai întîmplat și în trecut... aștepți, aștepți și iarăși aștepți, și sfîrșești prin a face orice, căci oportunitatea a fost pierdută. Iar motivul pentru care aștepți este că băncile se împotrivesc. Ce ar putea spune un participant la piața financiară despre acest fapt ?

G.S. : Cred că piețele vor da un răspuns pozitiv și foarte justificat, deoarece singura problemă a Braziliei este că, în perspectiva alegerilor, capitalul a migrat

din țară, iar rata dobânzilor a crescut, astfel încât avem astăzi ceea ce s-ar putea numi un echilibru nefavorabil și care poate duce într-adevăr la dezastru dacă el nu este convertit într-un echilibru mai benign. Iar dacă banca centrală ar acționa ca un împrumutător de ultimă instanță, în loc să fie utilizate obligațiunile guvernamentale drept titluri de garantare, atunci încrederea imediată ar fi restabilită, iar criza, pur și simplu, ar lua sfârșit.

R. : Dar ați spus „cu foarfecele”. Cine o să ia foarfecele ?

G.S. : Nu, modul cum ar trebui să lucreze nu este acela că banca centrală ar trebui să cumpere obligațiunile, ci să acorde împrumuturi pe baza lor, nu la 100 % din valoare, ci, să spunem, la 80 %, aceasta datorită riscului. Iar dacă obligațiunile valorează astăzi 80 % sau mai mult, în momentul introducerii, valoarea lor va fi mai mare, astfel încât nu există risc pentru banca centrală. Trebuie să recunoaștem însă și un anumit risc asumat de banca centrală : în Argentina, un posibil cutremur ar putea face ca obligațiunile să-și piardă valoarea, nu ? Cât despre foarfece, este tocmai ceea ce băncile centrale se pregătesc să facă.

R. : Să ne întoarcem la problema liderului : cine credeți că este pregătit să preia conducerea operațiunii ? E o întrebare la care vă provoc pe amîndoi, atît pe dumneavoastră, cît și pe Laura, deoarece există o deosebire, bineînțeles, față de prima criză, cea din 1982, cînd rolul conducător nu l-au avut cei ce elaborează politicile în administrație, ci Paul Volcker și Jacques de Larosière, adică Federal Reserve și FMI. În '97-'98, conducerea a deținut-o mai ales Trezoreria Statelor Unite. Problema e că Trezoreria pare incapabilă acum să-și asume un asemenea rol sub actuala conducere, nu este și opinia dumneavoastră ? V-am sugerat răspunsul, spuneți-mi ce gândiți, care este situația și, dacă e așa, cine ar trebui să ia inițiativa. Laura ar putea face comentarii pe marginea problemei și dintr-o altă perspectivă.

G.S. : Cred că, dacă situația s-ar înrăutăți, autoritățile ar putea să acționeze corect, adică ar ști să vadă farul dacă ne-am afla într-un pericol real. Problema este cît de mult trebuie să se înrăutățească situația ca să se întîmple așa ceva ? Și mai cred nu numai că s-ar pune capăt crizei din Brazilia, dar și bursele și piețele financiare ar prinde curaj ca urmare a unei astfel de intervenții, pentru că s-ar demonstra că acasă există cineva, există cineva la cîrmă care reacționează, înțelegeți ? Știm că, la această oră, piețele nu și-au regăsit echilibrul, ele se află în căutarea unui lider, iar Federal Reserve, în special sub Greenspan, s-a dovedit capabil să joace un astfel de rol, chiar și atunci cînd a atras atenția asupra exuberanței iraționale, deoarece a simțit că totuși ceva se mișcă. Federal Reserve și-a putut asuma foarte bine acest rol, dar aparent, o știți, în problemele internaționale care afectează și alte țări, în primul moment, reacția a fost slabă, nu ne-am dat seama de ea. Iar dacă bursa nu funcționează prea bine, faptul ar trebui

să alerteze autoritățile, să le arate că, dacă e nevoie să se facă ceva pentru Brazilia și se face, acest fapt va ajuta în egală măsură și bursa.

L.T. : Cred că, de fapt, punctul meu de vedere în ce privește Federal Reserve se aseamănă foarte mult cu al lui George, cu o singură excepție – și cred că din acest motiv nu am observat ca Federal Reserve să fi întreprins ceva pînă acum –, la sfîrșitul lui 1998, Federal Reserve, după cum ai spus, a început să reducă rata dobînzilor. A fost unul dintre puținele momente, poate chiar singurul în istoria Federal Reserve, cînd decizia s-a luat din considerente internaționale. Pînă în acel moment, întreaga politică internă a Federal Reserve considera că, pentru a menține o presiune inflaționistă în Statele Unite, Federal Reserve ar trebui să urmărească prin politicile sale o creștere a ratei dobînzilor. Ceea ce a răsturnat complet analizele standard și a redus dramatic dobînzile, obligînd și celelalte țări să le reducă la fel de dramatic, deoarece se resimțea o mare, o foarte mare îngrijorare privind lichiditatea mondială ca urmare a implicațiilor căderii Rusiei asupra LTCM.

Este interesant ce s-a întîmplat. Drept consecință a infuziei de lichiditate în sistemul global, infuzie a cărei traiectorie a fost dirijată de Federal Reserve, capitalul a pătruns în sistem, dar mulți se întrebă încotro s-a dus. Și nu s-a dus către periferie, ci, de fapt, s-a îndreptat către Statele Unite, contribuind astfel la o gravă inflație a pieței de valori americane. Putem spune că himera telecomunicațiilor și a internetului a fost alimentată de piețele de capital care, la rîndul lor, au fost alimentate de către Federal Reserve – în încercarea de a salva piețele de capital globale de o criză de lichidități –, toate acestea, plus faptul că există un punct de vedere conform căruia tot ceea ce se întîmplă în Argentina este urmare a eforturilor Federal Reserve și ale Trezoreriei SUA de a salva Mexicul, de a salva Coreea, de a salva și alți actori bolnavi, toate au creat problema înspăimîntătoare a hazardului moral.

Cred că astăzi Federal Reserve se află într-o poziție extrem de confuză cu privire la ceea ce are de făcut, deoarece putem afirma că problemele pe care le avem acum sînt, în parte, consecința acțiunilor din 1998 – din motive lesne de înțeles. În situația actuală, îmi este teamă că Federal Reserve nu știe ce ar trebui întreprins și acesta este un semnal foarte negativ. Ca să nu mai amintesc că, în Statele Unite, ratele dobînzii au ajuns deja la un nivel atît de scăzut încît tot ceea ce se poate face într-adevăr constă dintr-un set de acțiuni foarte netradiționale, iar Federal Reserve, după cum cunoașteți, are prejudecăți severe față de tot ce este netradițional. Nu există intenția de a modifica rata dobînzii, dar nici nu le convine să caute căi creative pentru a finanța datoria externă a țării. Nu vor face ceea ce ar fi normal să facă, încît cred că poziția lor este dificilă.

G.S. : Ar fi nevoie de ceva ce nu s-a mai făcut pînă acum, adică de o inovație, ceea ce este, cred, dificil. Cred, de asemenea, că ai accentuat corect problema

hazardului moral, deoarece hazardul moral este un cuvânt codificat pentru a spune că piețele trebuie lăsate să funcționeze în voie – deci este un cod al fundamentalismului de piață – și prin urmare are succes. Și acesta este adevăratul pericol în situația de astăzi, pentru că altfel nu pare a fi ceva foarte serios, ceea ce îl face serios este tocmai faptul că problema nu este recunoscută.

L.S. : Nu am de gând să iau apărarea Trezoreriei Statelor Unite, așa că poate ar trebui să vedem dacă există întrebări din public.

Voce din sală #1 : Sînt Philip Ross. Sînt Executive MBA al programului London Business School. Ați lăsat, domnule Soros, să se înțeleagă natura radicală a sugestiilor dumneavoastră privind modul de abordare a problemei braziliene. V-aș întreba care este esența scenariului dumneavoastră, la ce vă așteptați, de fapt, cu privire la modul de abordare și la ce impact ar trebui să ne așteptăm ca urmare a celui mai probabil scenariu asupra piețelor mondiale ?

G.S. : N-aș vrea să răspund la întrebare întrucît răspunsul ar putea fi scos din context și deja am avut neplăceri atunci cînd am fost citat eronat. Evident, cred că este o situație deosebită și, dacă nu se va întreprinde nimic, lucrurile se pot înrăutăți grav. În realitate însă, este foarte dificil să afli cum poți să eviți... ceva.

Voce din sală #2 : Sînt Annan Gergajan și sînt MBA 2002. O întrebare scurtă : ați vorbit despre mai multe economii, dar aș vrea să aflu opinia dumneavoastră despre Japonia și dacă credeți că există vreo problemă ce poate să apară în Japonia și care să aibă un anumit efect în restul lumii. Și, de asemenea, ce credeți despre China, m-aș bucura să aud opinia dumneavoastră despre cele două țări.

G.S. : Japonia a intrat într-o perioadă de redresare ciclică și lucrurile încep să arate puțin altfel. Problema fundamentală a datoriilor nesănătoase nu a fost rezolvată, dar este o perioadă de redresare ciclică ce o va face mai aptă să rezolve problema datoriilor. Cred că ceea ce s-a întîmplat cu declinul dolarului și întărirea yenului va duce Japonia înapoi către criză. La început, întărirea yenului a putut fi pusă pe seama investitorilor străini care au descoperit redresarea Japoniei, dar astăzi, cînd piețele se află în declin chiar și în Japonia și yenul forțează 120, va fi cu certitudine o repatriere. Înțelegeți, astăzi există o retragere către lichiditate, o preferință pentru lichiditate, lumea vrea să se întoarcă acasă, oriunde s-ar afla. Băncile elvețiene vor să-și retragă banii acasă, băncile japoneze vor să plece acasă și acesta este rezultatul lipsei de încredere, adică rezultatul a ceea ce eu am numit influența factorului Bush în economie.

China, în realitate, are economia cea mai dinamică din lumea de astăzi, ea dispune de o infinită mîină de lucru ieftină, dar fără drept de asociere, iar productivitatea muncii a crescut datorită dezvoltării infrastructurii, a transportului,

serviciilor bancare etc. Productivitatea a crescut, dar de ea a beneficiat mai curînd capitalul, și nu forța de muncă, și aceasta deoarece nu există libertate de asociere. Deci China are economia cea mai dinamică și ea atrage cea mai mare parte a investițiilor străine directe ce se îndreaptă către țările în curs de dezvoltare. Ea se aseamănă cu Japonia de acum zece-cincisprezece ani – vă pot da însă asigurări că situația nu va fi veșnică – și tocmai am spus că în China e nevoie de o mai mare libertate de expresie, de informații, deoarece în cadrul Organizației Internaționale a Muncii va trebui să-și deschidă sistemul financiar și, atunci cînd și-l va deschide, el va intra în colaps – la fel cum s-a petrecut și cu sistemul financiar în Japonia – dacă nu se pregătește pentru acest moment dezvoltîndu-și din vreme piețele financiare.

L.T. : Un lucru pe care vreau să-l remarc cu privire la problema Trezoreriei – pentru că ai ridicat din nou această problemă – sînt diferitele surprize pe care ni le rezervă situația de astăzi. Una constă în declinul de pînă acum al dolarului, declin care pare destul de rapid și de puternic pentru a destabiliza economia globală – este ciudat, dar, dacă dolarul ar scădea treptat ar fi probabil bine pentru economia globală, dar, dacă se produce un colaps, atunci este rău, deoarece în această situație toată lumea pierde –, cu toate acestea, pînă acum, băncile centrale au păstrat o tăcere deplină cu privire la acest subiect. Vreau să spun că ne-am fi așteptat, la un moment dat, ca băncile centrale sau G8 să se pronunțe, or, cred că tăcerea a fost absolută... Iar Trezoreria nu a intrat în joc, nu pare dispusă să-și asume un rol de lider valutar, să inițieze intervenții valutare, ce crezi?

G.S. : Permiteți-mi să spun că declinul actual al dolarului ar putea să însemne o evoluție sănătoasă dacă va exista și o acțiune opusă de stimulare pe plan intern în restul lumii, aceasta ne-ar duce, de fapt, către o situație mai echilibrată.

Voce din sală #3: Kate [ininteligibil] Peckham. Păreți un tip important, ar trebui să fii cineva ca să discut cu dumneavoastră, dar vă întreb : care este cel mai bun lucru care ar putea să ni se întîmple și ce am putea noi face pentru ca acel lucru să se întîmple în economia globală de astăzi?

L.T. : *Noi* înseamnă London Business School sau *noi* ca indivizi?

Voce din sală #3: Orice, *noi* ca London Business School, *noi* ca indivizi sau comunitate globală.

G.S. : Ei bine, din punctul meu de vedere, la această oră, rolul de lider vine dinspre Marea Britanie. Pot să vă spun că Blair și Gordon Brown – nu știu pe care să-l menționez mai întîi, dar, oricum, amîndoi împreună – acordă atenție sistemului,

sistemului financiar global. Mă refer, o știți, la preocupările lor pentru Africa etc. care sînt foarte constructive. Din păcate, adevărata poziție dominantă e deținută de Statele Unite și acolo va trebui să acționăm pentru o schimbare.

Voce din public #4: Mulțumesc. [Nume inaudibil], full-time MBA. Cred că multora din această sală le vorbiți despre ei înșiși, căci într-o zi îmi voi porni propria afacere, iar dumneavoastră ați pornit-o cu adevărat. V-aș ruga să ne spuneți ceva despre cum ați făcut-o, cum ați pornit fondul, să ne vorbiți despre începuturi, ce dificultăți ați întâmpinat, cum ați reușit aceste incredibile beneficii de peste 100%. Mulțumesc.

G.S.: Îmi este greu s-o fac. Să știți că nu am ținut extrem de mult să pornesc de unul singur la drum. Lucram într-o casă de brokeraj și aveam rezultate bune, încît responsabilitățile mele în a investi au fost sporite. Doar după o îndelungată meditație am pornit-o de unul singur la drum. Am pornit-o relativ tîrziu...

L.T.: Ar fi un argument pentru a opta mai întîi pentru o organizație mai mare, crezi că startul mai tardiv a fost benefic pentru dezvoltarea unui anumit tip de aptitudini? Vreau să spun că, astăzi, pentru mulți dintre studenți, aceasta este o problemă importantă.

G.S.: Interesant. Cred că există o cale interioară, un anumit interior, și există un exterior – în cazul despre care vorbim, piețele financiare –, iar dacă sînteți pe propriile picioare, înseamnă că vă aflați în exterior, iar dacă tot vreți s-o știți, e mai bine să porniți din interior. Puteți cîștiga astfel experiență, puteți descilci ițele, apoi puteți porni de unul singur – și astăzi pare a fi foarte ușor deoarece fondurile de risc au luat avînt și, practic, oricine, cu o oarecare experiență, poate cîștiga bani –, dar mă gîndesc că ați avea de cîștigat dacă ați urma un program de pregătire la o firmă de renume.

Voce din public #5: Mulțumesc. Ken Wilshire, MBA acum zece ani. Am lucrat la Citybank, douăzeci de ani în City, victimă a consecințelor lui 11 septembrie, dar sînt fericit că am pornit-o ca antreprenor. M-am căsătorit cu o poloneză, iar întrebarea mea se referă la euro și Europa. I-ați menționat pe Blair și Brown, am discutat despre trecut, ați vorbit despre eroarea dumneavoastră analitică inițială, cînd ați estimat modul cum lumea ar trebui să-și dirijeze economia. Euro constituie un experiment important în economia mondială. Avem zece națiuni, pe care le cunoașteți foarte bine, care au îmbrățișat imediat, pline de speranțe, moneda euro, indiferent de urmări. Care este impactul? Va adera Marea Britanie la euro? Și, trei, ce se va întîmpla cînd următoarele zece țări vor adera la euro? Mulțumesc.

G.S. : Singurul lucru pe care pot să-l spun despre euro este că e un instrument foarte imperfect și că e mult loc pentru îmbunătățiri în ceea ce privește modul cum este administrat și alte forme de cooperare ce ar putea fi necesare pentru a face posibilă funcționarea monedei euro. Totuși, ceea ce trebuie să se întâmple se va întâmpla și cred că, în mod fundamental, Marea Britanie trebuie să adere, deoarece neaderarea o va priva de atragerea investițiilor de capital. Cam acesta ar fi răspunsul la întrebarea dumneavoastră.

L.T. : Și ce ai răspunde la întrebarea privind extinderea Uniunii Europene și a monedei euro în Europa Centrală ?

G.S. : Pe termen lung, cred că euro va deveni mai puternic, deoarece va avea mai mult substanță, adică economia pe care o va reprezenta va fi una mai mare și, din acest punct de vedere, știți că mare înseamnă și frumos (*big is beautiful*). Nu numai din acest motiv dolarul este valuta dominantă, ci și din cauza instrumentelor financiare aflate la dispoziție, dar cu certitudine că mărimea unei economii reprezintă elementul important.

L.T. : OK, îți mulțumim mult George pentru că ne-ai împărtășit gândurile tale cu privire la atât de multe lucruri și poți fi sigur că nimic din ce ne-ai spus nu va fi scos din context. Vă mulțumesc tuturor, căci este o plăcere să vezi o atât de largă reprezentare a comunității universitare. Multe mulțumiri.

Index

A

Acordul de la Basel 116, 118
Acordul Multilateral privind Investițiile 45
Acordul Nord-American pentru Comerț Liber (NAFTA) 52, 55
Afganistan 32, 79, 128, 141
Agenția Multilaterală de Garantare a Investițiilor (MIGA) 90, 92
AID. *Vezi* Asociația Internațională de Dezvoltare
Ajutorul extern 35-39, 44, 61, 63, 67-72, 80, 82-84, 86, 90, 143, 157-158
ca procent din PIB 33-35, 74
deficiențele ~ 35-36, 38, 69, 72, 93
donatorii și ~ 35-36, 66, 84, 150
furnizarea ~ 35, 47, 63, 70-72, 74, 79
piața ~ 84
riscurile privind ~ 67-68, 85
Alianța pentru o Societate Deschisă 145
Argentina, criza din ~ 112, 114, 116, 120-122, 159, 163-166
Arme nucleare 141-142, 144
Articolele Acordului FMI 72, 80-82
Asistența oficială pentru dezvoltare 143, 155, 157-158
Asociația Internațională de Dezvoltare (AID) 39, 90-91

B

Bain & Company 77
Balcani 66, 78
Banca Angliei 116-117, 163
Banca Centrală Europeană (BCE) 80, 113, 116, 163
Banca Japoniei 116-117, 163
Banca Mondială 25, 35-36, 63-66, 75, 77-78, 84, 89-95
AID și ~ 39, 90
critici la adresa ~ 91
FMI și ~ 23, 63-64, 66, 89-90

împrumuturi acordate de ~ 35-36, 39, 63, 89-93

ONG-urile și ~ 91
planul TBC și ~ 77
rolul ~ 90

Banca pentru Reglementări Internaționale (BIS) 119

Bin Laden 32

BIS. *Vezi* Banca pentru Reglementări Internaționale

Bolsa-Escola 47, 78

Bosnia 30, 66, 143

ajutorul acordat ~ 37, 66

Brazilia 92, 101, 107, 110-111, 116, 159, 163-167

Bolsa-Escola și ~ 47, 78

Bretton Woods 23, 103, 106

Brown, Gordon 69, 71, 168-169

Bursa Globală pentru Investiții Sociale 77

Bush, George W. 17, 45, 132-134, 138, 141, 143, 157-158, 160, 167

armele biologice și ~ 141

Banca Mondială și 91

NMD și 132-133, 142-144

OCDE și 57, 137

OMC și 52

C

Cadrele Generale de Dezvoltare (CDF) 66, 76, 90, 93

Capitalism global 15, 17, 47, 159
societatea deschisă și ~ 16, 144

Carter, Jimmy 129

Cavallo, Domingo 120

CCL. *Vezi* Liniile de Credite Neprevăzute

CDF. *Vezi* Cadrele Generale de Dezvoltare

Chile 51, 92, 110, 116

China 48, 50, 110, 133-134, 167-168

OMC și ~ 47-48, 50

Clinton, Bill 132, 138

Comerțul 23, 25, 28-30, 43-48, 52, 54-56, 62, 79, 99, 103, 151
 PIB și ~ 25, 151
 sancțiuni în domeniul ~ 46, 49-51
 Comisia Meltzer 91-92, 94
 Comisia Pearson 35
 Comitetul de la Basel pentru Supraveghere Bancară 117-119
 Conferința privind Finanțarea Dezvoltării (Mexic) 31, 40, 57, 71, 85, 155-158
 Convenția cu privire la armele toxice și biologice (1972) 141
 Coreea de Nord, NMD și 133
 Coreea de Sud, criza de piață și ~ 104-106, 110, 117, 166
 Corporația de Finanțare cu Microcredite 95
 Corporația Internațională Financiară (IFC) 90, 92
 Criza economică 33, 80, 101-104, 106-108, 111, 122, 143, 160-161, 163, 165
 cauzele ~ 102, 112
 FMI și ~ 35, 102-104, 106-107, 111, 115, 117-119, 161
 Curtea Penală Internațională 62, 137

D

Declarația de Independență 129
 Drepturile de Proprietate Intelectuală cu privire la Comerț (TRIP) 45, 48, 54
 Drepturile muncii 44-49, 54
 Drepturile omului 29-30, 39, 44-47, 52, 54, 62, 93, 129
 Drepturi Speciale de Tragere (DST) 20, 70-74, 76-77, 79-83, 86, 95, 149-151, 158
 ajutorul extern și ~ 39, 71-74, 80, 114
 alocări de ~ 71-73, 79-83, 149, 151
 donații de ~ 74, 77-82, 84, 86, 149-151
 țările mai slab dezvoltate și ~ 71, 74, 82, 149, 151, 164
 propunerea ~ 17, 19, 39-40, 70-71, 82, 85, 145, 147, 149-151, 164

E

Economii de piață emergente 40, 80-81, 101-104, 106-111, 119, 121-122, 151
 finanțările externe ale ~ 109
 Ecuador 108, 110
 EMBI. *Vezi* Indicele Morgan al obligațiunilor de pe piețele emergente
 ERM. *Vezi* Mecanismul Cursului de Schimb European
 Exchange Stabilization Fund 81-82, 151

F

Facilități de acordare a subvențiilor (de către AID) 91
 Federal Reserve System 94, 101, 105, 113, 116-117, 160, 162-163, 165-166
 Fiscalitate 55-57, 70, 105
 concurență și ~ 56-57
Vezi și Impozite și taxe
 FMI. *Vezi* Fondul Monetar Internațional
 Fondul Global al ONU pentru lupta împotriva SIDA, TBC și a malariei 77
 Fondul Monetar Internațional (FMI) 19, 23, 37, 63-65, 71, 74, 80-83, 85, 97, 102-108, 111, 113-120, 122, 149, 151, 120, 161, 163-165
 Banca Mondială și ~ 23, 63-64, 66, 89-90
 condiții impuse de către ~ 37, 63-64, 105
 consiliul monetar și ~ 122
 criza economică și ~ 35, 102-104, 106-107, 111, 115, 117-119, 161
 DST-urile și ~ 71-73, 80-82, 149, 151, 158
 hazardul moral și ~ 102, 107, 118
 istoria ~ 103
 Liniile de Credite Neprevăzute (CCL) și ~ 115
 misiunea ~ 23, 63-64, 90, 103, 105-106
 planul de tranzacții al ~ 71
 reformele structurale și ~ 115
 Trezoreria SUA și ~ 104, 120, 122
 Foreign Commercial Service 94
 Forumul Economic Mondial 77
 Fundamentalisti de piață 15, 24-28, 33, 83, 100-102, 104, 107-108, 115, 118, 130, 135, 145, 162, 167

G

Germania 36, 40, 73, 113-114, 139
 Globalizare 15-17, 19, 23-28, 32, 40, 58, 69, 79, 86, 95, 101, 104, 128, 134, 137, 158, 161, 164
 asimetrie și ~ 137
 competiție și ~ 128
 critici la adresa ~ 27-28, 49
 dezvoltarea ~ 23, 104
 Global Exchange for Social Investment. *Vezi* Bursa Globală pentru Investiții Sociale
 Global Witness (Martorul global) 56

H

Hazard moral 102-104, 107, 118, 122, 166-167

Hegemonie 129, 132, 137-139
 responsabilitate și ~ 128
 a SUA 128-129, 132, 134, 137-139, 143
 HIPC. *Vezi* Țările sărace cu nivel înalt de îndatorare
 Hussein, Saddam 140-141

I

IFC. *Vezi* Corporația Internațională Financiară
 IFCI. *Vezi* Instituțiile Financiare și Comerciale
 Internaționale
 IFI. *Vezi* Instituțiile Financiare Internaționale
 ILO/OIM. *Vezi* Organizația Mondială a Muncii
 IMM. *Vezi* Întreprinderi mici și mijlocii
 Impozite și taxe 24, 48, 56, 69-70, 85, 106
Vezi și Fiscalitate
 India 51, 141
 Indicele Morgan al obligațiunilor de pe piețele
 emergente (EMBI) 108, 110
 Indonezia 104-105, 107
 Instituțiile Financiare Internaționale (IFI) 15,
 63-64, 66-67, 69, 75-76, 90, 93, 95, 149,
 155, 162
 Instituțiile Financiare și Comerciale Internaționale
 (IFCI) 15-16, 27-31, 35, 40, 57, 91, 127
 International Finance Corporation (IFC). *Vezi*
 Corporația Internațională Financiară
 Irak 62-63, 141

Î

Întreprinderi mici și mijlocii (IMM) 39, 56,
 66, 92, 95, 164

J

Japonia 40, 73, 80, 116-118, 128, 131, 135,
 151, 163, 167-168

K

Kim Dae Jung 133
 Kissinger, Henry 29, 129, 138
 Kosovo, intervenția din ~ 143

L

Legea Mării 137
 Legea privind diversitatea biologică 137
 Liniile de Credite Neprevăzute (CCL) 115-116

M

Măsurile privind Investițiile legate de Comerț
 (TRIM) 45, 48, 54-56

Mecanismul Cursului de Schimb European
 (ERM) 113
 Mexic 31, 57, 71, 85, 104, 110, 116, 155
 criza din ~ 101, 104, 161, 166
 MIGA. *Vezi* Agenția Multilaterală de Garantare
 a Investițiilor
 Mișcarea Jubileului 2000 40
 Morgan (J.P.), EMBI al lui ~ 108, 110
 Myanmar (Birmanian), munca forțată în ~ 45-46,
 49-50

N

NAFTA. *Vezi* Acordul Nord-American pentru
 Comerț Liber
 NATO 132, 134
 NMD. *Vezi* Programul național de apărare anti-
 -rachetă

O

Obligațiuni Brady 104, 110
 OIM/ILO. *Vezi* Organizația Internațională
 a Muncii
 OMC. *Vezi* Organizația Mondială a Comerțului
 OMS. *Vezi* Organizația Mondială a Sănătății
 Organizația Internațională a Muncii (OIM/ILO)
 45-46, 48-50, 137, 168
 OMC și ~ 45-46, 48-50
 Organizația Mondială a Comerțului (OMC) 15,
 27-28, 31-32, 35, 41, 43-58, 132
 bugetul pentru ~ 57
 critici la adresa ~ 28, 31, 44, 46, 49-51
 drepturile muncii și ~ 47-49
 constrângerea de către ~ 46-47
 OIM și ~ 45-46, 48-50
 TRIM și ~ 55
 Organizația Mondială a Mediului 51,
 Organizația Mondială a Sănătății (OMS) 28,
 76-77
 Organizația Națiunilor Unite (ONU) 25, 28-31,
 35, 37, 40, 46, 57-58, 62, 67, 71, 75, 77,
 79, 85, 137, 141, 144, 150, 155
 Organizații nonguvernamentale (ONG) 44, 56,
 63, 77, 91

P

Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est
 78-79, 82
 Pakistan 141
 Partners in Health 77
 Piețele financiare globale 15-16, 23-26, 28-29,
 69, 100-101
 problemele ~ 99, 160-161

comerțul și ~ 28-29
 Planul Marshall 33, 64-65, 128, 130
 PNUD. *Vezi* Programul Națiunilor Unite
 pentru Dezvoltare
 Politica externă 29, 128-130, 140
 Produsul Intern Brut (PIB) 24, 35, 74, 79, 111,
 113, 131
 ajutorul extern ca procent din ~ 33-35, 74
 bogăția și ~ 28
 comerțul și ~ 25, 79, 151
 Produsul Național Brut (PNB) 61, 68, 162
 Programul de Dezvoltare al ONU (PNUD) 25,
 28, 37, 79, 84
 Programul național de apărare anti-rachetă
 (NMD) 132-133, 142, 144
 Programul Strategic de Reducere a Sărăciei
 (PRSP) 66, 76, 90
 Protocolul de la Kyoto 62, 137
 PRSP. *Vezi* Programul Strategic de Reducere a
 Sărăciei

R

Raportul Zedillo 58, 71, 85
 Războiul Rece 32, 36, 68, 129-130, 132,
 142-144, 158
 Reagan, Ronald 23-24, 104
 Realism geopolitic 129-130, 135-136, 138
 România 108
 Roosevelt, Theodore 129
 Runda Uruguay 55, 58
 Rusia 51, 64-65, 76-77, 101, 105, 107, 110,
 133-135
 criza și ~ 101, 105, 107, 160, 166
 FMI și ~ 65, 107

S

Sărăcie 27, 30-32, 36, 62, 65, 75-76, 90, 95,
 145, 149-150, 155-156
 SDR. *Vezi* Drepturi Speciale de Tragere
 Sindicate 44, 48-49
 Societatea deschisă 16, 26, 33, 38, 62, 67-68,
 114, 129-130, 133-134, 137-140, 144-145
 societatea civilă și ~ 38
 realismul geopolitic și ~ 129-130
 capitalismul global și ~ 144-145
 promovarea ~ 35, 38, 62, 140
 11 septembrie și ~ 140
 viziunea asupra ~ 17
 Special Drawing Rights (SDR). *Vezi* Drepturi
 Speciale de Tragere

Statele Unite ale Americii
 criza economică și ~ 111, 163, 166
 rolul ~ 129, 137, 162
 DST-urile și ~ 83, 86, 158
 ordinea mondială și ~ 144-145, 156, 162,
 169
 Summitul Mileniului 31

T

Taxa Tobin 69
 Thailanda 104-105, 110
 Thatcher, Margaret 23-24, 64, 104
 Tobin, James 69
 Tratatul de apărare împotriva rachetelor
 balistice 133
 Tratatul cu privire la utilizarea minelor antiper-
 sonal 137
 Trezoreria SUA 82, 102, 104, 106, 113, 120,
 122, 151, 158, 165-168
 TRIM. *Vezi* Măsurile privind Investițiile legate
 de Comerț
 TRIP. *Vezi* Drepturile de Proprietate Intelec-
 tuală cu privire la Comerț
 Tuberculoză (TBC) 75-77

Ț

Țările sărace cu nivel înalt de îndatorare (HIPC)
 40, 66, 90, 101

U

Ucraina 36, 108
 Uniunea Europeană (UE) 112, 131, 134-135,
 140, 170
 comerțul regional și ~ 55
 suveranitatea și ~ 140
 Uniunea Sovietică 64-65, 128, 139, 144
 colapsul ~ 130
 împrumuturi acordate către ~ 36
 11 septembrie 2001 17, 30, 40, 57, 86, 127-128,
 132, 136-137, 140, 143, 156, 162, 169
 impactul evenimentelor din ~ 32, 130, 135-
 -136, 143
 OCDE și ~ 57, 137
 politica externă și ~ 30, 128, 132-133, 135-
 -137, 143, 156

W

White Paper on International Development 58
 Wolfensohn, James 20, 90

În colecția **Economie și societate**

au apărut :

Daniel Dăianu, Radu Vrânceanu – *România și Uniunea Europeană. Inflație, balanță de plăți, creștere economică*

George Soros – *Despre globalizare*

în pregătire :

Robert Gilpin – *Provocarea capitalismului global. Economia mondială în secolul XXI*

www.polirom.ro

Redactor : Adina Cobuz
Coperta : Angela Rotaru-Serbenco
Tehnoredactor : Lucian Pavel

Bun de tipar : octombrie 2002. Apărut : 2002
Editura Polirom, B-dul Copou nr. 4 • P.O. Box 266, 6600, Iași
Tel. & Fax : (0232) 21.41.00 ; (0232) 21.41.11 ;
(0232) 21.74.40 (difuzare) ; E-mail : office@polirom.ro
B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33 • O.P. 37, P.O. Box 1-728,
70700, București ; Tel. : (021) 313.89.78, E-mail : polirom@dent.ro

---

Tiparul executat la S.C. LUMINA TIPO s.r.l.
str. Luigi Galvani nr. 20 bis, sect. 2, București
Tel./Fax : 211.32.60, 212.29.27, E-mail : lumina-lex@fx.ro
